

F/B/E

MØNSTERBRYDERE PÅ
UDDANNELSESOMRÅDET
BEDRE MATCH MELLEM
POTENTIALE OG
UDDANNELSE

MØNSTERBRYDERE PÅ
UDDANNELSESOMRÅDET
BEDRE MATCH MELLEM
POTENTIALE OG UDDANNELSE

Forfattere: chefkonsulent Jóannes J. Gaard med assistance fra chefkonsulent Susanne Brandenburg Boeck, kommunikationschef Birgitte Ehrhardt og studentermedhjælperne Maja Lænkholm, Rami Ali og Sofie Bejbro Andersen.

Review af rapporten: Martin D. Munk, SFI

Udgiver: FBE, Forum for Business Education

Tryk: FROM & CO

Dato for udgivelse: Februar 2009

Grafisk design og produktion: Rumfang.dk

ISBN: 9788790772154

RAPPORTEN ER UDARBEJDET PÅ BAGGRUND AF INDSPIL FRA EN TÆNKETANK BESTÅENDE AF ET INSPIRATIONSFORUM OG EN IDEGRUPPE

Inspirationsforum

- Peter Højland, formand for og bestyrelsesmedlem i en lang række danske virksomheder samt formand for FBE, Forum for Business Education
- Susanne Larsen, tidl. adm. direktør, SAS
- Allan Søgaard Larsen, adm. direktør, Falck,
- Soulayma Gourani, International Group Sales Manager, Engineers & Doctors
- Poul Erik Pedersen, adm. direktør, Metro, formand for Dansk Erhverv, næstformand i FUHU
- Lotte Hansen, direktør, spindoktor mv.
- Naveed Niwaz, Vice President, Business Development, TDC Business Nordic
- Ane Arnth Jensen, direktør, Realkreditrådet
- Ole Niss, CEO Nissco (tidl. Vice President for Motorola)
- Enan Galaly, President, Helnan International Group
- Andreas Nicolaisen, statsautoriseret revisor, tidl. formand for FUHU
- Jacob Øzcan, Product Manager, GN Resound

Idegruppen

- Eva Hofman-Bang, direktør, CPH WEST (formand for Tænk tanken)
- Ove Poulsen, rektor, Ingeniørhøjskolen i Århus
- Bente Vibeke Lauridsen, vicedirektør, Århus Købmandsskole
- Annette E. Lauridsen, direktør, Aarhus Tekniske Skole
- Thomas Gloy, tidl. formand for Landssammenslutningen af Handelsskoleelever
- Lars Ulriksen, Lektor, Københavns Universitet
- Jan Møller, skoleinspektør, Grantoften
- Mette Greisen, afdelingsforstander, TietgenSkolen
- Helene Reffstrup Møller, direktør, Erhvervsskolerne Aars

INDHOLD

Forord	5
KAPITEL 1 UDGANGSPUNKT OG ANBEFALINGER	7
Sammenfatning og anbefalinger	7
Udgangspunkt	12
Formål	13
Definition	13
Afgrænsning	13
Teoretiske forklaringer på skæv social rekruttering	14
Begreber	14
Fremgangsmåde	15
KAPITEL 2 HVOR ER POTENTIALET FOR FLERE UNGE PÅ DEN RIGTIGE UDDANNELSE?	17
Potentiale for flere unge i uddannelse	17
Matchet mellem potentiale og uddannelse	20
Opsamling	23
KAPITEL 3 HVAD KENDETEGNER MØNSTERBRYDERE?	25
Mønsterbrydere på de merkantile uddannelser	25
Mindre kulturel og social kapital	27
Mindre forældreopbakning	27
Vælger kortere uddannelser	29
Vilje til at ville	29
Fagligt dygtige	30
Klare strukturer og relevans er vigtige	30
Opsamling	30
KAPITEL 4 SAMMENHÆNG OG STRUKTUR I UDDANNELSESYSTEMET	33
Et sammenhængende uddannelsessystem	33
Bedre samspil med erhvervslivet	35
Klare strukturer i de enkelte uddannelser	36
Tydelige og anerkendende tilbagemeldinger	36
Rum for pædagogisk udvikling	38
Bedre og mere relevant ledelsesinformation til skolelederne	39
Vejledningsindsatsen skal fokusere på mønsterbrydere	41
Erhvervslivet skal inddrages i introduktion og brobygning	42
For få mænd tager en uddannelse	42
Opsamling	43

KAPITEL 5 GRUNDSKOLEN	45
Rollemodeller blandt lærerne er vigtige	45
Større fokus på social forskellighed	46
Endnu bedre evalueringskultur	47
Bedre forældreengagement i skolen	48
Opsamling	48
KAPITEL 6 UNGDOMSUDDANNELSERNE	49
Frafald på ungdomsuddannelserne	50
Praktikpladser og frafald	52
Erhvervsuddannelserne skal være mere attraktive	53
En mere praktisk indgang til uddannelse	55
Erhvervsgrunduddannelsen skal fortsat være et reelt uddannelsesstilbud	55
Erhvervsrettede gymnasiale uddannelser skaber mønsterbrydere	56
Særlige introduktionsforløb for mønsterbrydere	57
Opsamling	59
KAPITEL 7 DE VIDEREGÅENDE UDDANNELSER	61
Videre- og efteruddannelse giver flere mønsterbrydere	62
Unge fra ikke-uddannelsesvante familier tager KVV	64
Vende læringskurven om	65
Job på studiejob-lignende vilkår	66
Opsamling	66
KAPITEL 8 PERSPEKTIVERING	67
BILAG 1	69
Spørgeskemaundersøgelse om uddannelse og social baggrund blandt studerende på erhvervsrettede uddannelser, FBE-studenterpanel, 2009	
BILAG 2	79
Social arv og mønsterbrud på de merkantile uddannelser	
LITTERATURLISTE	105

FORORD

Den mest misrygtede ressource, vi har i dagens samfund, er den menneskelige. Alt for ofte får vi ikke det rette match mellem det enkelte menneskes potentiale for uddannelse og den uddannelse, dette menneske får.

Et bedre match mellem potentiale og uddannelse er afgørende for, at Danmark også i fremtiden kan være et konkurrencedygtigt samfund og for, at den enkelte dansker får et udviklende liv.

FBE arbejder på mange fronter for at sikre et bedre match mellem de danske virksomheders behov og uddannelserne.

I denne rapport har vi sat fokus på betydningen af de unges familiebaggrund. Det er et kendt faktum, at jo bedre forældrene er uddannede, jo større chancer har den unge selv for at få en uddannelse.

Vi ser på tværs af de enkelte uddannelsesniveauer. Alt for ofte fokuseres der på de lange videregående uddannelser, selv om de kun uddanner 16 pct. af de unge danskere.

Langt de fleste unge får deres erhvervskompetencer gennem en erhvervsuddannelse, en kort eller en mellemlang videregående uddannelse.

Rapporten er udarbejdet på baggrund af indspil fra en tænketank bestående af et inspirationsforum med succesfulde mønsterbrydere og en idegruppe med ressourcepersoner på uddannelsesområdet.

Rapporten kunne ikke være blevet til uden dem, og vi er derfor meget taknemmelige for deres indsats og indspil.

I arbejdet med rapporten har vi derudover trukket på mange ressourcepersoner i ministerier, organisationer, på uddannelsesinstitutioner og i virksomhederne.

Endelig har næsten 500 studerende på de erhvervsrettede uddannelser bidraget til rapporten ved at deltage i en spørgeskemaundersøgelse.

Til alle dem skal der lyde en stor tak.

Vi giver i rapporten en række anbefalinger til aktører på området, og vi håber og ser frem til, at uddannelsesinstitutioner, faglige udvalg, kommuner, ministerier og politikere tager fat på at løse problemstillingerne, som anbefalingerne retter sig imod.

Det er endvidere vores håb, at rapporten kan inspirere aktører på uddannelsesområdet og forskere til at gøre endnu mere for, at vi i Danmark får et bedre match mellem potentiale og uddannelse.

► God læsning

Eva Hofman-Bang

Formand for tænketanken og bestyrelsesmedlem i FBE

1

UDGANGSPUNKT OG ANBEFALINGER

SAMMENFATNING OG ANBEFALINGER

Der er en social skæv rekruttering til uddannelsessystemet. Chancen for at tage en uddannelse er meget afhængig af, hvilken uddannelse ens forældre har. Det er ikke optimalt, hvis vi skal skabe det bedste match mellem potentiale og uddannelse.

Uddannelse er en af de vigtigste kilder til øget produktivitet i de danske virksomheder. Den danske konkurrenceevne og dermed fundamentet for velfærdssamfundet er afhængig af, at vi anvender de menneskelige ressourcer, vi har til rådighed, bedst muligt.

Et sammenhængende uddannelsessystem med udbredt brug af videre- og efteruddannelser skaber flere uddannelsesmæssige mønsterbrydere og er med til at sikre, at unge, der har evnerne, også får mulighederne.

Målgrupper for øget uddannelse

Den primære målgruppe for at nå regeringens 95 pct. målsætning er dem, der i dag falder fra uddannelserne. Kun 3,7 pct. begynder aldrig på en uddannelse.

Både blandt de unge, der falder fra, og blandt dem, der aldrig begynder på en uddannelse efter grundskolen, er der en overvægt fra ikke-uddannelsesvante familier. Det skyldes, at disse ofte ikke har den nødvendige opbakning hjemmefra, og at de ikke er blevet udstyret med de sociale og kulturelle kompetencer, der bliver anerkendt i uddannelsessystemet.

Målgruppen for at nå regeringens målsætning om, at 50 pct. skal tage en videregående uddannelse, skal

primært findes blandt unge med kun en gymnasial uddannelse og blandt unge med en erhvervsuddannelse.

Også her er det primært unge fra ikke-uddannelsesvante familier, der ikke i dag får det rigtige match mellem potentiale og uddannelse.

Blandt dem, der opnåede et karaktergennemsnit på over ni i gymnasiet, er der kun 44 pct. fra familier, hvor den højeste uddannelse blandt forældrene er grundskole, der opnår en lang videregående uddannelse eller en ph.d. Det tilsvarende tal for studenter fra akademiske familier er 75 pct.

Mønsterbrydere har særlige kvalifikationer

De unge, som bryder mønsteret og tager en uddannelse, der er højere end deres forældre, får ofte en række særlige kvalifikationer med sig.

Gennem deres studium skal mønsterbrydere ofte lægge et større arbejde end deres medstuderende og gang på gang finde modet til at bryde usynlige grænser. Det giver mønsterbrydere et stort personligt drive, som kan bruges på arbejdsmarkedet.

Samtidig vil mønsterbrydere ofte medvirke til at øge mangfoldigheden i virksomhederne gennem deres baggrund. Det er med til at styrke innovationen i virksomhederne, når personer med forskellige mindsets og forskellig baggrund spiller sammen.

Sammenhængende uddannelsessystem

Unge fra ikke-uddannelsesvante familier har en tendens til at vælge kortere uddannelser, end deres boglige potentiale kunne række til.

Jo større sammenhæng, der er i uddannelsessystemet, jo flere mønsterbrydere skabes der. Der er for eksempel 28 pct. flere mønsterbrydere blandt de studerende, der optages på en videregående uddannelse med en erhvervsuddannelse, end der er blandt de studerende, der kommer fra en gymnasial uddannelse.

Vi anbefaler derfor, at:

- Uddannelsesinstitutionerne aftaler en landsdækkende merit inden for de enkelte uddannelsesmæssige søjler.
- Undervisningsministeriet ændrer uddannelsesbekendtgørelserne, så det bliver muligt at give merit til uddannelser, der er bestået med et bestemt karaktergennemsnit.
- Politikerne sikrer, at brobygningsmoduler, som forbereder overgang fra et uddannelsesniveau til et højere uddannelsesniveau, skal undtages deltagerbetaling, og at deltagere på brobygningsmoduler får ret til Voksen Uddannelsesstøtte.
- Regeringen tillader yderligere brug af realkompetencevurdering på de ordinære uddannelser samt indretter taxametersystemet, så der er bedre mulighed for fleksibel afvikling af uddannelserne.

En anerkendende pædagogisk udvikling

Unge fra ikke-uddannelsesvante familier har ikke de samme kulturelle og sociale forudsætninger for at klare sig i uddannelsessystemet, som unge fra mere uddannelsesvante familier.

Mønsterbrydere har brug for klare strukturer, tydelige og anerkendende tilbagemeldinger, større relevans og mere samarbejde med erhvervslivet. Sådanne pædagogiske tiltag vil ikke kun komme mønsterbryderne, men alle de studerende til gode.

Vi anbefaler på den baggrund, at:

- Uddannelsesinstitutioner og faglige udvalg arbejder for at få klare strukturer på alle niveauer i uddannelsessystemet, og at valgmuligheder for de studerende gennem fx modulopdeling først placeres, når de studerende har opnået valgkompetence og tilstrækkelig tryghed på uddannelsen.
- Uddannelsesinstitutionerne sikrer, at underviserne arbejder med forpligtende arbejdsformer, tydelighed i pædagogikken og anerkendende og formative evalueringer.
- Uddannelsesinstitutionerne lærer af de forsøg, der er etableret, og skaber rammer for, at lærere kan arbejde med at udvikle undervisnings- og evalueringsformer, som bedre støtter studerende fra mindre privilegerede baggrunde.

Bedre ledelsesinformation

Hvis uddannelserne skal indrettes, så de i højere grad tilgodeser mønsterbrydere, er det vigtigt, at skolelederne får bedre og mere relevant ledelsesinformation, så de kan løfte deres del af ansvaret for, at en større del af deres elever og studerende kommer videre i uddannelsessystemet.

Vi anbefaler på den baggrund, at:

- Undervisningsministeriet og KL sikrer, at uddannelsesinstitutionerne får mere kvalificeret ledelsesinformation gennem institutionsopdelte statistik, der viser, hvordan de studerende/elevernes videre uddannelses- og erhvervskarriere former sig.
- Regeringen og KL igangsætter forskning i, hvad der adskiller de gode kommuner fra de mindre gode med hensyn til at få unge i uddannelse, samt at kommunerne lærer af hinanden på dette område.

Endnu mere målrettet vejledning

Det er vigtigt for mønsterbrydere, at de kan se et konkret mål med deres uddannelse. De skal kunne se faget for sig for at kunne se nytten af uddannelsen. Da forældrene typisk ikke fungerer som rollemodeller på uddannelsesområdet, burde vejledningen være vigtig

for dem. Desværre er der kun 5,5 pct. af dem, der har valgt uddannelse på grund af uddannelsesvejledning. Regeringen har igangsat mange initiativer, der skal sikre, at vejledningsindsatsen bliver målrettet endnu mere til unge fra ikke-uddannelsesvante familier. Et af dem er introduktionsforløb til ungdomsuddannelserne for elever i 8. klasse. Introduktionsforløbene afløser den klassiske erhvervspraktik.

Da det er vigtigt for børn fra ikke-uddannelsesvante familier at se formålet med en uddannelse, anbefaler vi, at:

- De erhvervsrettede ungdomsuddannelsesinstitutioner sikrer, at 8. klasseeleverne på de nye introduktionsforløb møder folk fra erhvervslivet, der kan gøre uddannelsens mål relevant for de unge.

Positiv udvikling i grundskolen

De faglige forudsætninger er helt afgørende for, om unge mennesker bliver mønsterbrydere. Der er med den faglige opprioritering i folkeskolen de seneste år skabt endnu bedre forudsætninger for mønsterbrud blandt unge fra ikke-uddannelsesvante familier.

Folkeskolen har med PISA-undersøgelser, elevplaner og nationale test mv. fået en række informationer, der kan danne udgangspunkt for videreudvikling af evalueringskulturen.

Vi anbefaler derfor, at:

- Skolernes ledelser bruger de nye muligheder til at udvikle og forbedre evalueringskulturen på skolerne endnu mere, samt at lærerudviklingssamtaler afholdes på baggrund af opnåede resultater, så de valgte undervisningsmetoder kan udfordres der, hvor de ikke giver de ønskede resultater.

Den øgede fokus på det faglige skal ikke medføre en nedprioritering af de kommunikative og relationelle kompetencer blandt lærerne. Disse kompetencer er med til at skabe de rollemodeller, som er vigtige for mønsterbryderne.

Det er vigtigt for mønsterbryderne, at lærerne har tid og rum til at tage sig af den enkelte elev. Lærernes mulighed for dette udfordres i disse år, hvor kommunerne

stiller stadig større krav om, at skolen også skal kunne rumme børn, der tidligere blev henvist til særlige tilbud.

Frafald på ungdomsuddannelserne

Mønsterbrydere er mere frafaldstruede end ikke mønsterbrydere. Således er der 12,1 pct. af mønsterbryderne, der overvejer at droppe ud af den uddannelse, de er i gang med, mens det kun er 8,1 pct. blandt ikke mønsterbryderne.

De frafaldstruede på ungdomsuddannelserne adskiller sig fra de andre unge ved at have færre af de rigtige sociale og kulturelle kompetencer med hjemmefra, ved at finde sig mindre godt til rette på uddannelsesstedet rent socialt og ved, at de oplever, at uddannelserne ikke i tilstrækkelig grad tager højde for deres ønsker og kvalifikationer.

De aktuelle økonomiske konjunkturer ser ud til at betyde færre praktikpladser. Det vil øge frafaldet og kan underminere virksomhedernes langsigtede behov for arbejdskraft. Her er der grund til at være særligt opmærksom på unge fra ikke-uddannelsesvante familier, da et nederlag i uddannelsessystemet for det første barn i familien kan få uheldige konsekvenser for de efterfølgende børn.

På den baggrund anbefaler vi, at:

- Undervisningsministeriet opsamler gode eksempler på tiltag, der skaber et godt socialt undervisningsmiljø, og udsender en publikation med best practice.
- Politikerne lægger midlerne i den særlige frafaldspulje ind som en generel forhøjelse af taxametrene, evt. med et særligt taxameter til skoler med særligt mange elever/studerende fra ikke-uddannelsesvante familier.
- Uddannelsesinstitutionerne har fokus på unge fra ikke-uddannelsesvante familier, når de på uddannelser med adgangsbegrænsning skal fordele deres kvotepladser til studerende uden forudgående praktikpladsaftale.
- Virksomhederne tænker mere langsigtet og tager størst muligt ansvar for, at de unge tilbydes en praktikplads.

Samtidig vil vi opfordre virksomhederne til, at de i deres valg af praktikanter har øje for de særlige kvalifikationer, som mønsterbryderne ofte har med sig.

Mere attraktive erhvervsuddannelser

Erhvervsuddannelserne er den foretrukne uddannelse for unge fra ikke-uddannelsesvante familier. Erhvervsuddannelserne har de seneste år fået megen dårlig omtale i medierne, primært på grund af stort frafald.

Der er behov for at gøre erhvervsuddannelserne mere attraktive, så de tiltrækker unge mennesker, og så der bliver prestigefulde i at læse der. Erhvervsuddannelserne skal ikke være, "den uddannelse, man altid kan komme ind på".

På den baggrund anbefaler vi, at:

- Undervisningsministeriet indfører optagelseskriterier til erhvervsuddannelsernes grundforløb. De, der i den indledende kompetencevurdering ikke opfylder optagelseskriterierne, skal i stedet have tilbud om faglig opkvalificering og/eller praktisk erfaring, som skal tilrettelægges med henblik på at styrke de svage kompetencer.

Flere praktiske indgange til uddannelsessystemet

Unge fra ikke-uddannelsesvante familier udgør en stor del af de unge, der ikke får en ungdomsuddannelse. Mange af dem er ikke motiveret for at fortsætte i uddannelse efter grundskolen.

De skal i stedet have lov til at komme ud og arbejde et par år, for derefter at finde motivationen til at vende tilbage til uddannelsessystemet. Der er indført en række gode initiativer, som letter deres vej tilbage til uddannelsessystemet, fx realkompetence, kompetencevurdering og den nye mesterlære.

Arbejdet i idégruppen har vist, at der er behov for enkelte justeringer i de nye initiativer.

Vi anbefaler derfor, at:

- Undervisningsministeriet og de faglige udvalg skaber bedre muligheder for at nedsætte praktiktiden på

den nye mesterlæreordning for unge med erfaringer fra ufaglært arbejde.

Erhvervsrettede gymnasiale uddannelser skaber flere mønsterbrydere

Hhx, HF og htx skaber markant flere mønsterbrydere end det almene gymnasium (stx). Det er de erhvervsrettede gymnasiale uddannelsers større målrettedhed og relevans, der gør dem attraktive for flere mønsterbrydere.

Hhx får i dag godt 10.000 kr. i lavere undervisningstakst end stx. De 2.500 kr. kan begrundes i flere af de dyre naturvidenskabelige fag på stx. De sidste 7.500 kr. skyldes bedre arbejdsforhold for lærerne på stx. Det forekommer ikke hensigtsmæssigt, at hhx-uddannelserne, der har flere mønsterbrydere og dermed endnu større pædagogiske udfordringer, skal have en mindre undervisningstakst end stx. Særligt ikke begrundet i bedre arbejdstidsaftaler for underviserne.

Vi anbefaler derfor, at:

- Politikerne hæver undervisningstaksten til hhx, så der kun er forskelle, der kan begrundes i flere naturvidenskabelige fag på andre gymnasiale uddannelser.

Særlige introduktionsforløb for mønsterbrydere

En uddannelsesinstitution har med stort held tiltrukket mønsterbrydere til deres ungdomsuddannelse "Adgangskursus til ingeniør" gennem et særligt aspirantkursus.

Aspirantkurserne er rettet mod unge, der ikke har tilstrækkelige forudsætninger for at starte direkte på adgangskurset. Det særlige målrettede forløb, er en fordel i forhold til unge fra ikke-uddannelsesvante familier, der har et konkret behov for at kunne se, hvad deres uddannelse skal føre til.

Vi anbefaler derfor, at:

- Uddannelsesinstitutionerne overvejer, om særlige aspirantforløb med fordel kan gennemføres på deres områder.

Videre- og efteruddannelser skaber flere mønsterbrydere

Videre- og efteruddannelse på videregående niveau skaber mellem 10 pct. og 31 pct. flere mønsterbrydere end de ordinære videregående uddannelser.

Deltagerbetalingen til videre- og efteruddannelse er steget de seneste år. Fra at have udgjort 20 pct. af de samlede uddannelsesudgifter i starten af 90'erne er de nu oppe på 70 pct. af uddannelsesudgifterne. Det skyldes primært, at den statslige medfinansiering af videre- og efteruddannelserne er faldet.

Vi vurderer, at den stigende deltagerbetaling udgør en barriere i forhold til ansatte i mindre virksomheder og i forhold til selvbetalere.

Vi anbefaler derfor, at:

- Regeringen genopretter taxametrene til de erhvervsrettede videre- og efteruddannelser. Taxameteret bør have et niveau, så det igen bliver attraktivt at bruge VEU-systemet.

KVU tiltrækker unge fra ikke-uddannelsesvante familier

De korte videregående uddannelser på det merkantile område tiltrækker flere unge fra ikke-uddannelsesvante familier end bachelor- og kandidatuddannelser. Det skyldes, at uddannelsernes varighed og den erhvervsrettede kultur på erhvervsakademierne tiltaler mønsterbryderne.

Planerne om at lægge erhvervsakademierne ind under professionshøjskolerne kan meget vel betyde, at den erhvervsrettede kultur på akademierne bliver undertrykt af kulturen på professionshøjskolerne.

Vi anbefaler derfor, at:

- Politikerne sikrer, at erhvervsakademierne bevarer deres tilknytning til erhvervsskolerne, da det bedre kan sikre, at den erhvervsrettede kultur kan bevares.

En omvendt læringskurve

På nogle videregående uddannelser er der en tradition for, at de grundlæggende boglige discipliner skal

indlæres gennem en meget stejl læringskurve i begyndelsen af uddannelsen. Det indlærte testes så for alvor ved semestrets afsluttende eksamen.

En uddannelsesinstitution har haft held med at vende læringskurven om, så de unge gennem leg samt løbende og hurtig evaluering får en bedre introduktion til uddannelsen. Det har skabt mere tilfredse elever, der føler, at de lærer mere.

En omvendt læringskurve med hurtig respons på indlæringen er en fordel for mønsterbrydere, der ikke i samme grad som andre har erfaringerne i familien at trække på, når tvivlen på egne evner melder sig.

Vi anbefaler derfor, at:

- Uddannelsesinstitutionerne overvejer, om de kan vende læringskurven om, således at der bliver en mere praksisnær og anerkendende tilgang til stoffet, uden at det går ud over uddannelsens slutmål.

Job på studiejob-lignende vilkår

Mønsterbrydere kan ikke så ofte som andre forvente økonomisk opbakning hjemmefra til deres studier. Det betyder, at mange af dem har meget erhvervsarbejde ved siden af studierne.

Der er på de nye erhvervsakademi- og professionsbacheloruddannelser indført obligatorisk praktik på alle uddannelser. I en kommune kan praktikken gennemføres som et job på studiejob-lignende vilkår, hvor praktik gennemføres på kommunens institutioner med aflønning.

Fleere ordninger, hvor praktikken kan afvikles som job på studiejob-lignende vilkår, vil kunne få flere mønsterbrydere til at gennemføre uddannelserne samt gøre uddannelserne mere attraktive for mønsterbrydere.

Vi foreslår derfor, at:

- Undervisningsministeriet udvikler modeller for, hvordan der kan gennemføres praktik på studiejob-lignende vilkår.

UDGANGSPUNKT

Danske virksomheder er nødt til stadig at højne kompetenceniveauet hos deres ansatte for at kunne klare sig i den internationale konkurrence.

Uddannelsesniveaue i arbejdsstyrken er en væsentlig kilde til forøgelse af arbejdsproduktiviteten. Det stigende uddannelsesniveau har således i perioden 1966 til 2003 gennemsnitligt bidraget til en årlig vækst i produktiviteten med 0,2 pct. eller i alt godt 7,8 pct.¹

Regeringen har sat sig to ambitiøse mål, der skal imødekomme virksomhedernes behov for et stadig stigende uddannelsesniveau hos medarbejderne. For det første er det målet, at 95 pct. af en ungdomsårgang i 2015 skal have en ungdomsuddannelse, og for det andet, at mindst 50 pct. skal have en videregående uddannelse.²

Regeringens mål er i dag opnået, når det gælder børn af forældre, der selv har en videregående uddannelse. Men der er stadig lang vej igen, når det gælder børn af forældre, hvor den højeste uddannelse er en grundskoleuddannelse. I disse familier er det kun 64 pct. af de unge, der får en ungdomsuddannelse, mens kun 17 pct. opnår en videregående uddannelse.³ Der er således 23 pct. fra familier, hvor den højeste uddannelse blandt forældrene er en grunduddannelse, der ikke får en uddannelse.

For at kunne skaffe den veluddannede arbejdskraft, som er altafgørende for virksomhedernes konkurrenceevne, skal vi blive bedre til at motivere og understøtte unge med potentiale fra alle familier i deres bestræbelser på at tage en uddannelse.

Uddannelsessystemet skal indrettes, så det understøtter udvikling af alle de unges uddannelsesmæssige potentialer, og så vi sikrer det bedst mulige match mellem de unges potentialer og den uddannelse, de tager.

Et bedre match mellem den enkeltes potentiale og uddannelse kan også være med til at give den enkelte dansker et bedre liv. En undersøgelse, Capacent Epinion har gennemført for Ugebrevet A4 viser, at 6 ud af 10 ufaglærte i dag fortryder, at de ikke tog en uddannelse, da de var unge.⁴

Endelig er der målsætningen om, at alle skal have lige muligheder for uddannelse. Det er der bred politisk konsensus om, og det har der været siden Ungdomskommissionens arbejde fra 1945. Erik Jørgen Hansen sammenfattede i 1997 de centrale politiske begrundelser for at mindske uligheden i uddannelsesrekrutteringen således:

- Økonomi må ikke hindre begavede unge fra at søge en uddannelse
- Samfundsøkonomisk er det mest effektivt, at de mest egnede læser en given uddannelse uanset deres økonomiske formåen
- Privilegerede positioner i samfundet, opnået gennem en bekostelig uddannelse, skal besættes af personer fra alle samfundslag
- En bred rekruttering vil fremme den gensidige forståelse mellem forskellige samfundsgrupper⁵

Vi vil i denne rapport tage udgangspunkt i de tre ovennævnte forhold:

- 1 Det økonomiske rationelle i at vi har det bedst mulige match mellem potentiale og uddannelse
- 2 Det menneskelige hensyn til at den enkelte får de bedst mulige udviklingsmuligheder
- 3 Det demokratisk ønskelige i at alle har lige muligheder for at tage en uddannelse

Rapporten vil også tage udgangspunkt i det eksisterende uddannelsessystem samt i globaliseringsredegørelsens planer for udvikling af uddannelsessystemet med henblik på, at vi producerer uddannelser i verdensklasse, og at flere fra en ungdomsårgang får en uddannelse.⁶

¹ Nyt fra Danmarks Statistik, nr. 34, 29. marts 2005

² Fremgang, fornyelse og tryghed, Strategi for Danmark i den globale økonomi, Regeringen, april 2006

³ Chanceulighed i det 20. århundrede. Lars Benjaminsen, Københavns Sociologiske Institut, 2006

⁴ Ugebrevet A4, nr. 40, 2008

⁵ Perspektiver og begrænsninger i studiet af den sociale rekruttering til uddannelserne, E.J. Hansen, 1997, Socialforskningsinstituttet

⁶ Fremgang, fornyelse og tryghed, Strategi for Danmark i den globale økonomi, Regeringen, april 2006

Hvis det danske uddannelsessystem stadig skal uddanne medarbejdere med kompetencer, der matcher virksomhedernes behov, er det vigtigt, at vi ikke går på kompromis med kvaliteten af uddannelserne i bestræbelserne for at sikre, at vi når målsætningerne om, at 95 pct. skal have en ungdomsuddannelse og 50 pct. en videregående uddannelse.

De danske uddannelser har i dag en høj kvalitet. Det viser sig ved, at Danmark er et af de lande i OECD med den laveste ungdomsarbejdsløshed. Stort set alle, der får en uddannelse i Danmark, opnår efterfølgende at få et arbejde. Andre lande, hvor en større andel af en ungdomsårgang opnår en uddannelse, har en betydelig højere ungdomsarbejdsløshed.⁷

Vi har i Danmark et velfungerende uddannelsessystem med gode og relevante uddannelser. Men der er altid plads til forbedringer. Og forbedringer er nødvendige, hvis vi skal opnå målene om, at alle skal have lige muligheder for at tage en uddannelse, og at der bliver et endnu bedre match mellem potentiale og uddannelse.

FORMÅL

Formålet med denne rapport er at komme med anbefalinger til, hvordan vi bedre indretter uddannelsessystemet, så unge fra alle sociale lag i samfundet får lige muligheder for at udfolde deres uddannelsesmæssige potentialer.

DEFINITION

I rapporten er begrebet mønsterbryder defineret således:

En uddannelsesmæssig mønsterbryder er en person, der opnår et højere uddannelsesniveau end den af forældrene, der har den højeste uddannelse.

AFGRÆNSNING

Der er mange rapporter om den sociale arvs betydning for de unges præstationer i uddannelsessystemet. Senest har en idegruppe under videnskabsministeren udarbejdet rapporten "Hvordan øges den sociale uddannelsesmobilitet på universitetsuddannelserne?".⁸ Her er der en lang række forslag til, hvordan vi kan sikre en bredere social rekruttering til universitetsuddannelserne.

Vi vil i denne rapport primært fokusere på de erhvervsrettede ungdomsuddannelser, samt de korte og mellemlange videregående uddannelser, da videnskabsministerens idegruppe på glimrende vis netop har afdækket forholdene for de lange videregående uddannelser.

I rapporten ser vi dels på alle de erhvervsrettede uddannelser og dels på de merkantile uddannelser isoleret. Det skyldes, at vores datamateriale i visse tilfælde kun omfatter de merkantile uddannelser.

Rapporten adskiller sig fra mange af de andre rapporter på området ved i højere grad at kigge på tværs af de enkelte uddannelsesniveauer og sætte fokus på betydningen af sammenhængene i uddannelsessystemet. Derfor er der også medtaget et enkelt kapitel om grundskolen, da den leverer forudsætningerne for arbejdet på de andre niveauer.

Fleere forhold har betydning for de unges uddannelsesniveau. Vi vil i denne rapport primært se på betydningen af forældrebaggrund, men også inddrage andre aspekter som etnicitet og køn, når det er relevant.

⁷ OECD/DI

⁸ Hvordan øges den sociale uddannelsesmobilitet på universitetsuddannelserne? – Anbefalinger til videnskabsministeren, Idegruppen for at bryde den sociale arv, november 2008

TEORETISKE FORKLARINGER PÅ SKÆV SOCIAL REKRUTTERING

Vi har valgt at tage udgangspunkt i to teoretiske hovedretninger, der begge tilbyder forklaringer på den skæve sociale rekruttering til uddannelser. Det er teorierne om relativ risikoaversion og reproduktionsteorierne.⁹

Teorierne om relativ risikoaversion siger, at når de unge skal vælge mellem uddannelser og vægter det forventede afkast og omkostningerne op mod hinanden, vil de først og fremmest have en tendens til at søge at minimere risikoen for negativ uddannelsesmobilitet i forhold til deres forældre.

De unge vil så at sige have en stærk motivation til at søge at komme op på samme uddannelsesniveau som deres forældre for ikke at miste social status. Men for at søge op på et højere niveau skal det forventede afkast af uddannelsen være relativt meget større end risikoen for at ende op uden uddannelse.

Afkastet af uddannelse er uden for denne rapports hovedfokus, men vil kort blive berørt i det afsluttende og perspektiverende kapitel.

Reproduktionsteorierne siger, at de unge gennem deres opvækst bliver præget af deres forældres sociale mønstre, opfattelse af verden og grundlæggende værdier. Derfor vil de ofte ende med at have uddannelsedispositioner, der ligner forældrenes.

De unge bliver gennem deres opvækst udstyret med forudsætningerne for senere succes i uddannelsessystemet. De får tre former for kapital med hjemmefra: økonomisk kapital, kulturel kapital og social kapital. Disse tre former for kapital kan til en vis grad veksles med hinanden. Hvis der for eksempel er overskud af økonomisk kapital, kan den veksles til kulturel og social kapital gennem køb af privatskole mv.

Uddannelsespolitikken i de skandinaviske velfærdsstater har forsøgt at minimere betydningen af økonomisk kapital. Som det fremgår af kapitel 3 er gratis uddannelse en af forudsætningerne for, at Danmark internationalt set har relativ stor social mobilitet i uddannelsessystemet. Samme kapitel viser, at kulturel og social kapital stadig ser ud til at spille en afgørende rolle for de unges præstationer i uddannelsessystemet.

BEGREBER

Vi bruger i denne rapport følgende begreber og termer:

Ikke-uddannelsesvante familier: Familier, hvor ingen af forældrene har en uddannelse ud over grundskolen.

Uddannelsesvante familier: Familier, hvor mindst en af forældrene har en kompetencegivende uddannelse.

EUD: Erhvervsuddannelser.

KVU/Korte videregående uddannelser: Erhvervsakademiuddannelser.

MVU/Mellemlange videregående uddannelser: Professionsbacheloruddannelser samt bacheloruddannelser på universiteterne.

LVU/ Lange videregående uddannelser: Kandidatuddannelser på universiteterne.

EGU: Erhvervsgrunduddannelser.

VVU: Akademiuddannelser og som videreuddannelser for voksne på niveau med korte videregående uddannelser. Omfattende tidligere fx merkonomuddannelser og diplomuddannelse i ledelse.

VUS: Voksenuddannelsesstøtte.

Survey: Internetbaseret spørgeskemaundersøgelse.

⁹ Dette afsnit er bygget på papiret "Social uddannelsesmobilitet på kandidat- og forskeruddannelser", Cathrine Mattson og Martin D. Munk, SFI, 2008:33

FREMGANGSMÅDE

I denne rapport har vi indledningsvis foretaget en desk research og foretaget kvalitative interviews med 12 succesfulde mønsterbrydere.

På baggrund af disse interviews og desk research har vi opstillet en række hypoteser og fokusområder, som er testet på tre måder:

- 1 en internetbaseret spørgeskemaundersøgelse (survey) blandt 1200 studerende på erhvervs- og videregående erhvervsrettede uddannelser – se bilag 1
- 2 en eksternt konsulentrapport – se bilag 2
- 3 yderligere desk research – se litteraturliste

Ad 1. Spørgeskemaet er blevet uddelt til tilfældige klasser og hold på erhvervsskolerne CPH WEST, Erhvervsskolerne i Aars, Aarhus tekniske Skole, Erhvervsakademi København Nord, Erhvervsakademi Lillebælt og Erhvervsakademiet Århus Købmandsskole, Ingeniørhøjskolen i Århus, AU-HIH, Aalborg Universitet, samt på Copenhagen Business School.

Vi har fået 486 svar. Heraf har 454 gennemført hele spørgeskemaet, mens 32 har svaret på nogle spørgsmål. Det svarer til en svarprocent svingende fra 27 pct. på erhvervsuddannelserne til 49 pct. på de lange videregående merkantile uddannelser. Den gennemsnitlige svarprocent er på 38 pct., hvad der må siges at være rimeligt, da vi ikke har haft nogen rykkerprocedure. På to institutioner er spørgeskemaet lagt ud på en hjemmeside som et link, hvilket giver en vis usikkerhed om svarprocenten.

Resultaterne fra surveyen kan give os nogle klare indikationer på, hvordan tingene forholder sig, men der er ikke tale om, at resultaterne er universelt generaliserbare. Den manglende videnskabelige reliabilitet bliver forstærket af, at vi i visse krydstabuleringer har analyseret på grupper helt ned til 30. Vi havde foretrukket og tilstræbt, at der var mindst 100 i en gruppe, men

da der fx kun har været 39, hvor den højeste uddannelse blandt forældre er grundskolen, har vi været nødt til at sænke vores ambitionsniveau. Vi har i disse kryds valgt at fortolke med forsigtighed og ikke at fremhæve forskelle på mindre end fem procentpoint.

Ad 2. Udover surveyen har vi fået foretaget en række særkørsler på sammenhængen mellem social arv og mønsterbrud på de merkantile uddannelser hos et eksternt analysefirma med forskningsadgang til Danmarks Statistik.

Ad 3. Vi har søgt at inddrage eksisterende viden i det omfang, vi er blevet bekendt med den. Vi har i researchfasen og i skriveprocessen trukket på en lang række eksterne aktører, som har været behjælpelige med at kvalitetssikre teksten.

Metodetreanguleringen sikrer, at der, hvor de enkelte kilder stemmer overens med hinanden, er der en styrket udsagnskraft.

Rapporten er udarbejdet i samarbejde med en tænketank bestående af et inspirationsforum med 12 succesfulde mønsterbrydere, og en idegruppe med ressourcepersoner på uddannelsesområdet.

Inspirationsforummet er inddraget gennem kvalitative interviews, mens der har været afholdt to seminarer med idegruppen. Idegruppen har derudover været inddraget gennem skriftlige høringer på rapportens enkelte afsnit.

Tænketankens idegruppe står bag anbefalingerne. Den øvrige tekst er udarbejdet af FBEs sekretariat, som er ansvarlig for denne.

Medlemmer af inspirationsforum:

- Peter Højland, formand for og bestyrelsesmedlem i en lang række danske virksomheder samt formand for FBE, Forum for Business Education
- Susanne Larsen, tidl. adm. direktør, SAS
- Allan Søgaard Larsen, adm. direktør, Falck,
- Soulaima Gourani, International Group Sales Manager, Engineers & Doctors
- Poul Erik Petersen, adm. direktør, Metro, formand for Dansk Erhverv
- Lotte Hansen, direktør, spindoktor mv.
- Naveed Niwaz, Vice President Business Development at TDC Business Nordic
- Ane Arnht Jensen, direktør, Realkreditrådet
- Ole Niss, CEO Nissco (tidl. Vice President for Motorola)
- Enan Galaly, President, Helnan International Group
- Andreas Nicolaisen, statsautoriseret revisor, tidl. formand for FUHU
- Jacob Øzcan, Product Manager, GN Resound

Medlemmer af idegruppen:

- Eva Hofman-Bang, direktør, CPH WEST (formand)
- Ove Poulsen, rektor, Ingeniørhøjskolen i Århus
- Bente Vibeke Lauridsen, vicedirektør, Århus Købmandsskole
- Annette E. Lauridsen, direktør, Aarhus tekniske Skole
- Thomas Gloy, tidl. formand for Landssammenslutningen af Handelsskoleelever
- Lars Ulriksen, lektor, Københavns Universitet
- Jan Møller, skoleinspektør, Grantoften
- Mette Greisen, afdelingsforstander, TietgenSkolen
- Helene Reffstrup Møller, direktør, Erhvervsskolerne Aars

2

HVOR ER POTENTIALT FOR FLERE UNGE PÅ DEN RIGTIGE UDDANNELSE?

I dette kapitel vil vi se på eksisterende viden med henblik på at afdække, hvor potentialt er for at få flere i uddannelse og, hvordan matchet er mellem de unges potentialt og den uddannelse, de vælger.

POTENTIALT FOR FLERE UNGE I UDDANNELSE

96,3 pct. af alle unge starter, før de er 40 år, på en ungdomsuddannelse efter grundskolen. Det viser Profilmodellen,¹⁰ som er en fremskrivning af, hvordan en given ungdomsårgang kan forventes at ville uddanne sig de kommende 25 år.¹¹

Som det fremgår af figur 1, vil et alt andet lige scenarie medføre, at 79,6 pct. af årgangen for 2006 vil opnå en dansk ungdomsuddannelse, og 47,4 pct. vil opnå en videregående uddannelse.

Regeringens mål om, at 85 pct. af en ungdomsårgang skal have en ungdomsuddannelse i 2010 og at 95 pct. skal have det i 2010, tager udgangspunkt i den del af en ungdomsårgang, der tager en dansk ungdomsuddannelse.

Vi finder, at opfyldelse af regeringens målsætning i stedet burde måles på, hvor mange der opnår mindst en ungdomsuddannelse. Dette tal er i dag 84,2 pct. Vi vil i dette kapitel bruge dette tal.

Forskellen mellem de to tal 79,6 pct. og 84,2 pct. skyldes, at 5,3 pct. af en ungdomsårgang bliver optaget på en videregående uddannelse, uden at have taget en dansk ungdomsuddannelse først. Af dem får 4,6 pct. en videregående uddannelse, uden først at have taget en dansk ungdomsuddannelse. Det kan skyldes, at deres ungdomsuddannelse er taget i udlandet, eller at de har opnået merit for relevant erhvervs erfaring og/eller dele af en ikke afsluttet ungdomsuddannelse, når de optages på en videregående uddannelse.

Det fremgår af profilmodellen, at der vil være 15,8 pct. af den ungdomsårgang, der afsluttede 9. klasse i 2006, der ender op uden en erhvervs- eller studiekompetence, og dermed aldrig opnår mindst en ungdomsuddannelse.¹²

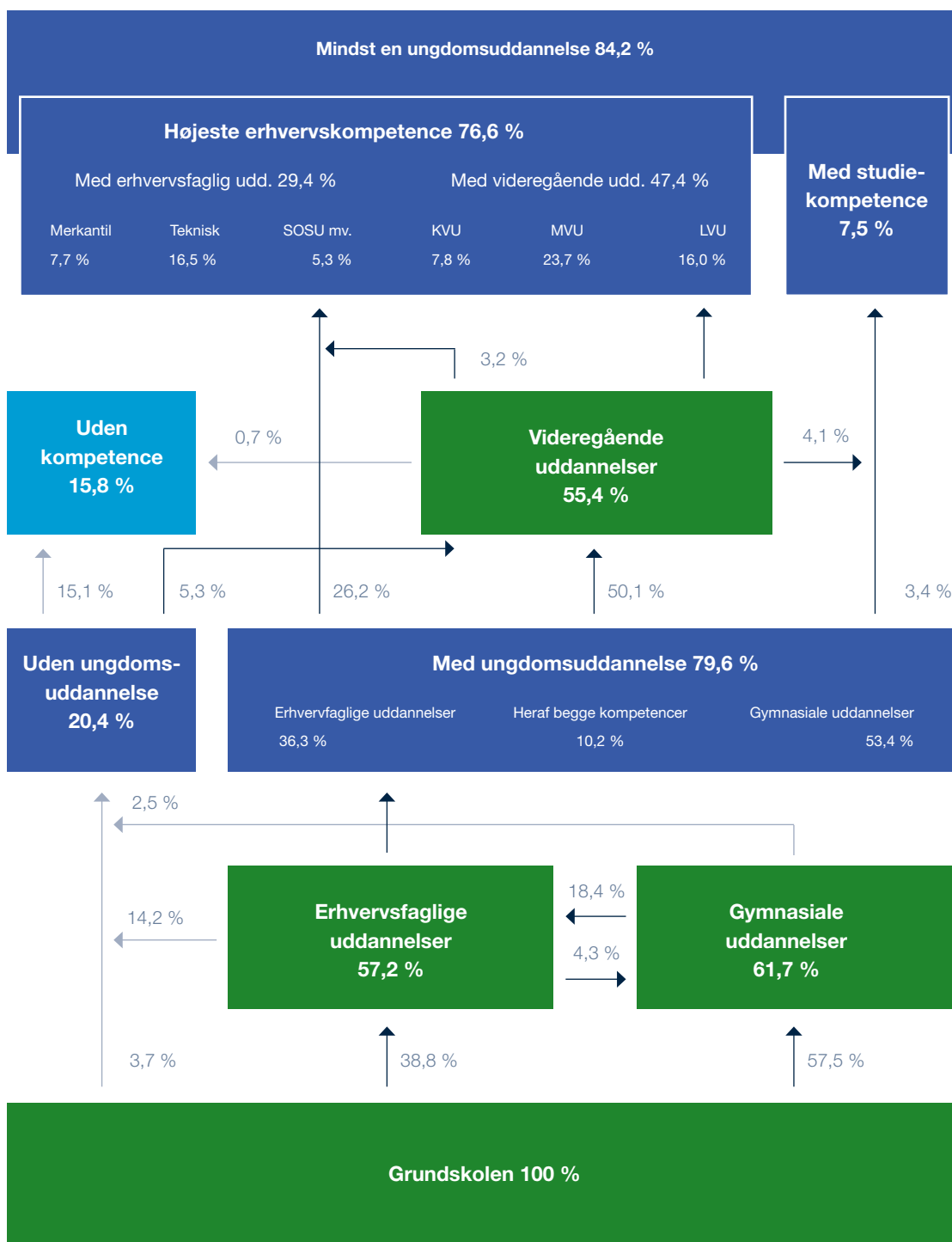
Disse 15,8 pct. – restgruppen – er uddannelsespotentialt i forhold til at nå op på, at mindst 95 pct. af en ungdomsårgang tager en ungdomsuddannelse.

¹⁰ Profilmodellen er udviklet af UNI-C for Undervisningsministeriet. I modellen beregnes/estimeres en ungdomsårgangs uddannelsesniveau et bestemt år i fremtiden ved, at den pågældende årgangs uddannelsesniveau fremskrives for hvert år ud fra antagelsen om, at uddannelsessystemet og uddannelsesadfærden efter afsluttet 9. klasse vil være som ved fremskrivningens start. Fremskrivningen gøres med den såkaldte profilmodel. Profilmodellen 2006 viser således, hvordan den ungdomsårgang, som afsluttede 9. klasse i 2006, forventes at uddanne sig i løbet af de kommende 25 år, når uddannelsessystemet og uddannelsesadfærden i hele perioden antages at være som i 2006

¹¹ Vi har valgt at bruge Profilmodellen, da det er den regering bruger til at beregne, om de når deres målsætning om flere i uddannelse. Profilmodellens tal afviger fra anden aktuel statistik, da det er en fremskrivning af den forventede uddannelsesadfærd

¹² Her er Profilmodellen optimistisk i forhold til de aktuelle tal, der alt efter opgørelsesmetode viser en restgruppe på mellem 20-23 pct.

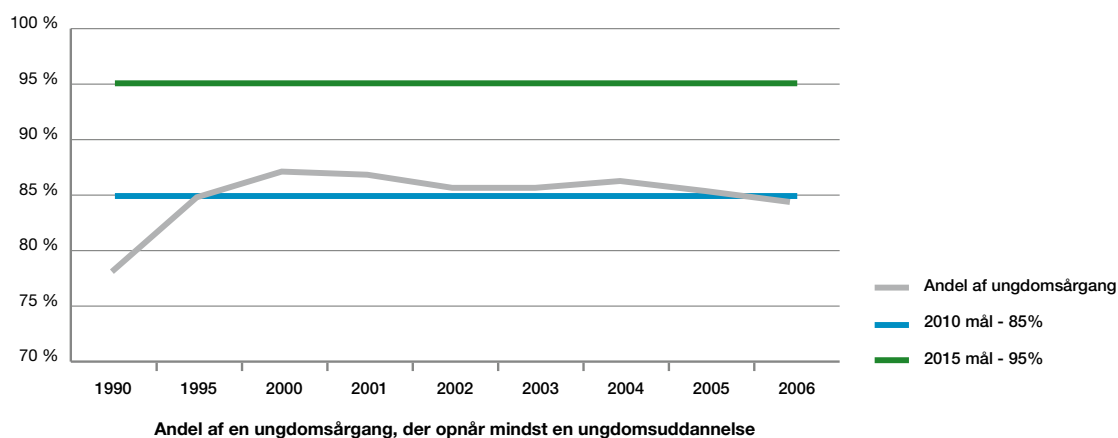
FIGUR 1 PROFILMODELLEN FOR ÅRGANG 2006

TABEL 1 UDDANNELSESPOTENTIALE I FORHOLD TIL AT 95 PCT. SKAL HAVE EN UNGDOMSUDDANNELSE

FRA	PROCENT
Aldrig startet på en ungdomsuddannelse	3,7 %
Faldet fra en erhvervsuddannelse	14,2 %
Faldet fra en gymnasial uddannelse	2,5 %
Faldet fra en videregående uddannelse uden at have ungdomsuddannelse	0,7 %
Gået til en videregående uddannelse uden ungdomsuddannelse	-5,3 %
Restgruppen	15,8 %

FIGUR 2 ANDEL AF EN UNGDOMSÅRGANG, DER OPNÅR MINDST EN UNGDOMSUDDANNELSE

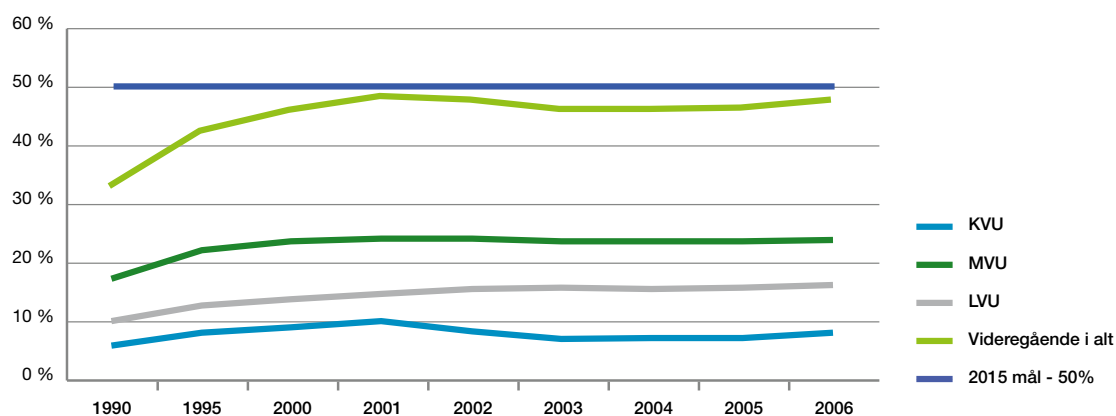

Kilde: Egen bearbejdning af UNI-C, Uddannelsesprofil 2006, bilagstabeller

Af restgruppen er der 3,7 pct., der aldrig starter på en uddannelse efter grundskolen, mens 14,2 pct. er faldet fra en erhvervsuddannelse, 2,5 pct. er faldet fra en gymnasial uddannelse og 0,7 pct. er faldet fra en videregående uddannelse uden først at have fået en ungdomsuddannelse. Derfra skal trækkes 5,3 pct., som starter på en videregående uddannelse uden at have taget en ungdomsuddannelse.

Den andel af en ungdomsårgang, der opnår mindst en ungdomsuddannelse, er, som det fremgår af figur 2, faldet fra 86,7 pct. i 2000 til 84,2 pct. i 2006. Udviklingen går således den forkerte vej. Vi er kommet længere væk fra målet om, at 95 pct. skal have mindst en ungdomsuddannelse.

FIGUR 3 ANDEL AF EN UNGDOMSÅRGANG, DER OPNÅR EN VIDEREGÅENDE UDDANNELSE

Kilde: Egen bearbejdning af UNI-C, Uddannelsesprofil 2006, bilagstabeller

TABEL 2 POTENTIALE I FORHOLD TIL AT 50 PCT. OPNÅR EN VIDEREGÅENDE UDDANNELSE

FRA	PROCENT
Erhvervsuddannelse	29,4 %
Med gymnasial uddannelse	7,5 %
(Uden studie- eller erhvervskompetence)	15,8 %
Potentiale ift. videregående uddannelse	52,7 %

Målsætningen om, at mindst 50 pct. skal have en videregående uddannelse, er, som det fremgår af figur 3, tættere på. Der manglede i 2006 kun 2,5 procentpoint for at opnå den. Her skal det bemærkes, at hovedparten af de videregående uddannelser er på KVVU- og MVU-niveau. Kandidatuddannelserne på universitet fylder kun godt en tredjedel af de samlede videregående uddannelser. Et faktum der meget sjældent afspejles i den offentlige debat om uddannelsernes fremtid.

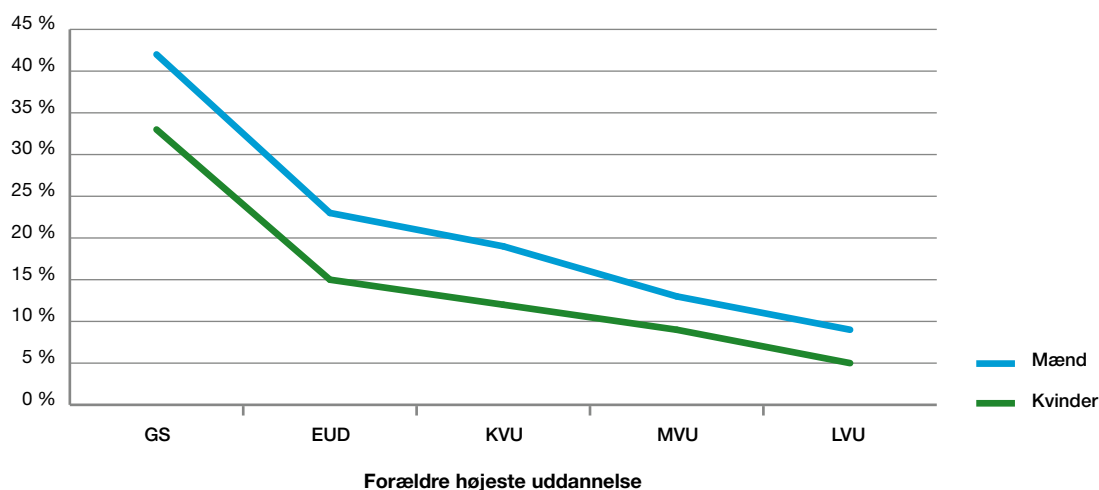
Uddannelsespotentialer, i forhold til at 50 pct. af en ungdomsårgang skal have en videregående uddannelse, skal findes blandt unge uden en erhvervsuddannelse, blandt unge med en erhvervsuddannelse og

blandt unge med kun studiekompetence (dvs. kun gymnasial uddannelse). Som det fremgår af tabel 2, udgør de tilsammen 52,7 pct.

MATCHET MELLEM POTENTIALE OG UDDANNELSE

Mange undersøgelser har påvist sammenhængen mellem unges chancer i uddannelsessystemet og deres forældres uddannelsesniveau. Det er ikke vores ambition her at gå ind i en grundig diskussion af alle disse undersøgelser. Vi vil nøjes med at påvise problemstillingen ved at pege på nogle data fra de nyeste undersøgelser.

FIGUR 4 ANDEL AF DE 25-ÅRIGE PR. 1.10.2006, DER IKKE HAR GENNEMFØRT ELLER ER I GANG MED EN UNGDOMSUDDANNELSE, FORDELT PÅ KØN OG FORÆLDRENS HØJESTE FULDFØRTE UDDANNELSE

Kilde: Egen bearbejdning af tal fra Notat til 3F, Uddannelse til alle kræver opgør med uligheden, Lars Olsen, 2008 (KJU indbefatter i denne opgørelse også forældre, hvor gymnasial uddannelse er den højeste)¹³

Forfatteren Lars Olsen har i et notat til 3F påvist sammenhængen mellem forældres uddannelsesniveau og de unges uddannelsesaktivitet. Som det fremgår af figur 4, er der et klart billede af, at jo højere dine forældres uddannelse er, jo større chance er der for, at du har gennemført eller er i gang med en ungdomsuddannelse.

Figuren viser samtidig, at der i alle grupper er markant flere drenge, der ikke tager en uddannelse. Det giver anledning til at se på, hvorvidt det nuværende uddannelsessystem er bedre til at tilgodese piger end drenge.

Det er ikke kun forældrenes uddannelse og kønnet, der har betydning for, om den enkelte opnår en uddannelse. Etnicitet spiller også en rolle. Ifølge en undersøgelse fra Rockwool fonden¹⁴ skyldes indvandrernes lavere uddannelsesniveau dog primært forældrenes

lavere uddannelsesniveau. Undersøgelsen viser også, at enkelte grupper af indvandrere er bedre end danskere til at skabe mønsterbrydere.

Figur 5 viser således, at unge fra ikke-uddannelsesvante familier gennemsnitligt opnår et lavere uddannelsesniveau end unge fra uddannelsesvante familier, og at meget få ender med at få en lang videregående uddannelse.

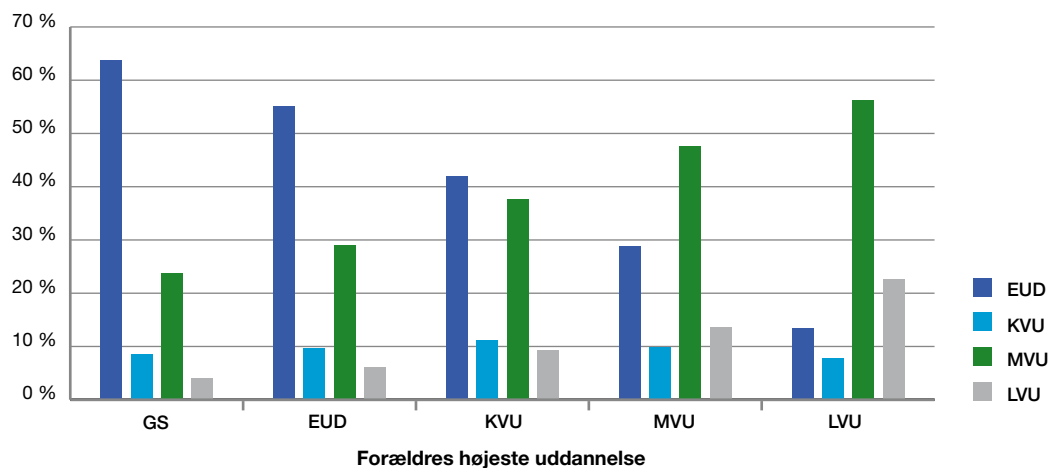
Figuren viser også, at der er meget få unge fra akademiske familier, der ender med at få en erhvervsuddannelse.

De to modsatrettede trends, at unge fra ikke-uddannelsesvante familier ikke opnår et højt uddannelsesniveau, og at unge fra uddannelsesvante familier hovedsageligt tager en videregående uddannelse, kan meget vel være udtryk for, at vi ikke opnår det rette match mellem potentialer og uddannelse.

¹³ Tallene understøttes af papirerne "Family background and educational choices over five Danish cohorts", James McIntosh & Martin D. Munk Working Paper, SFI, 18:2007 og "Køn, social mobilitet og socialreproduktion, Martin D. Munk, Pædagogisk tidsskrift, nr. 2 2008

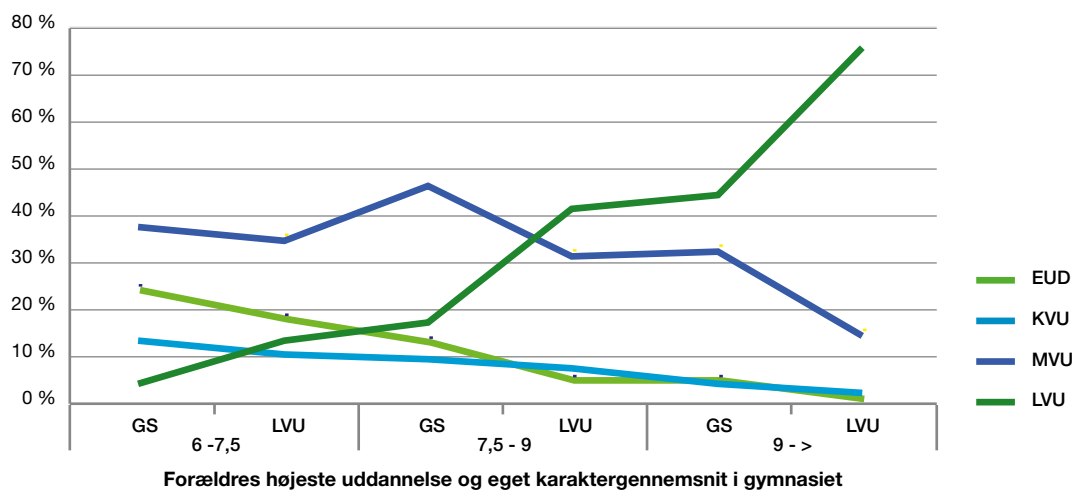
¹⁴ Indvandrere og det danske uddannelsessystem, Torben Tranæs, red. Rockwool Fondens forskningsenhed, Gyldendal, 2008

FIGUR 5 STUDERENDE PÅ MERKANTILE UDDANNELSER FORDELT PÅ UDDANNELSER OG FORÆLDRES HØJESTE UDDANNELSE (1990-2007)

Kilde: Egen bearbejdning af data fra "Social arv og mønsterbrud på de merkantile uddannelser", TrendEduc, december 2008

FIGUR 6 HØJESTE FULDFØRTE UDDANNELSE FOR 1970 UNGDOMSÅRGANGEN FORDELT PÅ FORÆLDRENS HØJESTE FULDFØRTE UDDANNELSE

Kilde: Analyse af 1970 ungdomsårgangens uddannelseskarrere, Idegruppen for social arv, 26. november 2008

Skævheden i uddannelsesniveauerne mellem ikke-uddannelsesvante familier og uddannelsesvante familier skyldes ikke kun forskelle i boglige færdigheder.

Af figur 6 fremgår det, at færre unge fra ikke-akademiske hjem med over ni i gennemsnit i gymnasiet ender med at få en lang videregående uddannelse eller en ph.d. (44 pct. mod 75 pct.). Til gengæld er der relativt flere fra ikke-uddannelsesvante hjem, der ender med at tage en kort eller mellemlang videregående uddannelse.

OPSAMLING

Dette kapitel viser, at det uddannelsesmæssige potentiale i forhold til opnåelse af regeringens 95 pct. målsætning primært skal findes blandt dem, der i dag falder fra uddannelserne.

Potentialet for at nå regeringens målsætning om, at 50 pct. skal tage en videregående uddannelse, skal primært findes blandt unge med kun en gymnasial uddannelse og blandt unge med en erhvervsuddannelse.

I forhold til at opfylde 95 pct. og 50 pct. målsætningen skal potentialet først og fremmest findes blandt drengene og hos unge, hvis forældre ikke har en uddannelse.

Meget tyder på, at matchet mellem potentiale og uddannelse ikke er optimalt. Mange unge fra ikke-uddannelsesvante familier opnår ikke den uddannelse, deres potentiale ellers kunne berettige til.

Blandt dem, der opnåede et karaktergennemsnit på over ni i gymnasiet, er der kun 44 pct. fra familier, hvor den højeste uddannelse blandt forældrene er grundskole, der opnår en lang videregående uddannelse eller en ph.d. Det tilsvarende tal for studenter med over ni i gennemsnit fra akademiske familier er 75 pct.

Omvendt gælder, at der ikke er mange fra familier, hvor mindst en af forældrene har en akademisk uddannelse, der tager en erhvervsuddannelse.

3

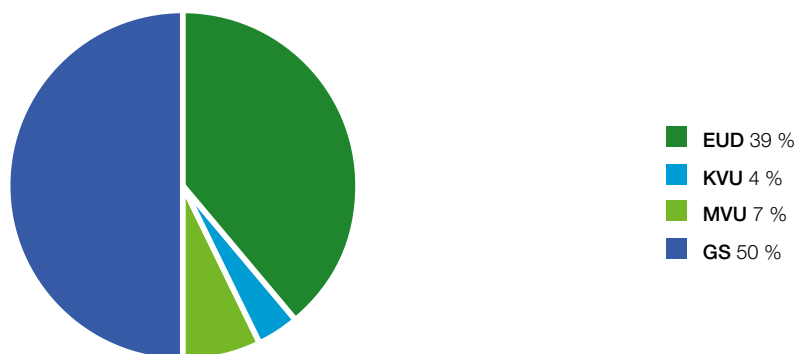
HVAD KENDETEGNER MØNSTERBRYDERE?

I dette kapitel vil vi se nærmere på, hvad der kendetegner mønsterbryderne. Udgangspunktet er interviewene med 12 succesrige mønsterbrydere i tænketankens inspirationsforum, vores survey blandt 486 studerende på erhvervsrettede uddannelser, i undersøgelsen af "Social arv og mønsterbrud på de merkantile uddannelser" samt i eksisterende viden på området.

MØNSTERBRYDERE PÅ DE MERKANTILE UDDANNELSER

Halvdelen af mønsterbryderne på de merkantile uddannelser kommer jf. figur 7 fra hjem, hvor ingen af forældrene havde en uddannelse ud over grundskolen.

FIGUR 7 FORDELING AF MØNSTERBRYDERE PÅ DE MERKANTILE UDDANNELSER I FORHOLD TIL FORÆLDRES HØJESTE UDDANNELSE

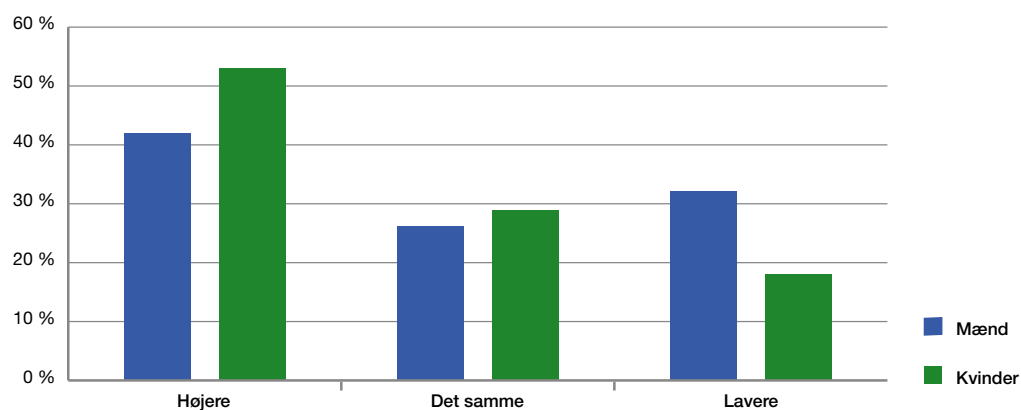
Kilde: Egen bearbejdning af data fra "Social arv og mønsterbrud på de merkantile uddannelser", TrendEduc, december 2008

TABEL 3 MØNSTERBRYDERE PÅ HENHOLDSVIS MERKANTILE OG ANDRE UDDANNELSER (1990-2007)

	EUD		KVU		Bachelor		LVU	
	Merkantil	Andre	Merkantil	Andre	Merkantil	Andre	Merkantil	Andre
Andel mønsterbrydere	23 %	30 %	62 %	68 %	55 %	46 %	83 %	76 %

Kilde: Egen bearbejdning af data fra "Social arv og mønsterbrud på de merkantile uddannelser", TrendEduc, december 2008

FIGUR 8 MÆND OG KVINDER DELT OP EFTER OM DE ER PÅ VEJ TIL ET HØJERE, LAVERE ELLER DET SAMME UDDANNELSESNIVEAU SOM DERES FORÆLDRE – KUN DET MERKANTILE OMRÅDE (UDEN "VED IKKE" SVAR)

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse om uddannelse og social baggrund blandt studerende på erhvervsrettede uddannelser, FBE-studerterpanel, 2009. Der er i alt 486 respondenter i undersøgelsen, heraf 309 merkantile

Det fremgår af tabel 3, at det merkantile område skaber flere mønsterbrydere end andre uddannelsesområder på de mellemlange og lange videregående uddannelser.

Til gengæld skaber det merkantile uddannelsesområde færre mønsterbrydere på de korte videregående uddannelser og erhvervsuddannelserne, hvor SOSU-uddannelser og det tekniske område også skaber mange mønsterbrydere.

Det merkantile område ligner andre uddannelsesområder derved, at kvinderne udgør en større del af mønsterbryderne end mændene. Af figur 8 fremgår samtidig, at det

merkantile uddannelsesområde samlet set bidrager til et stigende kvalifikationsniveau i arbejdsstyrken. Det skyldes, at der er klart flere unge, der tager en uddannelse på et højere niveau end deres forældre, end unge, der tager en uddannelse på et lavere niveau.

Der er blandt mønsterbryderne i vores survey en markant overrepræsentation af personer med anden etnisk herkomst end dansk eller vestlig. Hele 15,5 pct. af mønsterbryderne har en far fra Asien, Tyrkiet eller Afrika. Blandt de unge, der tager samme uddannelse eller lavere uddannelse end deres forældre, er dette tal kun omkring 2 pct.

MINDRE KULTUREL OG SOCIAL KAPITAL

Der er i surveyen stillet en række spørgsmål om de sociale og kulturelle aktiviteter i de studerendes familier.

I tabel 4 er med fed markeret en række markante forskelle mellem unge med forskellig forældrebaggrund. Tabellen viser, at unge fra ikke-uddannelsesvante familier har betydeligt mindre social og kulturel kapital med i bagagen end børn fra uddannelsesvante familier.

Børn fra ikke-uddannelsesvante familier har:

- fået læst mindre højt
- haft mindre adgang til et leksikon
- færre sociale udflugter
- haft forældre, der var mindre aktive i foreningslivet og
- haft færre samtaler om deres dag og politiske forhold ved middagsbordet

Vi har også søgt at afdække de sociale og kulturelle forhold gennem vores interviews med succesrige mønsterbrydere. Her er billedet stort set det samme som ovenfor. De færreste har haft leksikon i hjemmet, og højt læsning var i bedste fald noget, som de store søskende stod for.

Omvendt kunne vi se, at der hos 8 ud af 12 af vores mønsterbrydere var et fagligt, kirkeligt eller politisk engagement hos forældrene, der betød, at der var diskussioner omkring stuebordet, som var med til at tænde samfundsengagementet – og dermed lysten til uddannelse hos flere mønsterbrydere.

Folkebibliotekerne har til en vis grad kompenseret for manglende litteratur på boghylderne i hjemmene hos mønsterbrydere. Flere mønsterbrydere nævner i interviewene, at de har brugt meget tid på det lokale bibliotek.

De mønsterbrydere, vi har interviewet, har ikke følt sig hæmmet af faglige, kulturelle eller sociale forhold, førend de kom på universitetet. De fleste har oplevet en bred accept i uddannelsessystemet og har nydt godt af de klare strukturer, der var på ungdomsuddannelserne, da de læste der.

Samlet set har de unge fra ikke-uddannelsesvante familier mindre social og kulturel kapital med sig end unge fra uddannelsesvante familier. Det bør have betydning for, hvordan vi indretter uddannelsessystemet og tilrettelægger undervisningen.

Det forhold bliver yderligere forstærket, hvis vi skal have endnu flere fra ikke-uddannelsesvante familier igennem uddannelsessystemet. Der er al grund til at antage, at de unge, der har deltaget i vores undersøgelse, og som derfor er i uddannelse, har mere social og kulturel kapital end de unge fra ikke-uddannelsesvante familier, der ikke endnu har tilvalgt uddannelsessystemet.

MINDRE FORÆLDREOPBAKNING

Uddannelse blev betonet som meget vigtigt i 7 ud af 12 af vores succesrige mønsterbryderes hjem.

Surveyen viser ikke signifikante forskelle i forældrenes opbakning til uddannelse mellem de unge delt op på baggrund af forældres højeste uddannelse.

Til gengæld er der signifikant forskel på, hvor meget hjælp de unge har fået til lektierne.

Som det fremgår af figur 9, er det kun lidt over halvdelen fra ufaglærte hjem, der har haft adgang til hjælp hjemmefra. For alle andre grupper ligger dette tal på over 80 pct.

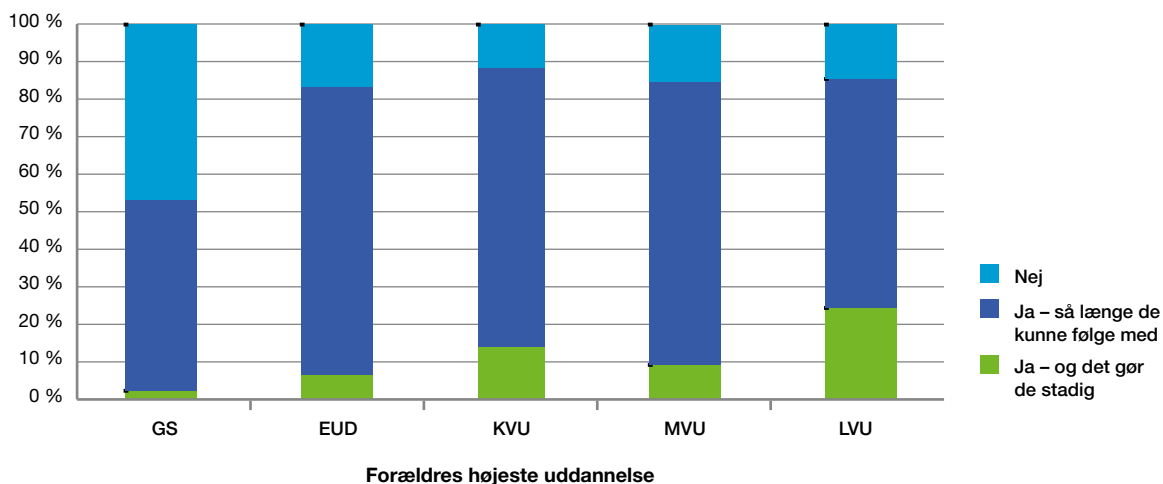
Den manglende forældreopbakning kan meget vel være baggrunden for, at frafaldet generelt er højere blandt unge fra ikke-uddannelsesvante familier end blandt unge fra uddannelsesvante familier. Surveyen viser, at 16,7 pct. af dem, der ikke fik hjælp til lektierne, overvejer at droppe ud, mens det kun gælder ni pct. af dem, der fik hjælp til lektierne.

TABEL 4 KULTURELLE OG SOCIALE AKTIVITETER I HJEMMET? KRYDSET MED FORÆLDRES HØJESTE UDDANNELSE

	FORÆLDRES HØJESTE UDDANNELSE					I alt
	GS	EUD	KVU	MVU	LVU	
Forældre læste højt flere gange om ugen	39,0 %	71,7 %	74,0 %	86,1 %	90,5 %	76,6 %
Havde leksikon i hjemmet	45,2 %	65,2 %	75,3 %	83,3 %	91,6 %	75,0 %
Forældre var aktive i politik, kirke, sport, fagforeningsarbejde mv.	14,6 %	42,4 %	40,3 %	51,8 %	45,3 %	42,7 %
Gik mindst en gang hver måned til andre ting med sine forældre – fx sport, dyrskuer mv.	24,4 %	43,5 %	45,5 %	50,4 %	45,3 %	45,1 %
Der var diskussioner om politik, bøger eller teater ved middagsbordet	31,7 %	33,7 %	48,1 %	62,8 %	69,5 %	51,7 %
Snakkede den unges dag ved middagsbordet	75,6 %	92,4 %	88,3 %	92,0 %	91,6 %	89,5 %
Gik mindst en gang hver måned til kunst og kultur med sine forældre fx teater eller biograf?	17,1 %	15,2 %	6,5 %	27,7 %	41,1 %	22,7 %
Havde adgang til internettet	83,3 %	78,3 %	85,7 %	89,9 %	97,9 %	87,8 %
Familien spiste sammen de fleste aftener	87,8 %	97,8 %	89,6 %	94,9 %	91,6 %	92,5 %
Respondenter	41	92	77	137	95	466

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse om uddannelse og social baggrund blandt studerende på erhvervsrettede uddannelser, FBE-studenterpanel, 2009. Der er i alt 486 respondenter i undersøgelsen

FIGUR 9 HJALP DINE FORÆLDRE DIG MED LEKTIERNE? KRYDSET MED FORÆLDRENS HØJESTE UDDANNELSE

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse om uddannelse og social baggrund blandt studerende på erhvervsrettede uddannelser, FBE-studerterpanel, 2009. Der er i alt 486 respondenter i undersøgelsen

VÆLGER KORTERE UDDANNELSER

Mønsterbrydere har en tendens til at vælge en kortere uddannelse end deres uddannelsesmæssige potentiale er til. Det kan bedst ses af figur 6, der viser, at kun 44 pct. af de studerende, som fik mere end ni i gennemsnit i gymnasiet, og som kommer fra hjem, hvor højeste uddannelse er grundskole, ender med at tage en lang videregående eller en ph.d.-uddannelse.¹⁵

Forklaringen kan findes i den relative risikoaversion, der er hos mønsterbrydere: Mange føler, at de gambler med deres sociale position, hvis de vælger uddannelsesniveauer, der ligger markant over forældrenes.

Oftentimes vælger mønsterbrydere at tage uddannelser, der ligger et niveau over deres forældres. Hvis vi skal have et bedre match mellem de unges uddannelsespotentiale og den uddannelse, de vælger at tage, må vi derfor sikre, at de unge hele tiden kan bygge oven på deres uddannelse.

Blandt de mønsterbrydere, vi har interviewet, er der to eksempler på, at den højeste eksamen er opnået gennem videre- og efteruddannelsessystemet. I begge tilfælde er det langt fra sikkert, at mønsterbryderen havde fået en supplerende uddannelse, hvis det ikke var for de gode videre- og efteruddannelsesmuligheder på det merkantile område.

VILJE TIL AT VILLE

Mønsterbryderne har ikke kunnet forvente hjælp til skolearbejdet hos forældrene. Det har betydet, at de i højere grad end andre unge har skullet gøre tingene selv. Det har givet de succesrige mønsterbrydere en vilje til at ville og dermed en evne til at kunne tackle svære situationer.

Mange af de mønsterbrydere, der er blevet interviewet, husker stadig øjeblikke, hvor de har siddet og svedt over lektierne og ikke rigtigt vidst, hvor de skulle hente hjælp.

¹⁵ Dette understøttes også af Epinion Capacents analyse Uddannelsesmæssige rollemodeller. Her angiver 16 % med en LVU, at uddannelsens længde har været den næststørste barriere

De kan stadig i dag mange år efter beskrive de situationer, hvor viljen til at ville overvandt frygten for at fejle.

Der er helt klart en bias i vores udvælgelse af mønsterbrydere, da alle er succesrige. Men interviewene viser klart, at mange mønsterbrydere har et meget stort personligt drive, som har bragt dem længere her i livet, end nogen havde kunnet forestille sig.

FAGLIGT DYGTIGE

Flere undersøgelser peger på, at de unges læsefærdigheder er afgørende for, om de får en uddannelse.¹⁶ Således viser PISA-Longitudinal, at den gennemsnitlige læsescore er markant højere hos unge, der tager en uddannelse end hos unge, der ikke tager en uddannelse.

Surveyen viser ingen signifikante forskelle på mønsterbrydere og ikke-mønsterbrydere, når der bliver spurgt til deres skoletid. I en anden survey af mønsterbrydere¹⁷ fra 2007 tilkendegiver de adspurgte, at et solidt fagligt fundament er altafgørende for at læse videre.

De mønsterbrydere, vi har interviewet, peger ligeledes på, at det faglige fundament fra grundskolen var helt afgørende for, at de kunne klare sig videre i uddannelsessystemet og overvinde de sociale og kulturelle barrierer, de især har mødt på universiteterne.

KLARE STRUKTURER OG RELEVANS ER VIGTIGE

Flere mønsterbrydere peger på, at de havde god fordel af, at ungdomsuddannelserne lå i meget klare rammer, da de læste der. Flere blev forskrækket, da de mødte universitetet og selv skulle til at navigere rundt blandt de mange forskellige tilbud.

Mønsterbryderne er noget bekymret over dagens uddannelsessystem, hvor de unge, efter mønsterbrydernes mening, møder for uklare strukturer og for mange valg på et tidligt tidspunkt i deres liv. Flere af dem giver udtryk for, at uddannelserne i dag i unødvendig grad er blevet for akademiske.

At det er blevet sværere for de unge fra ikke-uddannelsesvante hjem at klare sig i uddannelsessystemet, er der belæg for flere steder. Således peger publikationen "Fra gymnasiefremmed til student"¹⁸ på, at det almene gymnasium i mange sammenhænge bruger et alt for abstrakt sprog, at fagenes relevans ofte er uklar, samt at unge fra ikke-uddannelsesvante familier oftest danner netværk med unge fra samme sociale gruppering, og at den gensidige lektiehjælp derfor bliver mindre ressourcefuld.

Surveyen blandt studerende på de erhvervsrettede uddannelser giver et andet billede. Som det fremgår af figur 10, er der ikke signifikante forskelle mellem de forskellige grupper i forhold til relevansen af undervisningen.

Som det fremgår af figur 11, er der lidt større problemer i forhold til at forstå de ord og begreber, der bruges i undervisningen. Hele 20 pct. af de unge fra ikke-uddannelsesvante hjem føler i høj grad, at der er mange svære ord og begreber. Det er næsten dobbelt så mange som andelen af unge fra mere uddannelsesvante familier.

OPSAMLING

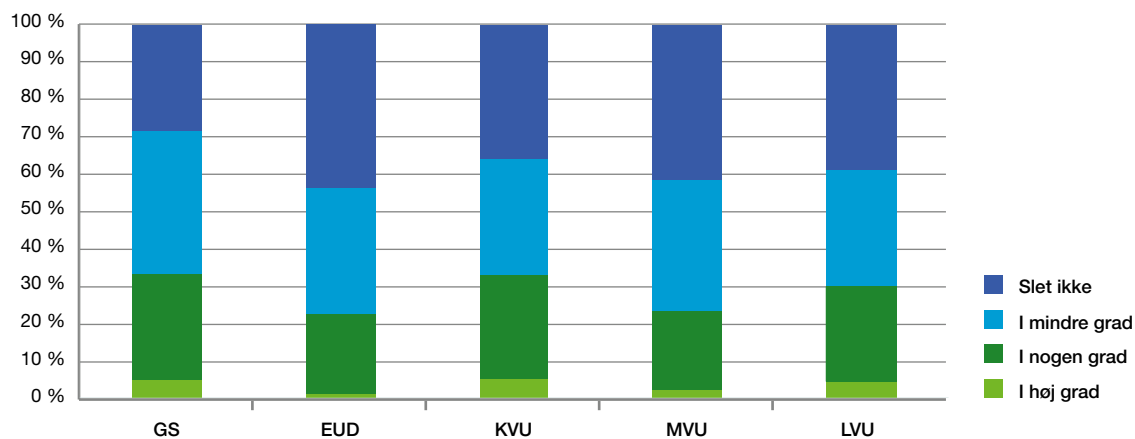
Mønsterbrydere har mindre kulturel og social kapital med hjemmefra end deres medstuderende. Det gør, at mønsterbrydere i højere grad end andre har brug for klare strukturer og for at kunne se, hvad uddannelsen skal føre til.

¹⁶ Se fx Unge uden uddannelse, Ulla Højmark Jensen og Torben Pilegaard Jensen, SFI, 05:09

¹⁷ Uddannelsesmæssige rollemodeller, Epinion Capacent, marts 2007

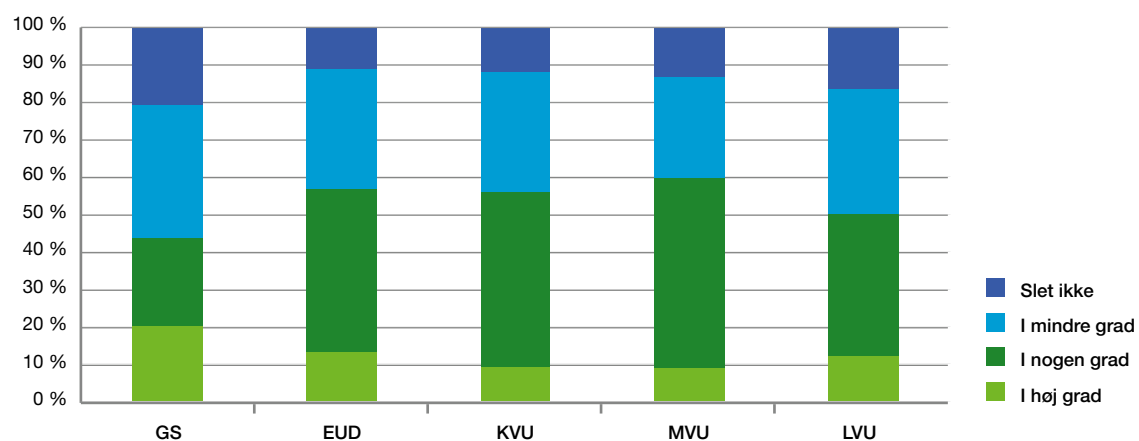
¹⁸ Fra Gymnasiefremmed til student", GL, 2008

FIGUR 10 I HVILKEN GRAD FØLER DU, AT DET ER SVÆRT AT FORSTÅ, HVAD DET DU LÆRER SKAL BRUGES TIL I VIRKELIGHEDEN?

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse om uddannelse og social baggrund blandt studerende på erhvervsrettede uddannelser, FBE-studererpanel, 2009. Der er i alt 486 respondenter i undersøgelsen

FIGUR 11 I HVILKEN GRAD FØLER DU, AT DER ER MANGE SVÆRE ORD OG BEGREBER I DE SKRIFTLIGE TEKSTER?

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse om uddannelse og social baggrund blandt studerende på erhvervsrettede uddannelser, FBE-studererpanel, 2009. Der er i alt 486 respondenter i undersøgelsen

De unge, der læser på uddannelserne i dag, oplever i mindre grad problemer i forhold til manglende social og kulturel kapital, men det vil givet blive en udfordring for uddannelsessystemet, når endnu flere fra ikke-uddannelsesvante familier skal have en uddannelse.

Mønsterbrydere har en større tendens end andre til at vælge korte uddannelser og så senere eventuelt bygge videre på deres uddannelse.

Mønsterbrydere har et stort personligt drive, som kommer af at måtte overvinde forhindringer og af at måtte klare tingene selv. De kan ikke i samme udstrækning som andre forvente hjælp hjemmefra.

4

SAMMENHÆNG OG STRUKTUR I UDDANNELSESSYSTEMET

I dette kapitel ser vi på tværs af de enkelte niveauer i uddannelses- og vejledningssystemet.

I de kommende kapitler vil de forhold og anbefalinger, som primært er gældende for de enkelte uddannelsesniveauer, blive behandlet.

Vi vil komme ind på sammenhængen og strukturen i uddannelsessystemet, strukturen på de enkelte uddannelser, den ledelsesinformation institutionerne tilbydes og på vejledningen.

ET SAMMENHÆNGENDE UDDANNELSESSYSTEM

Vi har gennem undersøgelsen "Social arv og de merkantile uddannelser" set på, om de unge, der læser en videregående uddannelse på basis af en erhvervsuddannelse, er mere mønsterbrydende end dem, der har en gymnasial uddannelse.

► MÅL FRA GLOBALISERINGSSTRATEGIEN

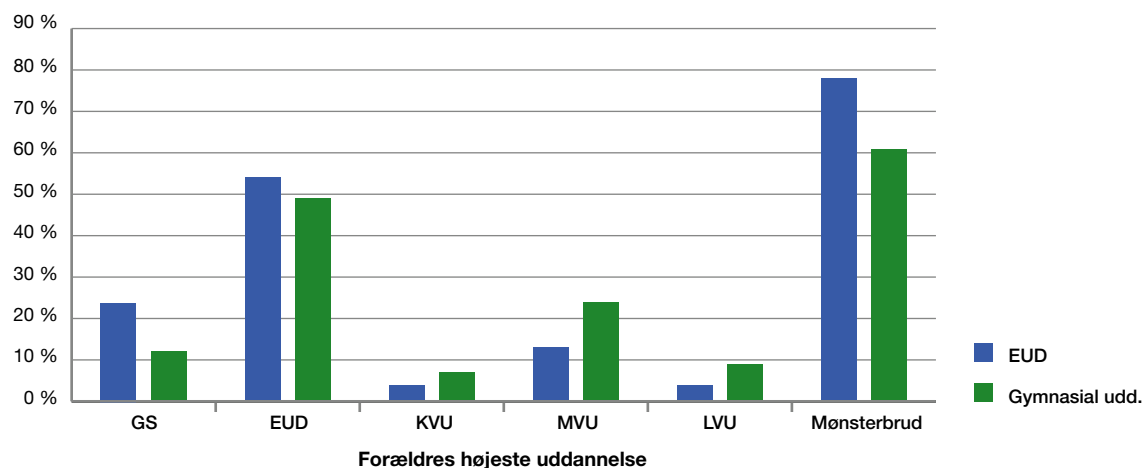
Strategi for at alle unge skal have en ungdomsuddannelse

1. Kommunerne skal have et klart ansvar for, at alle unge får en ungdomsuddannelse.
2. Arbejdsgiverne skal sikre praktikpladser nok.
3. Erhvervsuddannelserne skal passe til både de bogligt svage og stærke elever.
4. Erhvervsgrunduddannelsen skal give flere unge en uddannelse.
5. Frafaldet på ungdomsuddannelserne skal ned.
6. Erhvervsuddannelserne skal uddanne til nutidens og fremtidens arbejdsmarked.

Strategi for sammenhæng i uddannelsessystemet og god vejledning

1. Vejledningen skal være professionel.
2. De unge skal kunne se uddannelsernes jobmuligheder.
3. God overgang fra folkeskole til ungdomsuddannelser.
4. God overgang fra ungdomsuddannelser til de videregående uddannelser.

FIGUR 12 FORÆLDRES UDDANNELSESLEVEL OG STUDERENDES ADGANGSGIVENDE UDDANNELSE VED OPTAGELSE PÅ EN KORT VIDEREGÅENDE UDDANNELSE (1990-2007)

Kilde: Egen bearbejdning af data fra "Social arv og mønsterbrud på de merkantile uddannelser", TrendEduc, december 2008

Som det fremgår af figur 12, er der klart flere mønsterbrydere blandt dem, der læser en kort videregående uddannelse med udgangspunkt i en erhvervsuddannelse.

Forskellen på 17 procentpoint svarer til, at der er 28 pct. flere mønsterbrydere blandt dem, der kommer gennem en erhvervsuddannelse end blandt dem, der læser en kort videregående uddannelse med baggrund i en gymnasial uddannelse. Måske endnu mere interessant er det, at der er hele 100 pct. flere mønsterbrydere blandt de unge, hvor den højeste uddannelse blandt forældrene er grundskolen.

Der er inden for de enkelte uddannelsesmæssige søjler relativt klare meritveje mellem erhvervsuddannelser og de korte videregående uddannelser, samt de nye professionsbacheloruddannelser. De erhvervsuddannelser, der giver adgang til en erhvervsakademi- eller professionsbacheloruddannelse, er normalt listet op i adgangsbekendtgørelsen til den enkelte uddannelse. På samme måde er de korte videregående uddannel-

ser, der giver adgang til en professionsbacheloruddannelse, normalt listet i adgangsbekendtgørelsen.

Sådan forholder det sig ikke i forhold til de videregående uddannelser på universiteterne. Her er der i bedste fald en lokal aftale¹⁹ om, hvordan studerende med en kort videregående uddannelse kan få merit.

Det er klart, at det er sværere at give merit mellem professionsrettede uddannelser og akademiske uddannelser, end det er mellem forskellige professionsrettede uddannelser. Men vi er overbevist om, at det også betyder noget, at de to uddannelsesområder er ressortmæssigt delt op mellem to ministerier. De mange lokale aftaler om merit mellem erhvervsakademier og universiteter er et bevis for, at det kan lade sig gøre at liste meritmulighederne op.

Vi er af den overbevisning, at den uklare meritsituation i forhold til uddannelser på universiteterne er med til at afholde en række unge med potentialer fra at læse videre på et højere uddannelsesniveau.

¹⁹ For et godt eksempel se meritaftale mellem Aarhus Universitet og Købmandsskolen i Århus på www.asb.dk

► **Vi anbefaler derfor uddannelsesinstitutionerne, at de aftaler en landsdækkende merit inden for de enkelte uddannelsesmæssige søjler.**

Vi har i FBE i længere tid arbejdet på at få en landsdækkende meritaftale på det merkantile område. I bestræbelserne på at sikre at der kan gives maksimal merit, er vi stødt ind i det problem, at uddannelsesbekendtgørelsen²⁰ forhindrer at oplyste en merit baseret på et bestemt karakterniveau på den adgangsgivende eksamen.

En merit baseret på et bestemt karakterniveau vil ellers kunne hjælpe den uddannelsesinstitution, der skal modtage de unge, med at sikre at de unge, der modtager, er studieegne.

Der er en forståelig uvilje på de modtagne institutioner mod at give maksimal merit til alle, der har taget en given uddannelse. For eksempel vil unge, der har brugt 5 år på at tage en kort videregående uddannelse, og som har opnået et karaktersnit på 2,3 med meget stor sandsynlighed ikke egne sig til en universitetsuddannelse.

En merit baseret på et bestemt karakterniveau vil kunne give de unge, der har ambitioner om at læse videre, et mål at stræbe efter samtidig med, at det vil kunne signalere til dem, hvornår de har det faglige niveau til at læse videre.

Det er ikke uproblematisk i forhold til social mobilitet at kræve et bestemt karakterniveau for at give adgang til et højere uddannelsesniveau. Unge fra uddannelsesvante familier får gennemsnitligt højere karakterer²¹ end unge fra ikke-uddannelsesvante familier. Men da vi forestiller os, at en forhåndsmerit på baggrund af karakterer skal suppleres med, at der stadig vil være mulighed for merit gennem en realkompetencevurdering, synes vi, at fordelene ved at bruge karakterer klart opvejer ulemperne.

► **Vi anbefaler derfor Undervisningsministeriet at ændre uddannelsesbekendtgørelsen, så det bliver muligt at give merit til uddannelser, der er bestået med et bestemt karaktergennemsnit.**

Et tredje forhold, som kan være en barriere for at få flere mønsterbrydere til at læse videre, er, at der er indført deltagerbetaling på flere brobygningsforløb mellem de forskellige uddannelsesniveauer. Samtidig kan de studerende ikke opnå fx Statens Voksenuddannelsesstøtte.

Næsten alle de mønsterbrydere, vi har interviewet, har angivet, at gratis uddannelse har været en forudsætning for, at de har fået en uddannelse.

► **Vi anbefaler derfor politikerne, at de sikrer, at brobygningsmoduler, som forbereder overgang fra et uddannelsesniveau til et højere uddannelsesniveau, skal undtages deltagerbetaling, og at deltagerne på brobygningsmoduler får ret til Voksen Uddannelsesstøtte.**

BEDRE SAMSPIL MED ERHVERVSLIVET

Unge fra ikke-uddannelsesvante familier, hvis kulturelle og sociale kompetencer ikke anerkendes i uddannelsessystemet, har oftere brug for en praktisk indgang til systemet ved at få føling med faget gennem et erhvervsarbejde.

På erhvervsuddannelserne er der indført krav om en fleksibel kompetencevurdering og en individuel tilrettelæggelse af grunduddannelsen. Det giver mulighed for, at uddannelsesinstitutionerne bedre kan tage højde for den enkeltes realkompetencer.

Det kan umiddelbart virke som om, at kravet om den individuelle tilrettelæggelse af grunduddannelsen er i

²⁰ Ifølge § 72 i uddannelsesbekendtgørelsen kan man ikke stille krav om et givent karaktersnit for at give adgang til en uddannelse. Ifølge Undervisningsministeriets fortolkning gælder, at hvis en uddannelse skal være adgangsgivende, skal det gælde alle, der har taget uddannelsen

²¹ Et spørgsmål om klasse, Trond Beldo Klausen, Aalborg Universitet, 2007

konflikt med det, vi vil behandle i næste afsnit; mønsterbryderes behov for klare strukturer i de enkelte uddannelser. Men som en uddannelsesleder har udtrykt det: "En individuel tilrettelæggelse kan sagtens medføre, at den enkelte skal følge et fast hold".

Det gode eksempel fra erhvervsuddannelserne bør udbredes til andre uddannelsesområder, således at man også på andre uddannelsesniveauer får bedre mulighed for at tilrettelægge et fleksibelt forløb. Det er for eksempel ikke logisk, at alle studerende skal bruge 3½ år på at tage en diplomingeniøruddannelse. Nogle har brug for lidt længere tid, mens andre kan klare det på kortere tid. Det vigtige er, at de studerende opnår de fastsatte sluttrinsmål for uddannelsen.

Uddannelsesinstitutionerne kan også bruge en øget mulighed for realkompetencevurdering og fleksibel længde af uddannelsen til at gå sammen med erhvervsvirksomheder om at lave vekseluddannelser på andre niveauer end på erhvervsuddannelserne. Det vil give bedre mulighed for at sammentænke uddannelserne med traineeforløb i virksomhederne; en model som ville tiltale mønsterbrydere, og som alle parter ville vinde ved.

- **Vi anbefaler derfor regeringen, at tillade yderligere brug af realkompetencevurdering på de ordinære uddannelser, samt indrette taxametersystemet, så der er bedre mulighed for fleksibel afvikling af uddannelserne.**

KLARE STRUKTURER I DE ENKELTE UDDANNELSER

Som vi så i det forrige kapitel, er klare strukturer og relevans vigtige for mønsterbrydere.

Der har de senere år været en tendens til at opdele de enkelte uddannelser i moduler. Det giver en lang række fordele – både for uddannelsessystemet og for de unge, der har forudsætningerne for at navigere i et landskab af frie valg. Dels er det lettere for de unge at skifte mellem uddannelser, da det giver bedre mulighed

for at give merit for de enkelte uddannelseselementer. Dels giver øget modularisering bedre mulighed for at tilpasse den enkeltes uddannelse til de differentierede behov på arbejdsmarkedet.

Modulariseringen af uddannelserne har dog i praksis vist sig at skabe en lang række problemer. Særligt de elever, der ikke hjemmefra kan forvente støtte og opbakning til at træffe de nødvendige valg, kan have svært ved at overskue de vide rammer, som individualiseringen og modulariseringen af uddannelserne har betydet.²²

De har i starten af deres uddannelser brug for etablering og fastholdelse af klare strukturer og for at vide i god tid, hvad de skal lave fremover. De foretrækker et lille lærerteam og gode sociale relationer.

- **Vi anbefaler derfor uddannelsesinstitutioner og faglige udvalg, at der på alle niveauer i uddannelsessystemet arbejdes med klare strukturer, og at valgmuligheder gennem fx modulopdeling først placeres, når de studerende har opnået valgkompetence og tilstrækkelig tryghed på uddannelsen.**

TYDELIGE OG ANERKENDEDE TILBAGEMELDINGER

Tydelige og anerkendende tilbagemeldinger er meget vigtige for alle studerende. Men især for mønsterbrydere er det afgørende at vide, man er på rette vej, og hvor vejen fører hen.

Det er vores erfaring, at uddannelsessystemet i dag i al for høj grad er baseret på summative evalueringer i form af tests og eksamener, og at der i for lille udstrækning arbejdes med en løbende og formativ evaluering af de studerende. Vi er overbeviste om, at der kunne opnås bedre resultater og bedre fastholdelse, hvis der blev arbejdet mere bevidst med formativ evaluering ikke mindst af studerende fra ikke-uddannelsesvante familier.

Som det fremgår af figur 13, viser surveyen blandt studerende, at hele 45,9 pct. af de studerende altid

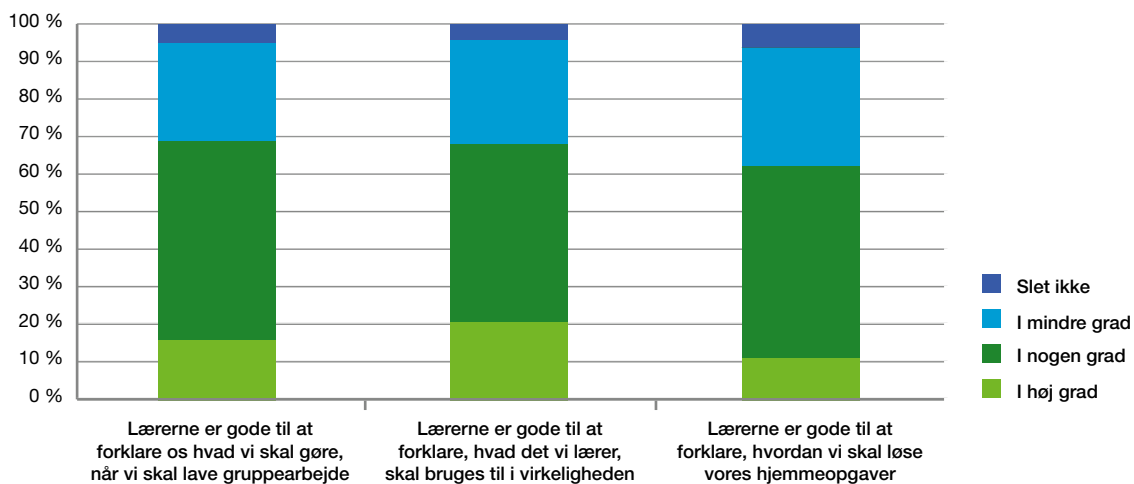
²² God praksis for fastholdelse af elever i erhvervsuddannelserne. Skolernes erfaringer og eksempler på værktøjer. Hanne Shapiro m.fl. Teknologisk Institut, 2005

FIGUR 13 JEG FÅR KUN EN KARAKTER, NÅR JEG AFLEVERER OPGAVER

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse om uddannelse og social baggrund blandt studerende på erhvervsrettede uddannelser, FBE-studerterpanel, 2009. Der er i alt 486 respondenter i undersøgelsen

FIGUR 14 HVAD SYNES DU OM UNDERVISERNE PÅ DIN UDDANNELSE, I HVILKEN GRAD ER DU ENIG?

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse om uddannelse og social baggrund blandt studerende på erhvervsrettede uddannelser, FBE-studerterpanel, 2009. Der er i alt 486 respondenter i undersøgelsen

eller oftest kun får en karakter, når de afleverer opgaver. Omvendt er der 17,6 pct. får en skriftlig eller mundtlig tilbagemelding hver gang. Det levner efter vores overbevisning plads til nogen forbedring.

Det er vigtigt for de studerendes motivation, at de får hurtig, eksplicit og konkret tilbagemelding på fagligt arbejde: Hvad fungerede? Hvad skal udvikles? Det er vigtigt, at evalueringen bliver fulgt op af konkrete forslag til, hvad der kan gøres bedre.

Også med hensyn til tydeligheden i arbejdet viser surveyen, som det fremgår af figur 14, at der er rum for forbedringer. Der er således mellem 30 og 40 pct., der slet ikke eller kun i mindre grad føler, at underviserne er gode til at forklare, hvordan de skal forholde sig til de stillede opgaver.

Det er vigtigt for mønsterbrydere, at det er meget klart, hvad kravene er. Underviserne skal arbejde med, hvordan de stiller opgaver. De bør komme med delmål undervejs i større opgaver, gøre opgaveløsningen eksemplarisk og give adgang til afklaring gennem vejledning undervejs.

Endelig er det vigtigt, at underviserne etablerer arbejdsformer og -situationer, hvor den enkelte føler sig forpligtet. Her kan det nogle gange være en fordel at lade venner arbejde sammen. Andre gange skal der dannes hold på tværs af vennegrupper, da disse ofte følger social baggrund.²³

- ▶ **Vi anbefaler derfor uddannelsesinstitutionerne, at underviserne arbejder med forpligtende arbejdsformer, tydelighed i pædagogikken og anerkendende og formative evalueringer.**

RUM TIL PÆDAGOGISK UDVIKLING

At udvikle en pædagogik, der tilgodeser mønsterbrydere – dvs. en pædagogik, der bygger på klare strukturer, relevans samt klare og tydelige tilbage-

meldinger – kræver, at underviserne får tid og rum til at varetage denne opgave.

Vi er overbevist om, at investeringer i at udvikle en sådan pædagogik, der tilgodeser mangfoldigheden blandt eleverne på de taxameterfinansierede institutioner, på sigt vil betale sig selv hjem gennem mindre frafald blandt de studerende fra ikke-uddannelsesvante familier.

På erhvervsskoleområdet er der med Finansloven for 2009 afsat 44,8 mio. kr. til projekter i 2009-2011 til pædagogisk udvikling i erhvervsuddannelserne og til yderligere at styrke erhvervsskolernes uddannelsesmiljøer med henblik på at motivere og fastholde såvel stærke som svage elever.

På professionshøjskoleområdet er der i 2009 sat 37 mio. kr. af til en indsats for øget gennemførelse, rekruttering og kvalitetsudvikling af uddannelserne.

På grundskoleområdet er der sat 48 mio. kr. af til erhvervsklasser, turbokurser i dansk og forsøg med lektiehjælp/undervisningsassistenter. Der er endvidere sat midler af til at udvikle rammer på skole- og klasserums niveau med henblik på at nedbringe frekvensen af henvisning til specialundervisning, styrke fagligheden og øge rummeligheden.

Vi kan ikke vurdere, om de afsatte midler er tilstrækkelige. Men vi er overbeviste om, at Danmark ikke kan leve op til de nødvendige målsætninger om flere i uddannelse, hvis ikke pædagogikken udvikles, så den tager højde for den større mangfoldighed, som flere i uddannelse vil medføre.

- ▶ **Vi anbefaler derfor uddannelsesinstitutionerne, at de lærer af de forsøg, der er etableret og skaber rammer for, at lærere kan arbejde med at udvikle undervisnings- og evalueringsformer, som bedre støtter elever med mindre privilegerede baggrunde.**

²³ Bygger på oplægget "Hvordan kan skolerne give de fastere rammer, som mønsterbrydere har brug for, uden at det går ud over elevernes muligheder for at udvikle sig?" som Lars Ulriksen, lektor, KU holdt i projektets Idegruppe.

TABEL 5 ANDEL AF UNGDOMSÅRGANGEN 2006, DER FORVENTES AT OPNÅ MINDST EN UNGDOMSUDDANNELSE

	KOMMUNE	PROCENT
1	Allerød	92,9 %
2	Lyngby Tårnbæk	91,5 %
3	Lemvig	91,1 %
4	Rudersdal	90,9 %
5	Gentofte	90,4 %
6	Silkeborg	89,9 %
22	Odense	83,7 %
30	Aalborg	86,3 %
35	Århus	85,8 %
73	København	81,0 %
85	Gribskov	79,9 %
93	Brøndby	77,5 %
95	Ishøj	77,3 %
96	Samsø	76,6 %
97	Stevns	75,2 %
98	Lolland	74,8 %
	Hele landet	84,2 %

Kilde: Profileresultater for kommunerne, UNI-C Statistik og analyse, 14. august 2008

BEDRE OG MERE RELEVANT LEDELSES-INFORMATION TIL SKOLELEDERNE

For at kunne tage højde for de udfordringer, som de unges familiemæssige bagage stiller dem over for, er uddannelsesinstitutionerne nødt til at vide noget om de unge på forhånd. Og for at kunne måle om deres indsats for at bringe de unge videre i uddannelsessystemet virker, er de nødt til at vide noget om, hvordan den videre erhvervs- og uddannelseskariere former sig for deres studerende, og hvordan disse resultater ser ud i forhold til andre og lignende skolars resultater.

Desværre er der stort set ingen statistik over effekten af uddannelserne på skoleniveau. Enkelte skoler køber sig til statistik hos private konsulentvirksomheder, men mangler så stadig mulighederne for at benchmarke sig op mod andre lignende skoler.

Det er u hensigtsmæssigt, at uddannelsesinstitutionerne ikke automatisk har adgang til kvalificeret statistik over deres resultater. En sådan kunne give meget relevant ledelsesinformation, der ville kunne bruges til at kvalificere evalueringen af de undervisningsmetoder, der anvendes.

Vi håber på, at de nye kommunale handlingsplaner for, at alle unge skal have en uddannelse, og det at centrene for Ungdommens Uddannelsesvejledning (de såkaldte UU-centre) er ved at komme på plads, vil betyde, at skolerne får et bedre statistisk grundlag. Derudover er der behov for, at der udarbejdes en landsdækkende statistik, dels for at skolerne kan benchmarke sig selv, dels fordi de unge flytter sig over kommunegrænser, når de skal uddanne sig. De første statistikker, vi har set fra UU-centre, omfatter kun de unge, der stadig bor i det pågældende område.

► FORKLARINGER PÅ, AT LEMVIG FÅR SÅ STOR DEL AF EN UNGDOMSÅRGANG I UDDANNELSE

- Der er kun 300 unge pr. ungdomsårgang – overskuelig målgruppe.
- Vejledningen er blevet ressourcemæssigt prioriteret i mange år.
- Der er tæt samarbejde i unge team mellem uddannelsesinstitutioner, jobcenter og kommunalforvaltning.
- UU-Nordvestjylland arbejder med differentieret vejledning, hvor ressourcerne prioriteres til dem, der har størst behov for vejledning.
- Der arbejdes statistisk på at definere relevante målgrupper. På dialogmøder med vejledningen får skolerne fx tal for, hvor mange fra de enkelte skoler, der er gået videre i uddannelsessystemet.
- Velfungerende og geografisk dækkende uddannelsesinstitutioner.
- Lemvig har haft en velfungerende EGU helt tilbage fra 1993.
- Seminarium og mange efterskoler i området betyder, at der bor mange lærere i området – det giver en uddannelseskultur.
- Der er en god lærlingetradition på de mindre virksomheder – de tætte forhold i lokalområdet betyder, at også knap så skolestærke unge tilbydes lærlingeplads.
- Der er store offentlige arbejdspladser beliggende i området. Arbejdspladser, der er kendetegnet ved, at mange medarbejdere har mellemlange og lange videregående uddannelser.
- Udbredt selvstændighedskultur/iværksættertrang.
- Lemvig har meget blandet beboelse – der er ingen sociale ghettoer.
- Få indvandrere.
- Lokalt engagement i de unge.
- Der er velfungerende idræts- og fritidsliv og en velfungerende Ungdomsgård, der holder de unge på sporet mellem kl. 14 og kl. 8.

Interview med Bo Ravn, leder, UU Nordvestjylland

► Vi anbefaler derfor Undervisningsministeriet og KL, at de sikrer, at uddannelsesinstitutionerne får mere kvalificeret ledelsesinformation gennem institutionsopdelte statistik, der viser, hvordan de studerende/elevernes videre uddannelses- og erhvervskarriere former sig.

UNI-C har for Undervisningsministeriet udarbejdet en statistik over, hvordan de enkelte kommuner klarer sig i forhold til at få unge i gang med en uddannelse.²⁴ Statistikken afspejler, at sociale forhold spiller en afgørende rolle. Som det kan ses af tabel 5, er det de kommuner, der har det højeste uddannelsesniveau blandt sine borgere, der topper listen. Nederst på listen er kommuner med mange indvandrere og dermed

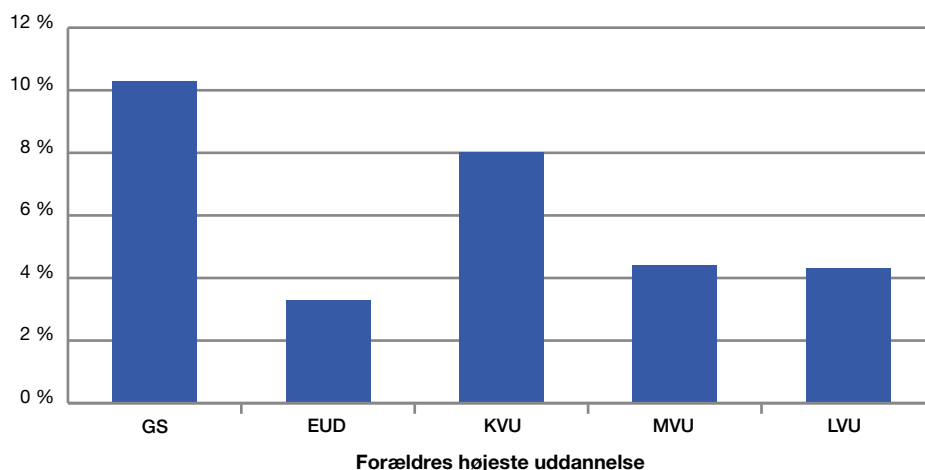
familier, hvor højeste uddannelse blandt forældrene er grundskolen, samt kommuner i de geografiske udkantsområder.

Lemvig kommune afviger markant fra dette mønster. Der er mange forklaringer på, at Lemvig har kunnet få så stor en del af en ungdomsårgang til at tage en uddannelse. De er listet op i boksen ovenfor. Vi er overbeviste om, at andre kommuner kan lære af Lemvig.

► Vi anbefaler på den baggrund regeringen og KL at igangsætte forskning i, hvad der adskiller de gode kommuner fra de mindre gode med hensyn til at få unge i uddannelse, samt at kommunerne lærer af hinanden på dette område.

²⁴ Profileresultater for kommunerne, UNI-C Statistik og analyse, 14. august 2008

FIGUR 15 MIN UDDANNELSE BLEV FORESLÅET AF EN VEJLEDER

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse om uddannelse og social baggrund blandt studerende på erhvervsrettede uddannelser, FBE-studererpanel, 2009. Der er i alt 486 respondenter i undersøgelsen

VEJLEDINGSINDSATSEN SKAL FOKUSERE PÅ MØNSTERBRYDERE

Vejledningen fra uddannelsesvejledere har ikke haft den store betydning hos de mønsterbrydere, vi har interviewet. Heller ikke hos dagens studerende ser vejledningen ud til at spille den store rolle i forhold til deres uddannelsesvalg. I surveyen er der kun 5,4 pct. af de studerende, der svarer, at vejledning har haft betydning, når de får spørgsmålet: Hvorfor valgte du din nuværende uddannelse?

Omvendt er der rigtig mange mønsterbrydere, der peger på, at uddannelsesvejledningen kunne gøre en forskel. Således peger 83 pct. af mønsterbryderne i Epinions undersøgelse af 200 mønsterbrydere på vejledningen som et vigtigt instrument til at få flere mønsterbrydere.²⁵ Endvidere understøtter en undersøgelse af overgangen fra 9. klasse til ungdomsuddannelserne, at vejledningen især har betydning for børn af kortuddannede og etniske minoriteter.²⁶

De to seneste større evalueringer²⁷ af Ungdomsvejledningen konkluderer begge, at UU-centrene ikke i tilstrækkelig grad differentierer vejledningen, således at de, der har størst behov for hjælp, også får mest vejledning, mens de, der tilsyneladende ikke har noget særlig behov for vejledning, til gengæld nedprioriteres.

Surveyen blandt de studerende viser, at vejledningen tilsyneladende har større effekt hos unge fra ikke-uddannelsesvante familier, idet der her er mere end 10 pct. af de studerende, der vurderer, at uddannelsesvejledningen har haft en effekt.

Der er i 2008 gennemført en lovændring, der pålægger UU-centrene at målrette deres indsats yderligere mod de elever, der har det største behov for vejledning.

Det afspejler sig ifølge Rambølls rapport²⁸ for regeringen ikke i UU-centrenes budgetter. Der kan ikke spores en signifikant stigning i den del af midlerne, der bruges til

²⁵ Analyserapport, Uddannelsesmæssige rollemodeller, Epinion Capacent, marts 2007

²⁶ Unge et år efter niende klasse, Mette Pless og Noemi Katznelson, Center for Ungdomsforskning, DPU, 2006

²⁷ EVA/Niras konsulenterne, Vejledning og valg af uddannelse, 2007 og Uddannelses- og Erhvervsvejledning i Uddannelsessektoren, Rambøll, december, 2008

²⁸ Uddannelses- og Erhvervsvejledning i Uddannelsessektoren, Rambøll, december, 2008

grupper med behov for særligt tilrettelagt vejledning. Og der bruges stadig forholdsvis mange midler på generel vejledning i 6.-8. klasse.

Vi forventer, at UU-centrene i de kommende år vil følge regeringens mål om at differentiere vejledningen endnu mere og fokusere på risikogrupper herunder unge fra ikke-uddannelsesvante familier. Det kan medvirke til at øge andelen af mønsterbrydere.

Det fremgår af lov om vejledning om uddannelse og erhverv, at kommunalbestyrelsen har ansvar for, at "elever i 9. klasse, der skønnes at få særlige vanskeligheder ved overgangen til ungdomsuddannelserne, får bistand fra en mentor, der kan støtte eleven i udviklingen af personlige og faglige kompetencer".²⁹

Vi mener, at der kan være god mening i, at kommunerne giver mulighed for, at lærere fra grundskolen kan frikøbes til at varetage rollen som mentor. Som det fremgår af kapitel 5, knytter mønsterbrydere sig ofte til en bestemt lærer, der går hen og bliver en rollemodel.

ERHVERVSLIVET SKAL INDDRAGES I INTRODUKTION OG BROBYGNING

Den traditionelle erhvervspraktik for unge i grundskolen er fra sommeren 2008 som hovedvej blevet afløst af introduktionskurser og brobygningsforløb. I 8. klasse kommer eleverne i en uges introduktionsforløb til flere ungdomsuddannelser. Elever, der i 9. klasse stadig er uafklarede i valget af ungdomsuddannelse, skal tilbydes brobygning, hvis skolen vurderer, at det vil gavne elevens mulighed for fortsat uddannelse.³⁰

De gymnasiale uddannelser og erhvervsuddannelserne vil i den kommende tid modtage mange elever fra 8. klasse på introduktionskurser. Det er vores vurdering, at disse introduktionskurser vil være meget afgørende for, hvor mange unge der bliver motiveret for fortsat uddannelse.

For unge fra ikke-uddannelsesvante familier vil det være afgørende, at introduktionskurserne på de erhvervsrettede ungdomsuddannelser giver de unge et realistisk billede af, hvilke erhverv uddannelserne kan føre til. Vi finder det derfor afgørende, at de erhvervsrettede ungdomsuddannelser lægger sig meget i selen for, at de unge møder erhvervsfolk fra relevante brancher på introduktionskurserne. For flere af vores mønsterbrydere har mødet med erhvervsfolk bidraget til, at de har fået øjnene op for relevansen af deres uddannelse.

- ▶ **Vi anbefaler derfor de erhvervsrettede ungdomsuddannelsesinstitutioner, at de sikrer, at 8. klasseeleverne på de nye introduktionsforløb møder folk fra erhvervslivet, der kan gøre uddannelsens mål relevant for de unge.**

FOR FÅ MÆND TAGER EN UDDANNELSE

Flere af de mønsterbrydere, vi har talt med, har udtrykt bekymring for, at uddannelsessystemet i al for høj grad er tilpasset pigerne, mens drengene sidder tilbage som tabere. At der er noget om snakken, så vi i kapitel 1. Der er ca. 50 pct. flere drenge end piger, der ikke får en uddannelse. Samtidig er der en tendens til, at pigerne opnår et højere uddannelsesniveau end drengene.

Der har været forklaringer fremme i debatten om en feminisering af uddannelsessektoren, idet man hævder, at der er for få mandlige lærere/rollemodeller, og at undervisningsmetoderne tilgodeser pigernes læringsstile mv.

Vi har ikke inden for denne rapport's rammer kunnet komme med nye løsningsforslag i forhold til dette problem. Men vi mener, at det er et vigtigt problem at holde sig for øje, hvis også drengenes potentiale skal matches bedre med uddannelserne.

²⁹ § 5, stk. 5, LBK 630 af 20/06/2008

³⁰ Lov om vejledning om uddannelse og erhverv, § 10 b

OPSAMLING

Vi har i dette kapitel vist, at jo større sammenhæng der er i uddannelsessystemet, jo flere mønsterbrydere skabes der. Vi er derfor kommet med en række forslag til, hvordan man yderligere kan fremme sammenhængen i uddannelsessystemet.

Vi har set på den pædagogiske udvikling, der er nødvendig for at sikre, at endnu flere fra ikke-uddannelsesvante familier vil kunne klare sig i uddannelsessystemet. Vi er kommet med anbefalinger om mere rum til pædagogisk udvikling, mere tydelig og anerkendende tilbagemelding, større relevans og mere samarbejde med erhvervslivet.

Vi har peget på, hvordan skolelederne kan få bedre og mere relevant ledelsesinformation, så de kan løfte deres del af ansvaret for, at en større del af deres elever og studerende kommer videre i uddannelsessystemet.

Endelig er vi kommet med anbefalinger til, hvordan vejledningsindsatsen kan målrettes endnu mere til de unge fra ikke-uddannelsesvante familier.

5

GRUNDSKOLEN

Vi vil i dette kapitel se på grundskolen.

Som det fremgik af kapitel 2, mener mønsterbryderne, at de faglige forudsætninger fra grundskolen har været helt afgørende for deres succes gennem det videre uddannelsessystem. Dette bliver bakket op af resultater fra PISA-Longitudinal, som viser, at den gennemsnitlige læsescore hos de unge, der går i gang med en uddannelse, er betydeligt højere end hos de unge, der ikke går i gang med en uddannelse.³¹

ROLLEMODELLER BLANDT LÆRERNE ER VIGTIGE

Stort set alle de mønsterbrydere, vi har interviewet, kan huske specifikke lærere fra deres grundskoletid, som har gjort en forskel for dem i forhold til deres videre færd i uddannelsessystemet. Der er tale om undervisere, der på en og samme tid har været fagligt dygtige og dygtige formidlere, og som samtidig har haft blik for den enkelte elevs situation.

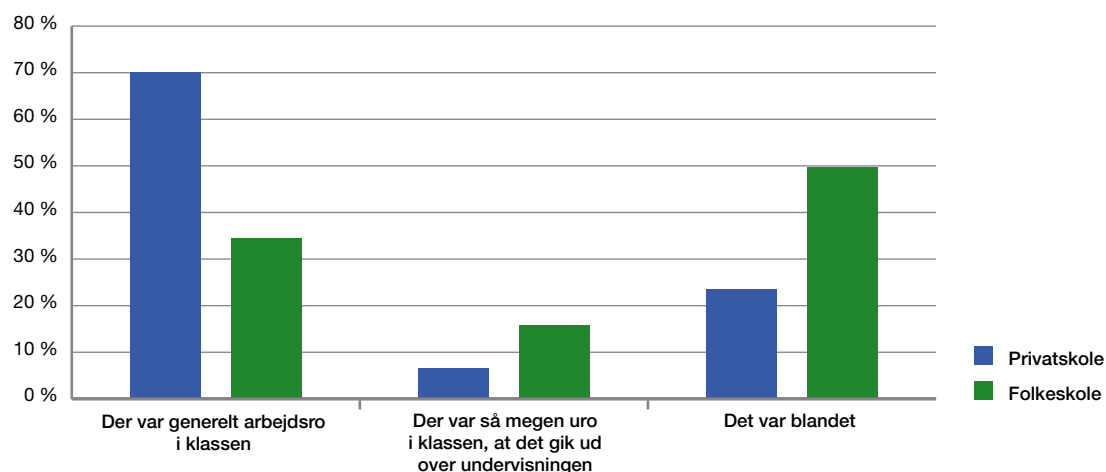
► MÅL FRA GLOBALISERINGSSTRATEGIEN

Strategi for Verdens bedste folkeskole

1. Folkeskolens formålsparagraf skal sætte fokus på faglige kundskaber og videre uddannelse.
2. Læsning, matematik, naturfag og engelsk skal styrkes.
3. Evalueringer og tests skal målrette undervisningen, så alle børn får faglige udfordringer.
4. Alle børn skal have en god start i skolen.
5. Der skal være ro og respekt om undervisningen.
6. Undervisningen skal have globalt perspektiv.
7. Elever i folkeskolen skal arbejde systematisk med ideudvikling.
8. Lærerne skal være specialister.
9. Skoleledernes pædagogiske ledelse skal styrkes.
10. Kommunernes ansvar for folkeskolen skal stå klart og løftes bedre.

³¹ Unge uden uddannelse, Ulla Højmark Jensen og Torben Pilegaard Jensen, SFI 05:09

FIGUR 16 HVAD SLAGS GRUNDSKOLE GIK DU I? KRYDSET MED HVORDAN VIL DU VURDERE DIN SKOLETID? (UDEN VED IKKE)

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse om uddannelse og social baggrund blandt studerende på erhvervsrettede uddannelser, FBE-studerenterpanel, 2009. Der er i alt 486 respondenter i surveyen

At god undervisning kræver mere end gode faglige forudsætninger, bliver understøttet af undersøgelserne fra SFI. Analyser foretaget gennem PISA-Longitudinal viser, at elevernes færdigheder øges, hvis:

- ”læreren viser interesse for eleverne og støtter dem efter behov
- forholdet mellem elever og lærere er godt (eleverne kommer godt ud af det med lærerne, lærerne er interesserede i elevernes trivsel)
- disciplinen i klassen er god (læreren bør ikke vente i lang tid, før eleverne falder til ro, eleverne arbejder godt og hører efter, hvad lærerne siger)
- eleverne trives, og har lyst til at komme i skole”

Der har i debatten de seneste år været en tendens til at fokusere entydigt på lærernes faglige kundskaber. Lærernes formidlings- og relationskompetencer har der været knap så meget fokus på.

Vi finder det vigtigt, at læreruddannelsen fortsat har stor fokus på lærernes formidlingskundskaber, samt at der bliver lagt større vægt på træning af elementære værktøjer, som fx ”Klasserumsledelse” og ”Den svære samtale”.

STØRRE FOKUS PÅ SOCIAL FORSKELLIGHED

Der bliver i disse år stillet stadig større krav om, at folkeskolen skal være socialt inkluderende. Elever, som tidligere blev henvist til særlige tilbud, skal i langt højere grad i dag kunne rummes inden for den almindelige folkeskole.

I vores survey blandt studerende på de erhvervsrettede uddannelser kan vi se, at kun 34,4 pct. af de elever, der gik på en folkeskole, vurderer, at der generelt var arbejdsro i klassen, mens hele 15,7 pct. af dem vurderer, at der var så meget uro i klassen, at det gik ud over undervisningen.

Der er i dag for lidt fokus på de særlige udfordringer, som elever med forskellige kulturelle og sociale forudsætninger stiller lærerne over for. Der er ikke i tilstrækkelig grad plads til, at den enkelte lærer kan rumme den mangfoldighed af krav, som elever med svære faglige og adfærdsmæssige problemer stiller. Det er krav som: høj faglighed, tæt kommunikation med forældre, team og sociale myndigheder.

FIGUR 17 EN ENDNU BEDRE EVALUERINGSKULTUR

	EVALUERING GIVER	FORMÅL MED EVALUERINGEN
Eleverne	Feedback, forståelse for stærke og svage sider, motivation	Bedre læring
Lærerne	Forståelse for stærke og svage sider, motivation, bedre kompetenceudvikling	Bedre undervisning
Lederne	Forståelse for lederevner, stærke og svage side	Bedre ledelse

Kilde: Egen model

Det er vigtigt, at lærernes arbejdsbetingelser optimeres, så de kan skabe ro i klassen og have større opmærksomhed på den enkelte elevs behov og forudsætninger. Dette kan ske gennem øget brug af pædagoger og undervisningsassistenter. På det sidste område har undervisningsministeren fremsat et glimrende forslag om at ansætte lærerstuderende i studenterjob på skolerne. Det vil samtidig kunne medvirke til at sikre, at lærerstudiet bliver mere attraktivt.

Vi kan med glæde konstatere, at der med Finansloven for 2009 er blevet etableret økonomisk mulighed for forsøg med undervisningsassistenter, samt at ministeriet og KL systematisk vil opsamle og formidle erfaringerne. Forsøgsmidlerne vil dog kun dække udviklings-, etablerings- og evalueringssomkostninger. Midlerne til driften skal bevilges af kommunalbestyrelserne.

ENDNU BEDRE EVALUERINGSKULTUR

Der har i de seneste år været en voldsom debat om fagligheden i folkeskolen. Det skyldes ikke mindst de første PISA-målinger, der påviste, at mange danske skoleelever havde middelmådige faglige færdigheder.

PISA-målingerne er blevet fulgt op af politiske initiativer som nationale tests, lærer-elevsamtaler, elevplaner, nationale trin- og slutmål, samt mulighed for fleksibel

og dynamisk niveaudeling af undervisningen gennem holddannelse. Flere af disse initiativer er blevet mødt med megen debat, men har samlet set efter vores vurdering betydet, at skolelederne har fået langt bedre redskaber til at sikre, at undervisningen fører til de ønskede mål.

Den øgede fokus på faglighed i skolesystemet har ført til, at de danske elevers faglige færdigheder er øget ifølge PISA-undersøgelserne.³² Det er ikke vores vurdering, at dette er sket på bekostning af udvikling af elevernes kommunikative og relationelle kompetencer. Der er dog en risiko for, at målesystemer kan skævvride fokus i folkeskolen. Det er derfor vigtigt at understrege, at danske unges relationelle og kommunikative kompetencer er en af de danske virksomheders vigtigste komparative konkurrencefordele,³³ og dermed en vigtig forudsætning for at internationale virksomheder vælger at placere sig i Danmark.

Den stigende fokus på evaluering er desværre blevet mødt med en del modstand blandt lærerne. I stedet for at se evalueringsskemaerne som en mulighed for læring og en forudsætning for undervisningsmæssig metodefrihed har de følt, at deres metodefrihed er blevet taget fra dem. Det er vigtigt at understrege, at metodefrihed forudsætter, at metoden giver det ønskede resultat.

³² <http://www.skolestyrelsen.dk/skolen/pisa/laesning.aspx>

³³ Hvilke rammevilkår er afgørende for valg eller fravalg af Danmark – analyse fra Danmarks Erhvervsråd, 2004

For børn fra ikke-uddannelsesvante familier har den øgede fokus på evaluering været et kæmpe fremskridt. Mens mere ressourcestærke familier selv har evalueret elevens faglige fremskridt og flyttet eleven, hvis resultaterne ikke var tilfredsstillende, har overskuddet til dette ofte ikke været til stede i ikke-uddannelsesvante familier.

Grundlaget for at opbygge en evalueringskultur på skolerne er de senere år blevet meget bedre. Modstanden blandt lærerne mod at blive kigget i kortene er blevet klart mindre. Men langt fra alle steder har man fået samlet de mange nye data i et evalueringssystem, hvor skolelederne afholder udviklingssamtaler med lærerne på basis af opnåede konkrete resultater.

- **Vi anbefaler derfor skolernes ledelser, at de bruger de nye muligheder til at udvikle og forbedre evalueringskulturen på skolerne endnu mere, samt at lærerudviklingssamtaler afholdes på baggrund af opnåede resultater, så de valgte undervisningsmetoder kan udfordres, der hvor de ikke giver de ønskede resultater.**

BEDRE FORÆLDREENGAGEMENT I SKOLEN

Kommunikationen i hjemmet har stor betydning for de unges valg af uddannelse og for deres muligheder for at komme videre i uddannelsessystemet.³⁴ Det er oplagt, at forældre fra ikke-uddannelsesvante familier har dårligere forudsætninger for at tale skole med deres børn og for at hjælpe børnene med lektierne.

Som det fremgik af figur 9, er det kun lidt over halvdelen af børn fra ikke-uddannelsesvante hjem, der har fået hjælp til lektierne derhjemme. Dette problem er endnu mere udpræget for elever med forældre, der ikke har selv har gået i det danske skolesystem.

Derudover så vi i tabel 5, at kun 39 pct. af børnene fra ikke-uddannelsesvante hjem får læst højt af deres forældre. Undersøgelser har vist, at der er tæt sam-

menhæng mellem højt læsning i hjemmet og de unges senere læsescore i PISA-undersøgelser.³⁵

Disse forhold i hjemmene kan skolerne kun påvirke indirekte gennem skole-hjemsamarbejdet. Men her er der desværre en tendens til, at forældre fra ikke-uddannelsesvante familier deltager mindre end forældre fra uddannelsesvante familier. Her må skoleledelserne og lærerne gennem dialog stille krav om, at disse forældre også møder op.

Undervisningsministeriet gennemfører for øjeblikket en række forsøgs- og udviklingsarbejder med studiekredse og kurser for forældre. Det er vigtigt, at der bliver fulgt op på disse forsøg. Der bør især følges op på, hvilke forældre der ikke benytter sådanne tilbud, og hvorfor de i givet fald ikke gør det.

OPSAMLING

Vi har i dette kapitel set på grundskolen. Opprioritering af den faglige udvikling hos eleverne ser ud til at være lykkedes. Det kommer ikke mindst børn fra ikke-uddannelsesvante familier til gode.

Den megen fokus på det faglige må dog ikke medføre en nedprioritering af de kommunikative og relationelle kompetencer. Disse kompetencer blandt lærerne er med til at skabe de rollemønstre, som er vigtige for mønsterbryderne.

Det er vigtigt for mønsterbryderne, at lærerne har tid og rum til at tage sig af den enkelte elev. Lærernes mulighed for dette udfordres i disse år, hvor kommunerne stiller større og større krav om, at skolen skal være inkluderende, også for børn der tidligere blev henvist til særlige tilbud.

Grundskolen bør have større opmærksomhed på forældrenes engagement i børnenes uddannelse. Forståelse for og opbakning til skolesystemet er sammen med højt læsning i ikke-uddannelsesvante hjem afgørende for, om der kan skabes flere uddannelsesmæssige mønsterbrydere i fremtiden.

³⁴ Unge uden uddannelse, Ulla Højmark Jensen og Torben Pilegaard Jensen, SFI 05:09

³⁵ Læseindsats virker, Torben Weinrich, Folkeskolen, 19. oktober 2000

6

UNGDOMS UDDANNELSERNE

I dette kapitel vil vi se på ungdomsuddannelserne. Det er som bekendt regeringens mål, at 95 pct. af en ungdomsårgang i 2015 skal have en ungdomsuddannelse.

Som vi viste i kapitel 2, begynder 96,3 pct. af en ungdomsårgang på en ungdomsuddannelse, før de er fyldt 40 år. Så den store forhindring for at nå målet om, at 95 pct. skal have en ungdomsuddannelse, er frafaldet på ungdomsuddannelserne.

I det første afsnit vil vi derfor se på frafald. Vi vil også inddrage frafaldet på de videregående uddannelser i det omfang, det er relevant.

Derefter vil vi gå over til at kigge på erhvervsuddannelserne, på EGU og til sidst på de gymnasiale uddannelser.

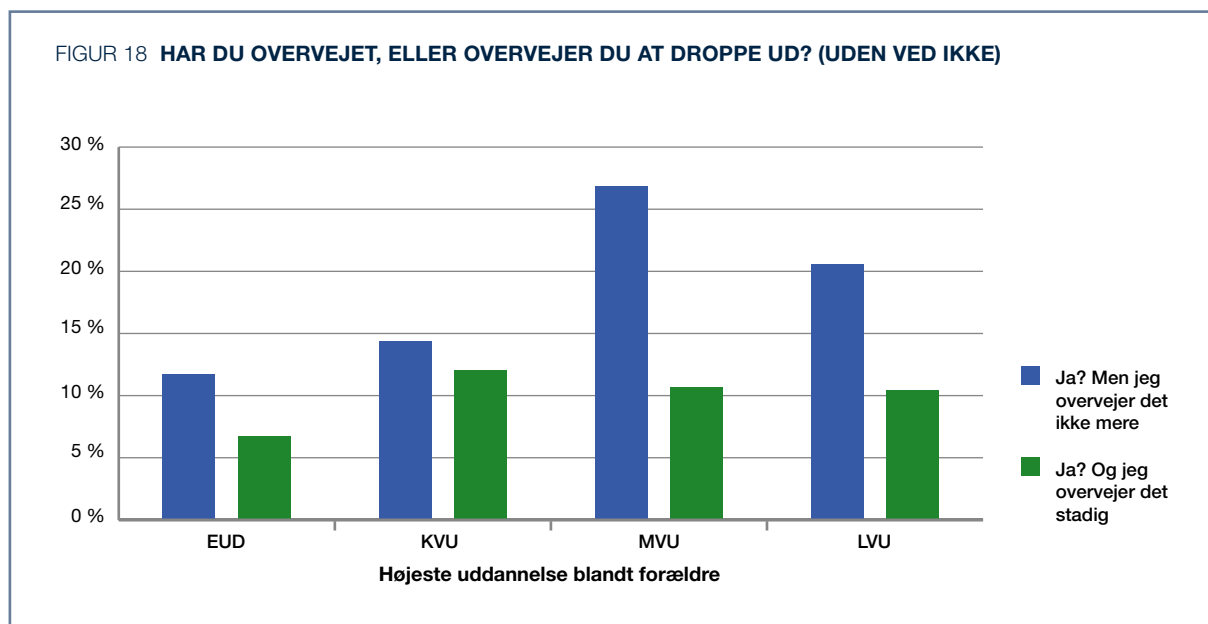
► MÅL FRA GLOBALISERINGSSTRATEGIEN

Strategi for alle unge skal have en ungdomsuddannelse

1. Kommunerne skal have et klart ansvar for, at alle unge får en ungdomsuddannelse
2. Arbejdsgiverne skal sikre praktikpladser nok
3. Erhvervsuddannelserne skal passe til både de bogligt svage og stærke elever
4. Erhvervsgrunduddannelsen skal give flere unge en uddannelse
5. Frafaldet på ungdomsuddannelserne skal ned
6. Erhvervsuddannelserne skal uddanne til nutidens og fremtidens arbejdsmarked

Strategi for, at mindst halvdelen af alle unge skal have en videregående uddannelse

1. De gymnasiale uddannelser skal forberede de unge bedre til at læse videre
2. Uddannelserne skal være attraktive, og det store frafald skal ned
3. Flere skal tage en uddannelse inden for teknik, natur eller sundhed
4. De unge skal have en klar tilskyndelse til tidligere start
5. Uddannelserne skal tilrettelægges, så forsinkelserne bliver mindst mulige

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse om uddannelse og social baggrund blandt studerende på erhvervsrettede uddannelser, FBE-studerenterpanel, 2009. Der er i alt 486 respondenter i surveyen

FRAFALD PÅ UNGDOMSUDDANNELSERNE

Som vi så i kapitel 2, er frafaldet på ungdomsuddannelserne den primære forhindring for at nå regeringens målsætning om, at 95 pct. af en ungdomsårgang skal have en uddannelse i 2015.

Der er ofte stor fokus på frafaldet fra de erhvervsfaglige uddannelser. Men det er vigtigt at holde sig for øje, at frafaldet er mindst lige så højt på mange af de lange videregående uddannelser. Når der er så stor fokus på frafaldet på de erhvervsfaglige uddannelser, skyldes det, at en del af frafaldet fra disse uddannelser ikke ender med valg af en ny uddannelse, men med, at de frafaldne ikke får en uddannelse.

Vores survey blandt de studerende på de erhvervsrettede uddannelser viser, at 10,4 pct. af de studerende på de erhvervsrettede uddannelser overvejer at droppe ud, samt at 20,6 pct. har overvejet det.

Antallet af unge, der overvejer at droppe ud, er klart lavest på erhvervsuddannelserne, hvor det er nede på 6,7 pct. Det er højest på de korte videregående uddannelser, hvor hele 12,0 pct. overvejer at droppe ud.

Der er flere mønsterbrydere end andre, der overvejer at droppe ud. Hele 12,1 pct. af mønsterbryderne overvejer således at droppe ud, mens det kun er 8,8 pct. af dem, der tager en lavere uddannelse end deres forældre, der aktuelt overvejer at droppe ud.

Surveyen blandt de studerende viser, at de, der overvejer at droppe ud, adskiller sig fra dem, der ikke har overvejet at droppe ud på tre områder.

For det første er der sociale og kulturelle baggrundsvariable, som uddannelsesinstitutionerne ikke umiddelbart kan ændre ved, men som de selvfølgelig kan tage hensyn til i forbindelse med optagelse af studerende og ved at tilrettelægge undervisningen, så den tager højde for disse baggrundsvariable.

- Havde færre venner i grundskolen end ønsket (17,6 pct. overvejer at droppe ud – mod et gennemsnit på 10,4 pct.)
- Fik ikke hjælp med lektierne derhjemme (16,7 pct. overvejer at droppe ud)
- Spiste ikke sammen med forældrene (26,5 pct. overvejer at droppe ud)

- Har valgt denne uddannelse, fordi vedkommende ikke kunne komme ind på sin drømmeuddannelse (26,2 pct. overvejer at droppe ud)

For det andet er der en række forhold, der har med tilrettelæggelse af undervisningen at gøre. Disse faktorer understøtter de ting, vi tog op som vigtige i kapitel 4, nemlig relevans, bedre samspil med erhvervslevet, tydelige og klare tilbagemeldinger og rum for pædagogisk udvikling, der fremmer mangfoldigheden.

- Finder det faglige niveau for lavt (16,1 pct. overvejer at droppe ud)
- Finder, at mængden af gruppearbejde er for lavt (17,9 pct. overvejer at droppe ud)
- Forventninger til uddannelsen var for høje (26,3 pct. overvejer at droppe ud)
- Finder i mindre grad eller slet ikke, at lærerne er gode til:
 - At forklare nye ord og begreber (24,7 pct. overvejer at droppe ud)
 - At inddrage eksempler fra erhvervslevet (24,3 pct. overvejer at droppe ud)
 - At forklare, hvad det, de lærer, skal bruges til i virkeligheden (19,7 pct. overvejer at droppe ud)
 - At forklare, hvad der gøres, når der skal laves gruppearbejde (18,7 pct. overvejer at droppe ud)

For det tredje viser surveyen, at det sociale spiller en meget stor rolle i forhold til frafald. Venner, fester og tilbud efter skoletid ser ud til at spille en stor rolle for de studerende.

- Har få venner på uddannelsen (17,9 pct. overvejer at droppe ud)
- Finder slet ikke, at der er gode fester på uddannelsesstedet (20,8 pct. overvejer at droppe ud)
- Finder i høj grad, at der er tilbud, der giver lyst til at blive efter skoletid (kun 2,5 pct. overvejer at droppe ud)

Mange institutioner har heldigvis opdaget betydningen af at skabe et godt socialt miljø på deres institution. Her vurderer vi dog, at der er plads til forbedring på en række institutioner.

► **Vi anbefaler derfor Undervisningsministeriet, at de opsamler gode eksempler på tiltag, der skaber et godt socialt undervisningsmiljø og udsender en publikation med best practice.**

Undervisningsministeriet har sat fokus på frafald på erhvervsuddannelserne. Erhvervsskolerne skal lave handlingsplaner med konkrete mål og strategier for, hvordan de vil nedbringe frafaldet.

Handlingsplanerne skal offentliggøres og evalueres årligt, og benchmarking skal sikre, at de gode eksempler kommer frem i lyset. Skolernes bestyrelser skal underskrive handlingsplanerne og indsende dem til Undervisningsministeriet, som så vurderer, om de er ambitiøse nok. Er det ikke tilfældet, vil Undervisningsministeriet i en dialog med bestyrelsen indgå en indsatsaftale med skolen.³⁶

Der er fra globaliseringspuljen bevilget 50 mio. kr. i årene 2007-2009 til "Handlingsplan for øget gennemførelse samt indsatsaftaler med skoler med store frafaldsproblemer".

Det er vores vurdering, at skolerne gør en meget stor indsats for at bekæmpe frafaldet. Der er blevet iværksat en mangfoldighed af initiativer. Alene på institutionen CPH WEST er der iværksat 16 initiativer til bekæmpelse af frafald.

Vi finder det bekymrende, at de frafaldsmidler, der er afsat fra globaliseringspuljen, er ekstraordinære bevillinger med en begrænset tidshorisont. Det kan medføre, at der oprettes ad hoc initiativer, der risikerer at blive nedlagt igen, når bevillingerne stopper.

► **Vi anbefaler derfor politikerne at lægge midlerne i den særlige frafaldspulje ind som en generel forhøjelse af taxametrene, evt. med et særligt taxameter til skoler med særligt mange elever/studerende fra ikke-uddannelsesvante familier.**

Vi er glade for kravet til institutioner med stort frafald om årlige handlingsplaner. Omvendt mener vi ikke, at det er hensigtsmæssigt, at Undervisningsministeriet søger at motivere med særlige midler, som igen betyder, at skolerne opretter ad hoc initiativer.

³⁶ LOV nr. 561 af 06/06/2007

INDSATSOMRÅDER FOR AT BEKÆMPE FRAFALD PÅ CPH WEST

- Elevdemokrati og medindflydelse
- Pædagogisk kompetenceudvikling med henblik på undervisning på flere niveauer – både fagligt og socialt stærke og svage elever
- Forebyggelse af frafald gennem analyse af talmateriale, mentorordninger, tutorordninger og udbygget samarbejde med UU'erne og andre uddannelsescentre
- Udvikling og ajourføring af gennemførelsesvejledningen og kontaktlærerordningen
- Rettidig og effektiv opfølgning på fravær
- Faglighed fra starten af uddannelsen
- Specialpædagogiske foranstaltninger – herunder tilbud om erhvervsrettet dansk
- Lektiecafeer
- Udvikling af elevrettede aktiviteter og arrangementer, som kan skabe et godt socialt miljø
- Praktik- og jobsøgningscafeer
- Udvikling af det virksomhedsrettede element i HG-uddannelsen
- Opbygning af et stærkt netværk til virksomheder med henblik på at skaffe det fornødne antal praktikpladser
- Fokus på elevernes praktikpladssøgning
- Udvikling og bedre udnyttelse af kompetencer inden for integrationsområdet
- Udvikling af nye uddannelser og tilbud på tværs af de merkantile, tekniske og andre områder på langs af de kendte uddannelsesområder
- Udbygning af samarbejdet med beslægtede skoler og uddannelsescentre i regionen med henblik på at styrke uddannelsescentrets uddannelsesudbud

Det fratager institutionerne muligheden for at skræddersy deres indsats til de lokale forhold. Det kunne for eksempel være, at en generel nedsættelse af holdstørrelsen ville være den mest effektive indsats mod frafald på et givent område.

Tænketankens idégruppe har diskuteret, hvorvidt frafaldet skyldes for høje klassekvotienter. Store klasser gør det alt andet lige sværere for underviserne at skabe den tætte kontakt og give den feedback, som særligt unge fra ikke-uddannelsesvante familier har brug for.

Som det kan ses i kapitel 7, peger nogle forsøg på, at mindre hold opnået gennem højere taxameter til særligt frafaldstruede, kan medvirke til at få flere mønsterbrydere igennem uddannelsessystemet. Men vi har ikke kunnet finde undersøgelser, der viser en entydig sammenhæng mellem klassekvotienter og frafald.

PRAKTIKPLADSER OG FRAFALD

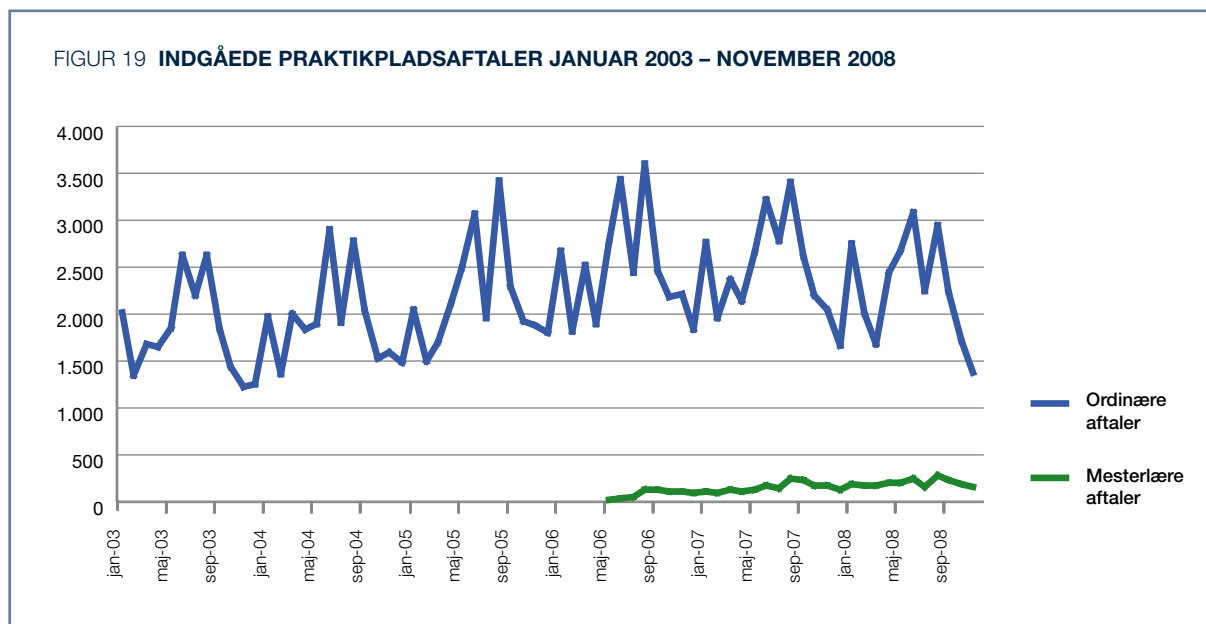
Den primære forklaring på det store frafald på erhvervsuddannelserne har historisk været manglende praktikpladser.³⁷

Undervisningsministeriet har indført adgangsbegrænsning til nogle af de mest populære erhvervsuddannelser som dyrepasser, kosmetolog og frisør. Adgangsbegrænsningen er indført for at sikre, at de mest populære uddannelser ikke uddanner flere, end der er brug for på arbejdsmarkedet.

Adgangsbegrænsningen betyder, at studerende, der har en praktikplads med sig, har fortrinsret til uddannelsen. Derudover er der et begrænset antal fripladser. Vi kan ikke se noget alternativ til adgangsbegrænsningen. Man skal blot være opmærksom på, at unge fra ikke-uddannelsesvante familier meget let kan blive

³⁷ AKF, LO m.fl.

FIGUR 19 INDGÅEDE PRAKTIKPLADSAFTALER JANUAR 2003 – NOVEMBER 2008

Kilde: UVM Uddannelsesstatistik, Praktikpladssituationen (erhvervsuddannelser)

tabere i dette spil, da de ofte har et mindre socialt netværk at trække på i jagten på en praktikplads.

- **Vi vil derfor anbefale uddannelsesinstitutionerne, at de har fokus på unge fra ikke-uddannelsesvante familier, når de på uddannelser med adgangsbe- grænsning skal fordele deres kvotepladser til studerende uden forudgående praktikpladsaftale.**

Man kunne også overveje at tage særlig hensyn til unge fra ikke-uddannelsesvante familier i forbindelse med den normale praktikpladssøgning. Mange unge fra ikke-uddannelsesvante familier, hvor forældrene samtidig er ledige eller uden for arbejdsmarkedet, har jo typisk et dårligere netværk at trække på.

Som det ses af figur 19 har der desværre været et markant fald i antallet af praktikpladser i anden halvdel af 2008. Og med de nuværende økonomiske konjunkturer er der ikke meget, der tyder på en snarlig bedring.

Manglende praktikplads til studerende fra ikke-uddannelsesvante familier kan have mere langsigtede konsekvenser. Historien om, hvordan Hassan gik i skole, men ikke fik noget som helst ud af det, risikerer

at blive en del af familiehistorien. Dermed kan en mistet praktikplads og et frafald komme til at betyde, at andre fra familien ikke opsøger uddannelsessystemet. Kynisk kan man sige, at uddannelsesvante familier bedre kan tåle et nederlag i uddannelsessystemet.

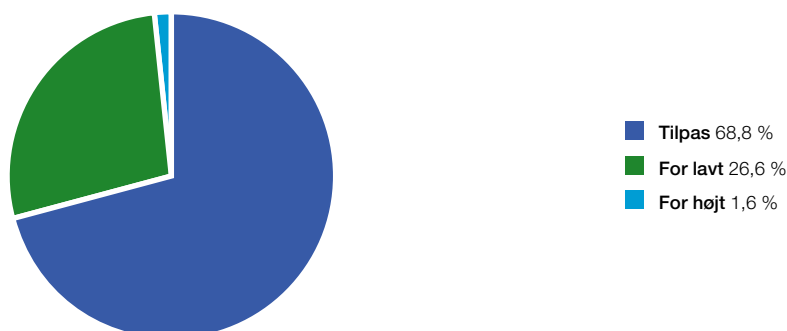
- **Vi vil derfor opfordre virksomhederne til at tænke mere langsigtet og tage størst muligt ansvar for, at de unge tilbydes en praktikplads. Samtidig vil vi opfordre dem til, at de i deres valg af praktikanter har øje for de særlige kvalifikationer, som mønsterbryderne ofte har med sig.**

ERHVERVSUDDANNELSERNE SKAL VÆRE MERE ATTRAKTIVE

Erhvervsuddannelserne vælges af flest unge fra ikke-uddannelsesvante familier, mens det kun er en meget lille del af børn fra familier med videregående uddannelser, der vælger en erhvervsuddannelse.

Det betyder, at vi langt fra altid får det rigtige match mellem potentiale og uddannelse. Vi har brug for, at flere tager en videregående uddannelse for at vi kan

FIGUR 20 I HVILKET OMFANG FINDER DU, AT DET FAGLIGE NIVEAU ER FOR HØJT, FOR LAVT ELLER TILPAS? KUN STUDERENDE PÅ ERHVERVSUDDANNELSER (UDEN VED IKKE)

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse om uddannelse og social baggrund blandt studerende på erhvervsrettede uddannelser, FBE-studerterpanel, 2009. Der er i alt 486 respondenter i surveyen

klare os i den internationale konkurrence, men de danske virksomheder vil til stadighed også have brug for personer med en god erhvervsuddannelse.

Når så få fra familier med videregående uddannelse vælger en erhvervsuddannelse, kan det selvfølgelig forklares med teorierne om relativ risikoaversion, der siger, at børn søger en uddannelse på mindst samme niveau som deres forældre. Vi mener dog også, at det skyldes, at erhvervsuddannelserne og erhvervsskolerne har fået det prædikat, at de er for dem, der ikke har kvalifikationer til at komme ind på en gymnasial uddannelse.

Der er i dag al for lidt prestige i at læse på en erhvervsskole. I mange unges øjne er det det sted, du kommer hen, hvis du ikke kan komme andre steder.

Erhvervsskolerne har en vigtig rolle at spille i forhold til at opnå 95 pct. målsætningen, og der står i globaliseringsstrategien, at "Erhvervsuddannelserne skal passe til både de bogligt svage og stærke elever".

Vi skal derfor væk fra, at erhvervsskolerne er det sted, hvor alle kan komme ind. Vi mener, at det kan styrke de unges interesse og uddannelsernes prestige, hvis der

også på erhvervsskoleniveau er en overligger, som de unge skal over for at komme ind. En overligger, der samtidig kan medvirke til at mindske frafald og til, at færre unge får et nederlag ved ikke at kunne klare de faglige krav.

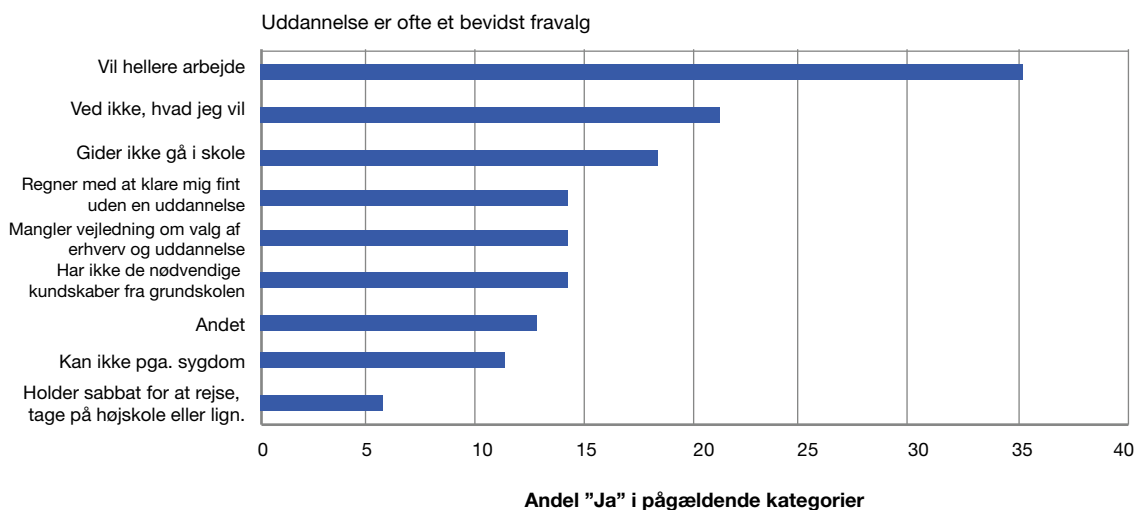
- **Vi anbefaler derfor Undervisningsministeriet, at der indføres optagelseskriterier til erhvervsuddannelsens grundforløb. De, der i den indledende kompetencevurdering ikke opfylder optagelseskriterierne, skal i stedet have tilbud om faglig opkvalificering og/eller praktisk erfaring, som skal tilrettelægges med henblik på at styrke de svage kompetencer.**

Globaliseringsstrategien lægger op til øget niveaudeling på skolerne og dermed en øget differentiering. Dette kan medvirke til at øge erhvervsuddannelsernes prestige. Det er også nødvendigt at differentiere det faglige niveau. For som det fremgår af nedenstående figur, finder hele 26,6 pct. af de studerende på de erhvervsfaglige uddannelser, at det faglige niveau er for lavt.

Det er positivt, at Undervisningsministeriet sammen med Danske Erhvervsskoler har lanceret kampagnen "Flere fagfolk, tak". Den medvirker til at forbedre erhvervsskolerens image.³⁸ Her sættes der på en positiv måde fokus på de kvalifikationer, erhvervsuddannelserne fører til.

³⁸ www.flerefagfolk.dk

FIGUR 21 100 UNGE 16-25 ÅRIGES SVAR PÅ SPØRGSMÅLET: HVAD ER GRUNDEN TIL, AT DU IKKE ER PÅBEGYNDT EN UDDANNELSE EFTER GRUNDSKOLEN?

Kilde: Epinion-Capacent spørgeskemaundersøgelse for DI, oktober 2007

EN MERE PRAKTISK INDGANG TIL UDDANNELSE

Mange unge er ikke motiveret for en ungdomsuddannelse, når de afslutter grundskolen. Mere end halvdelen af de unge, der ikke påbegynder en ungdomsuddannelse har ifølge en spørgeskemaundersøgelse fra DI ikke lyst til mere uddannelse lige nu. Som det fremgår af figur 21 svarer de, at de "Gider ikke at gå i skole" eller "Vil hellere arbejde", når de bliver spurgt om grunden til, at de ikke er påbegyndt en uddannelse efter grundskolen.

Det er vores vurdering, at mange unge har brug for en tur på arbejdsmarkedet for at blive motiveret for en uddannelse. Det er derfor positivt, at mesterlæren er blevet genindført. Den kan samle en del af de unge op. Også voksenlæringeordningen er med til at samle op på dem, der ikke umiddelbart var parat til at tage en ungdomsuddannelse efter grundskolen.

Uddannelsesstederne og UU-vejledningen møder en del unge, som allerede har et arbejde, og som ikke ønsker at

starte forfra på deres område ved at gå i gang med en mesterlære, hvor de skal gå betragtelig ned i løn.³⁹

Erhvervsskolerne har i forbindelse med den ny mesterlære for dårlige muligheder for at nedsætte praktiktiden for de unge, der har haft ufaglært arbejde på området.

- **Vi anbefaler derfor Undervisningsministeriet og de faglige udvalg at skabe bedre muligheder for at nedsætte praktiktiden på den nye mesterlæreordning for unge med erfaringer fra ufaglært arbejde.**

ERHVERVSGRUNDUDDANNELSEN SKAL FORTSAT VÆRE ET REELT UDDANNELSESTILBUD

Erhvervsgrunduddannelsen (EGU) er et særdeles vigtigt alternativ for unge, der ikke har forudsætninger for at gennemføre en almindelig ungdomsuddannelse.

³⁹ Udsagn fra uddannelsesledere i tænketanken

TABEL 6 STUDENTER I 2008, DER KOM FRA HJEM, HVOR INGEN AF FORÆLDRENE HAVDE EN VIDeregående UDDANNELSE

	STX	HF	HHX	HTX	Alle gymnasiale uddannelser
Andel studenter fra hjem uden videregående uddannelse	37,9	57,1	68,4	55,9	48,4

Kilde: UNI-C Statistik og analyse, notat: Sommerens gymnasiale studenter, 18. juni 2008

En del fra ikke-uddannelsesvante familier kan gennem EGU opnå de personlige, sociale og faglige kvalifikationer, som er forudsætningen for at fortsætte i en erhvervskompetencegivende uddannelse.

Som et led i globaliseringsstrategien er EGU blevet moderniseret. Kommunerne er nu blevet forpligtigede til at tilrettelægge EGU for unge, der ikke kan klare en ungdomsuddannelse, men de har fået meget dårlige økonomiske incitamenter til at gøre det. For godt nok bliver kommunerne kollektivt kompenseret for de øgede udgifter til en øget EGU-aktivitet gennem de generelle udligningsordninger, men de øgede udgifter til skoleydelse og udgifterne til supplerende af de statslige taxametre påhviler den enkelte kommune. De kommuner, der ikke opretter pladser, får dermed også del i kompensationen.

Som led i Finanslovsaftalen for 2009⁴⁰ er det aftalt, at der skal gennemføres en samlet analyse af finansieringsmodellen samt en analyse i forhold til de kommuner, som kun anvender EGU i meget begrænset omfang.

Det er vi meget tilfredse med. Det er ikke hensigtsmæssigt, at investering i uddannelse skal prioriteres sammen med påtrængende driftsopgaver på velfærdsområdet i økonomisk pressede kommuner. Særligt ikke efter, at målet fra globaliseringsstrategien om, at kommunerne skulle have et økonomisk incitament til at få en så stor

del af deres ungdomsårgange som muligt i uddannelse, er blevet opgivet.

ERHVERVSRETTEDE GYMNASIALE UDDANNELSER SKABER MØNSTERBRYDERE

De erhvervsrettede gymnasiale uddannelser hhx og htx skaber sammen med HF langt flere mønsterbrydere end det almene gymnasium (stx).

Center for Ungdomsforskning ved Danmarks Pædagogiske Universitetsskole er sammen med en række organisationer, herunder FBE, ved at afdække, hvorfor hhx-uddannelserne er bedre til at rekruttere elever fra ikke-uddannelsesvante familier end de andre gymnasiale uddannelser. Det sker gennem projektet "Læringsmiljø på hhx – kvaliteter og udfordringer".

En tilsvarende undersøgelse på htx-området "Læringsmiljø og naturvidenskab på htx" viser, at valget af htx primært er et tilvalg af teknik og naturvidenskab (68 pct. af drengene). For nogen er det dog snarere et fravalg af fag på stx og hhx, såsom sprogfag, religion og historie mv. (38 pct. af drengene).⁴¹

Det synes altså umiddelbart at være de erhvervsrettede gymnasiale uddannelsers større målrettedhed og relevans, der gør dem attraktive for flere mønsterbrydere.

⁴⁰ UVM, notat Øgede tilskyndelser til kommunerne til at bruge EGU

⁴¹ Læringsmiljø og naturvidenskab på htx, H. Holmegaard, L. Ulriksen & B. Simonsen, DEL, 2008

De erhvervsrettede gymnasiale uddannelser uddanner godt halvt så mange studenter, som det almene gymnasium gør. Det er der to hovedforklaringer på.

Mange lærere og vejledere har for stor fokus på det almene gymnasium. De erhvervsgymnasiale uddannelser bliver dermed ofte betragtet som et alternativ for dem, der ikke vurderes at kunne klare stx.

Det almene gymnasium har en langt bredere geografisk dækning. Det almene gymnasium, stx udbydes 140 steder i landet, hhx udbydes 59 steder, mens htx udbydes 42 steder.⁴²

En af grundene til, at hhx-uddannelserne er mindre udbredte end stx-uddannelserne, er, at hhx har fået en undervisningstakst, der er 15.000 kr. lavere, end stx har fået.

En modelskole for hhx, der som udgangspunkt indeholdt de rammer, der er beskrevet i love og bekendtgørelser samt de normer, der typisk anvendes på stx-skole, viste i finansåret 2007 et underskud på 7.800 kr. pr. årselev.

På baggrund af modelskolen foretog Finansministeriet og Undervisningsministeriet en analyse,⁴³ der viste, at af den samlede forskel i undervisningstaksten på 15.000 kr. kunne:

- 7.500 kr. begrundes i forskellen i lærernes arbejdstidsaftaler
- 2.500 kr. begrundes i krav vedr. naturvidenskabelige fag på Stx
- 5.000 kr. ikke sagligt begrundes

Regeringen har med finanslovene for 2008 og 2009 dækket den ikke sagligt begrundende forskel på 5.000 kr. Tilbage står stadig, at stx får 7.500 kr. mere, fordi lærere på stx har bedre arbejdstidsaftaler og 2.500 kr. fordi der er flere naturvidenskabelige fag på stx.

Det forekommer ikke hensigtsmæssigt, at hhx-uddannelserne, der har flere mønsterbrydere og dermed endnu større pædagogiske udfordringer, skal have

en mindre undervisningstakst end stx. Særligt ikke begrundet i bedre arbejdstidsaftaler for underviserne.

- **Vi anbefaler derfor politikerne, at de hæver undervisningstaksten til hhx, så der kun er forskelle, der kan begrundes i flere naturvidenskabelige fag på andre gymnasiale uddannelser.**

SÆRLIGE INTRODUKTIONSFORLØB FOR MØNSTERBRYDERE

Ingeniørhøjskolen i Århus har gennem de seneste tre år kørt særlige forkurser "Aspirantkurser" til deres målrettede ungdomsuddannelse Adgangskursus til ingeniør.

Aspirantkurserne er rettet mod unge, der ikke har tilstrækkelige forudsætninger for at starte på adgangskurset. I praksis har det vist sig primært at være unge med anden etnisk baggrund fra ikke-uddannelsesvante familier.

Som det fremgår af faktaboksen, har de særlige aspirantkurser haft stort held med at få unge, der ellers var langt fra uddannelsessystemet, igennem en uddannelse. Af de 76, som indtil nu har deltaget i aspirantkurset, har 70 pct. gennemført, og langt hovedparten af disse har efterfølgende bestået eksamen.

Ingeniørhøjskolen har ved Finanslovsforhandlingerne i 2009 opnået en særbevilling på 10 mio. kr. til at udvikle og videreføre konceptet. Vi tror, at netop det, at man allerede før indgangen til ungdomsuddannelserne kan se, hvad uddannelsen skal føre til, er en fordel i forhold til unge fra ikke-uddannelsesvante familier.

De erhvervsgymnasiale uddannelser har i dag særlige målrettede studieretninger i fx innovation og iværksætteri. Det er spørgsmålet, om man ikke på disse uddannelser vil kunne tiltrække flere unge gennem særlige introkurser.

⁴² Egen opgørelse fra www.ug.dk

⁴³ Analyse af økonomien på hhx- og htx-uddannelserne og sammenligning af økonomiske vilkår på de gymnasiale uddannelser, Undervisnings- og Finansministeriet, juni 2007

ASPIRANTKURSET, INGENIØRHØJSKOLEN I ÅRHUS (IHA)

Det første aspirantkursus blev startet på Ingeniørhøjskolen i Århus i august 2005. Kurset blev oprettet som et halvt års forløb, der sammen med et efterfølgende almindeligt 1½ års adgangskursus udgør et fuldt 2 års adgangskursus.

Kurset blev oprettet for at imødekomme de voksne uddannelsessøgende, som gerne vil uddanne sig til ingeniør, men som ikke opfylder de almindelige adgangskrav til IHA's adgangskursus. Kurset henvender sig således til en uddannelsesmæssig svag gruppe, og kurset blev tilrettelagt med henblik på at imødekomme denne gruppes særlige behov. Forventningen var, at den største del af kursisterne ville være tosprogede, men at der også ville være mange med dansk etnisk baggrund. I praksis har det vist sig, at ca. ¾ har anden etnisk baggrund end dansk (både 1. og 2. generationsindvandrere) medens ¼ er etnisk danske, som for de flestes vedkommende efter flere år på arbejdsmarkedet ønsker at uddanne sig til ingeniør.

På baggrund af aspirantkursets målgruppe blev der fra starten formuleret tre primære mål: 1) faglig opgradering, 2) studiemodning og 3) faglig afklaring. For at nå disse mål er aspirantkurset opbygget omkring tre fag: matematik inkl. fysik og kemi, dansk inkl. kulturforståelse og engelsk samt et stort semesterprojekt.

For at blive optaget på aspirantkurset skal man være fyldt 18 år og have danskundskaber svarende til 9. klasse. Alle ansøgere indkaldes til en visitationssamtale med en studievejleder og en lærer fra kurset. I samtalen redegør ansøgeren for sin baggrund og forklarer om sine uddannelsesmæssige planer. Samtidigt informeres ansøgeren grundigt om indholdet af kurset samt de forventninger og krav, der stilles til de studerende. Formålet med samtalen er at sikre, at uddannelsesvalget er hensigtsmæssigt, og både den studerende og Ingeniørhøjskolen kan på baggrund af samtalen annullere optagelsen.

Siden starten er der optaget 88 studerende på aspirantkurset. Alle kvalificerede ansøgere er blevet optaget, og størrelsen af de enkelte hold afspejler således søgningen til kurset. Det ses af tabel 1, at holdstørrelsen har varieret mellem 12 og 19. For Ingeniørhøjskolen har det været økonomisk problematisk med de forholdsvis små hold. Derfor er der blevet arbejdet systematisk med at udbrede kendskabet til kurset, bl.a. gennem kontakt til UU-vejledninger, jobcentre, studievalgscentre m.m. Målgruppen er dog svær at nå med denne type information, og ud fra vores erfaringer skønner vi, at ca. halvdelen af de optagne aspiranter har deres kendskab til kurset fra kammerater, som selv går på eller har gået på kurset.

TABEL 1 OPGØRELSE VEDR. OPTAGELSE OG EKSAMENSGENNEMFØRELSE FOR ASPIRANTER

Optaget		Til eksamen		Bestået eksamen	
Termin	Antal	Antal	%	Antal	%
Aug. 2005	15	13	87	11	85
Jan. 2006	19	12	63	12	100
Aug. 2006	16	9	56	7	78
Jan. 2007	12	6	50	6	100
Aug. 2007	14	13	93	12	92
Jan. 2008	12				

De relativt små holdstørrelser har dog givet nogle gode pædagogiske muligheder, som især er blevet udnyttet til at praktisere en differentieret undervisning, hvor der i videst muligt omfang tages hensyn til den enkeltes faglige udgangspunkt. Dette har været vigtigt, da det har vist sig, at der er store variationer i aspiranternes faglige formåen ved kursusstarten.

- ▶ **Vi forslår derfor uddannelsesinstitutionerne, at de overvejer, om særlige aspirantforløb med fordel kunne gennemføres på deres områder.**

OPSAMLING

Vi har i dette kapitel vist, at de frafaldstruede på ungdomsuddannelserne adskiller sig fra de andre unge ved at have færre sociale og kulturelle kompetencer, som tilkendes værdi i uddannelsessystemet, ved at finde sig mindre godt til rette på uddannelsesstedet rent socialt, og ved at de finder, at uddannelserne ikke i tilstrækkelig grad tager højde for deres ønsker og kvalifikationer.

På den positive side kan vi se, at unge der har været på efterskole, og unge, der altid får en begrundet feedback fra deres lærer, har markant mindre lyst til at droppe ud.

De aktuelle økonomiske konjunkturer ser ud til at betyde færre praktikpladser. Det vil øge frafaldet og kan underminere virksomhedernes langsigtede behov for arbejdskraft. Her er der grund til at være særligt opmærksom på unge fra ikke-uddannelsesvante familier, da et nederlag i uddannelsessystemet for det første barn i familien kan få uheldige konsekvenser for de efterfølgende børn i familien.

Der er behov for at gøre erhvervsuddannelserne mere attraktive, så de ikke bliver "den uddannelse, man altid kan komme ind på". Vi mener, at der skal indføres en overligger – ikke en høj overligger, men en overligger, de unge skal over, for at komme ind. Der skal til gengæld også etableres særlige tilbud til dem, der ikke umiddelbart kan klare kravene, så de kan klare dem på sigt. Her er det vigtigt, at kommunerne lever op til deres forpligtigelser om at levere Erhvervsgrunduddannelser til EGU målgruppen.

De erhvervs-gymnasiale uddannelser har flere mønsterbrydere end det almene gymnasium. Alligevel får hhx en markant lavere undervisningstakst, der betyder, at skolerne har mindre rum til at tackle de pædagogiske udfordringer, som flere mønsterbrydere medfører.

Endelig har vi set, at en stor del af de unge, der ikke går i gang med en uddannelse lige efter grundskolen, slet ikke er motiveret for en uddannelse, men skal have en mere praktisk indgang til uddannelsessystemet.

7

DE VIDEREGÅENDE UDDANNELSER

Som vi skrev indledningsvis, har Videnskabsministeriet i november 2008 udgivet publikationen "Hvordan øges den sociale uddannelsesmobilitet på universitetsuddannelserne? – Anbefalinger til videnskabsministeren."

I denne publikation behandles emnet mønsterbrydere i forhold til de videregående uddannelser på universiteterne.

Vi vil i dette kapitel primært fokusere på de erhvervsrettede korte og mellemlange videregående uddannelser, der ligger på erhvervsakademier og ingeniør- og

professionshøjskoler, samt de merkantile mellemlange videre- og efteruddannelser, der ligger på universiteterne.

De korte og mellemlange videregående uddannelser er meget vigtige i forhold til at sikre, at vi når globaliseringsstrategiens målsætning om, at 50 pct. skal tage en videregående uddannelse. De udgør samlet set 71,5 pct. af de videregående uddannelser, mens de lange videregående uddannelser udgør 28,5 pct.

► MÅL FRA GLOBALISERINGSSTRATEGIEN

Strategi for korte og mellemlange videregående uddannelser i verdensklasse

1. Færre og stærkere uddannelsesmiljøer
2. Nye uddannelser til alle nye behov
3. Alle korte og mellemlange videregående uddannelser skal leve op til internationale standarder
4. De mellemlange videregående uddannelser skal baseres på nyeste viden og bedre praktik
5. De korte videregående uddannelser skal målrettes arbejdsmarkedets behov
6. Alle lærere skal være gode til at undervise

Strategi for universiteter i verdensklasse

3. Alle universitetsuddannelser skal leve op til internationale standarder
4. Universitetsuddannelserne skal svare til samfundets behov
5. Universiteterne skal uddanne flere højt kvalificerede forskere
6. Eliteuddannelser skal udfordre de dygtigste studerende
7. Alle lærere skal være gode til at undervise
(mål rettet direkte mod forskning ikke taget med)

VIDERE- OG EFTERUDDANNELSE GIVER FLERE MØNSTERBRYDERE

Vores undersøgelse "Social arv og mønsterbrud på det merkantile område"⁴⁴ viser, at det relative store omfang af videre- og efteruddannelser på det merkantile område skaber markant flere mønsterbrydere end heltidsuddannelse gennem det ordinære uddannelsessystem. Som det fremgår af tabel 7 på næste side, er forskellen mellem 8 og 17 procentpoint. Det svarer til, at videre- og efteruddannelsessystemet uddanner mellem 10 pct. og 31 pct. flere mønsterbrydere end de ordinære uddannelser.

Uddannelserne i videre- og efteruddannelsessystemet tiltaler mønsterbryderne, da de ved at uddanne sig ved siden af et arbejde kan minimere den risiko, som mønsterbrydere ellers føler de løber, når de tager en videregående uddannelse.

Flere brancher har i mange år nydt godt af, at kunne rekruttere socialt bredt gennem en elevuddannelse, for derefter at give de ansatte en uddannelse ved siden af arbejdet.

Det bedste eksempel på det er finansierings- og forsikringsområdet, hvor op mod 60 pct. af de ansatte, der har en videregående merkantil uddannelse, har taget den gennem HD (50,6 pct.) og VU (9,8 pct.).

Et andet eksempel er revisionsbranchen, der hører til brancheområdet Forretningsservice. På dette brancheområde er der mere end 6.000, der har HD som højeste uddannelse, og mere end 3.500, der har VU som højeste uddannelse.

Det tredje område er handelsområdet, hvor mange store butikskæder arbejder tæt sammen med uddannelsesinstitutionerne om at uddanne alt fra elever til butikshefer.

Flere mindre virksomheder inden for handel og fremstillingsindustrien har også brugt videre- og efteruddannelsessystemet til at videreuddanne deres administrative medarbejdere og dermed fået den kvalificerede arbejdskraft, de ville have haft svært ved at få på andre måder.

Danmark har en lang og stolt tradition for et udbygget videre- og efteruddannelsessystem, der har medvirket til en internationalt set høj social uddannelsesmobilitet.⁴⁵ Som vi har vist, skaber videre- og efteruddannelsessystemet markant flere mønsterbrydere end det ordinære uddannelsessystem.

Desværre har regeringen de seneste år valgt at hæve deltagerbetalingen på de erhvervsrettede videre- og efteruddannelser. Hvor det frem til 1992 var gratis, kom det i 1992 til at koste ca. 20 pct. af uddannelsesomkostningerne. I dag betaler deltagerne godt 70 pct. af de samlede uddannelsesomkostninger. Et HD- eller et akademimerkonom-fag, der for bare få år siden kostede et par hundrede kroner, koster dermed i dag mellem to og tre tusinde kroner.⁴⁶

Som en del af trepartsaftalerne blev taxametrene til Åben uddannelse på det offentlige område hævet, men der er ikke sket en tilsvarende forhøjelse på de uddannelser, der er rettet mod det private arbejdsmarked.

De privatansatte har gennem de overenskomstaftalte kompetencefonde fået mulighed for at tage to ugers uddannelse om året med 80 pct. løndækning og kursusafgift betalt, men det rækker ikke langt.

Den øgede deltagerbetaling på de privatrettede videre- og efteruddannelse, er primært et problem for ansatte i mindre virksomheder⁴⁷, og for ansatte, der selv ønsker at videreuddanne sig. I de store virksomheder er der ikke de store problemer med at få finansieret deltagerbetalingen.

⁴⁴ Se bilag 1

⁴⁵ Social mobilitet – social mobilitet i Danmark – set i et internationalt perspektiv, Martin D. Munk, SFI, Arbejdspapir 9, 2003

⁴⁶ Oplysninger fra HK's uddannelsespolitiske afdeling

⁴⁷ Projektet "Lonley Wolfe" gennemført af Ingeniørforeningen viste, at i mindre virksomheder i udkantsområder kan selv en beskedent deltagerbetaling være en kraftig barriere for deltagelse i videre- og efteruddannelsesaktiviteter

TABEL 7 MØNSTERBRUD PÅ HENHOLDSVIS ORDINÆR OG VEU MERKANTIL UDDANNELSE

UDDANNELSESLEVELAU	ANDEL MØNSTERBRYDERE
VEU/VVU – merkantil (primært merkonom & diplom i ledelse)	73 %
Ordinær uddannelse/KVU – merkantil	62 %
VEU/MVU – merkantil (primært HD)	72 %
Ordinær uddannelse/ MVU – merkantil	55 %
VEU/Master – (primært MBA)	86 %
Ordinær uddannelse/LVU – merkantil	78 %

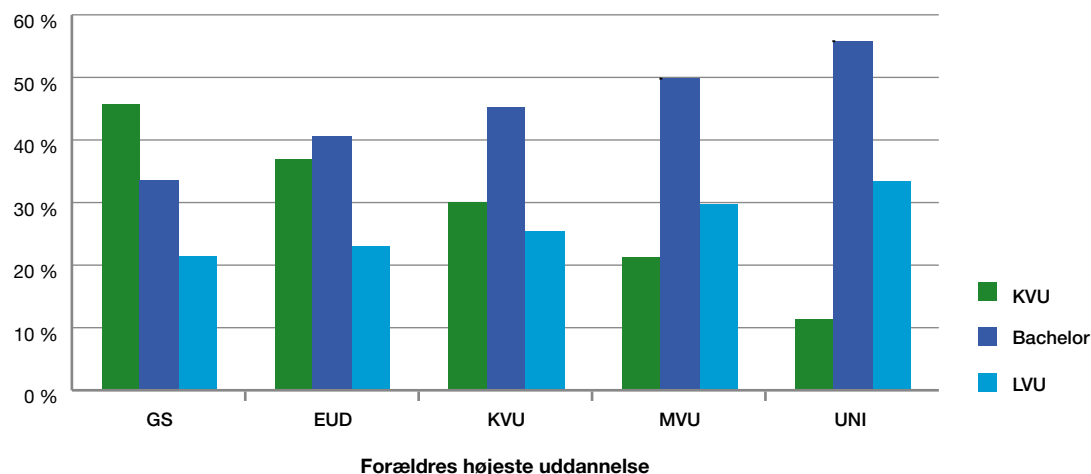
Kilde: Egen bearbejdning af data fra "Social arv og mønsterbrud på de merkantile uddannelser, TrendEduc, december 2008"

TABEL 8 ANTAL HD'ERE I ARBEJDSSTYRKEN SAMT ANDEL MERKANTILT UDDANNEDE MED HØJESTE UDDANNELSE OPNÅET GENNEM VIDERE- OG EFTERUDDANNELSESSYSTEMET – 2007

	ANTAL HD'ERE I 2007	ANDEL MERKANTILT UDD. MED HØJESTE UDD. GENNEM VEU
Forretningsservice	6.193	37,6 %
Finansiering og forsikring	3.722	57,9 %
Handel	2.795	33,3 %
Øvrig fremstilling	1.531	34,5 %
Jern- og metalindustri	1.066	41,8 %
Offentlig administration	684	33,4 %
Undervisning	586	25,5 %
Transport	579	36,4 %
Foreninger, kultur og renovation	462	27,6 %
Post og tele	358	25,2 %
Primære erhverv	298	43,7 %
Bygge og anlæg	276	49,1 %
Sociale institutioner	119	29,3 %
Hotel- og restaurant	89	13,5 %
Sundhedsvæsen	81	39,5 %

Kilde: Egen beregning på baggrund af "Merkantile uddannelser, Uddannelse, Arbejdsmarked og Fremskrivninger", FBE & TrendEduc, marts 2009

FIGUR 22 FORDELING AF STUDERENDE PÅ KVVU, BACHELOR OG KANDIDAT NIVEAU PÅ DET MERKANTILE OMRÅDE (1990- 2007)

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse om uddannelse og social baggrund blandt studerende på erhvervsrettede uddannelser, FBE-studerterpanel, 2009. Der er i alt 486 respondenter i surveyen

Samfundsøkonomisk synes det ikke at være rationelt at motivere personer, der vil uddanne sig videre, ind på en fuldtidsuddannelse. Især ikke i en tid, hvor arbejdskraft bliver en knap ressource. Så selv om mindre deltagerbetaling vil betyde, at staten kommer til at betale for aktiviteter, de store virksomheder ellers er villige til at betale for, er vi overbevist om, at det samlet set vil være en fordel at hæve taxameteret, så deltagerbetalingen kan nedsættes.

Særligt når vi samtidig har for øje, at videre- og efteruddannelse skaber flere mønsterbrydere og dermed vil hjælpe regeringen til at opfylde 50 pct. målsætningen.

- **Vi anbefaler derfor regeringen, at der sker en genopretning af taxametrene til de erhvervsrettede videre- og efteruddannelser. Taxameteret bør have et niveau, så det igen bliver attraktivt at bruge VEU-systemet.**

UNGE FRA IKKE-UDDANNELSESVANTE FAMILIER TAGER KVVU

De korte videregående uddannelser på det merkantile område tiltrækker flere unge fra ikke-uddannelsesvante familier end bachelor- og kandidatuddannelser.

Det skyldes, dels at uddannelsernes varighed er overskuelig for mønsterbrydere, dels at unge fra ikke-uddannelsesvante familier er mere trygge ved at gå på en erhvervsskole i nærområdet end et universitet eller en professionshøjskole.

De korte videregående uddannelser bliver i disse år trukket ud af erhvervsskolerne og lagt over på nye erhvervsakademier. Der er god mening i at samle uddannelserne i større enheder, så der kan skabes bæredygtige faglige miljøer.

Erhvervsakademiernes fremtidige tilhørsforhold skal besluttes i 2013 efter en evaluering af deres indsats. Det er et politisk ønske, at akademierne placeres på de nye professionshøjskoler.

Vi er ikke overbeviste om, at professionshøjskolerne er det rigtige sted at placere de korte videregående uddannelser, hvis de skal bevare deres rolle som første videregående uddannelse for ikke-uddannelsesvante familier.

Professionshøjskolerne har en helt anden kultur end den, der findes på erhvervsskoler og ingeniørhøjskoler, fordi målgruppen for deres uddannelser er en helt anden. Den mere feminine kultur på professionshøjskolerne virker meget fremmed for unge mænd fra ikke-uddannelsesvante familier, som udgør det største potentiale for at få flere i uddannelse.

- ▶ **Vi anbefaler derfor politikerne, at erhvervsakademierne bevarer deres tilknytning til erhvervsskolerne, da det bedre kan sikre, at den erhvervsrettede kultur kan bevares.**

VENDE LÆRINGSKURVEN OM

Frafaldet på de videregående uddannelser ligger på de fleste områder over 30 pct. Der er særligt stort frafald på uddannelsens første år.⁴⁸

På flere uddannelser har der været en tradition for, at de studerende allerede i starten af forløbet er blevet mødt med skrappe læringsmål og mange eksamener. De studerende har så at sige skulle bevise, at de var værdige til det nye fagområde.

Tanken bag dette har været, at hvis de unge hurtigt lærte det grundlæggende, kunne de bygge oven på det. Samtidig har der givet også været en slags faglig machokultur over nogle studier. Den meget hårde tilgang har mange steder betydet relativt store frafaldprocenter – og en vigende søgning til området.

Frafaldet har formentligt i særlig grad ramt unge fra ikke-uddannelsesvante familier, da en undervisningskultur, der i den grad bygger på mange tests og hårde faglige krav, har karamboleret med deres behov for at forstå relevansen af undervisningen og en anerkendende læringskultur.

På Ingeniørhøjskolen i Århus har man bevidst arbejdet på at vende læringskurven på to områder, der var ramt af vigende søgning og for stort frafald. Det gælder uddannelserne diplomingeniør i IKT og diplomingeniør i elektronik.

Man har lagt de to uddannelser sammen i en ny EIT-uddannelse. Man har på det første semester brugt en mere praksisnær tilgang, hvor de studerende får hurtig respons på deres viden. De skal ikke som tidligere læse programmering på teoretisk niveau et halvt år op mod en eksamen. I stedet har man indlagt løbende evaluering med hurtig feed back ved at bruge legetøj, der kan programmeres (LEGO-Mindstorm) til at afprøve konkrete programmeringskoder.

Forsøget med undervisning på 1. semester er i skrivende stund under evaluering, men de foreløbige resultater tyder godt. Eleverne er langt mere tilfredse med undervisningen, og flere giver udtryk for, at de har lært langt mere, end de havde forstillet sig, at de kunne.⁴⁹ Forsøget kan naturligvis først evalueres endeligt, når de studerende har afsluttet hele deres uddannelse. Det vigtigste er, om de studerende opnår uddannelsens samlede slutmål.

At vende læringskurven, så man indleder med en blødere og mere praksisnær tilgang til fagområdet og en mere anerkendende læringskultur med færre eksamener, giver god mening i forhold til, hvad vi har set kendetegner mønsterbryderne.

Det vigtige er selvfølgelig, om man kan nå mindst det samme slutmål, som man kan med den hårde tilgang til faget. Det skal vurderes fra uddannelse til uddannelse. Vi tror dog på, at en sådan tilgang kan være med til at mindske frafaldet det første år og få flere mønsterbrydere igennem uddannelsen.

- ▶ **Vi anbefaler derfor uddannelsesinstitutionerne at overveje, om de kan vende læringskurven om, således at der bliver en mere praksisnær og anerkendende tilgang til stoffet, uden at det går ud over uddannelsens slutmål.**

⁴⁸ Professionsbacheloruddannelserne - De studerendes vurdering af studiemiljø, studieformer og motivation for at gennemføre, Torben Pilegaard Jensen, Anne Katrine Kamstrup og Søren Haselmann, AKF, oktober 2008

⁴⁹ Interview med evaluator Erik Kristiansen, IHA

JOB PÅ STUDIEJOB-LIGNENDE VILKÅR

Unge fra ikke-uddannelsesvante familier kan oftest forvente mindre økonomisk hjælp hjemmefra og har typisk et større pres for at supplere studiestøtten med erhvervsarbejde. Hovedparten af de mønsterbrydere, vi har interviewet, har således nærmest haft fuldtidsarbejde ved siden af studiet.

Studiearbejde kan være en fordel, hvis det er relevant, og hvis mængden er begrænset. For meget studiearbejde og særligt ikke-relevant studiearbejde kan omvendt betyde, at der bliver mindre tid til studierne.

Der er på de nye erhvervsakademi- og professionsbacheloruddannelser indført obligatorisk praktik på alle uddannelser. En praktik, der kan kombineres med et lønarbejde, som det er set på lærer- og pædagogområdet i Vejle kommune⁵⁰ kan efter vores overbevisning medvirke til at sikre, at flere mønsterbrydere gennemfører uddannelserne, samt til at gøre uddannelserne mere attraktive for mønsterbrydere.

- **Vi foreslår derfor Undervisningsministeriet, at der udvikles modeller for, hvordan der kan gennemføres praktik på studiejob-lignende vilkår.**

OPSAMLING

Vi har i dette kapitel set, at videregående videre- og efteruddannelse skaber markant flere mønsterbrydere end de ordinære videregående uddannelser, samt at udviklingen i den statslige medfinansiering til videre- og efteruddannelserne udgør en barriere for yderligere udbredelse.

De korte videregående uddannelser er blevet trukket frem som mønsterbrydernes foretrukne videregående uddannelse.

På det pædagogiske område har vi set, hvordan en vending af læringskurven og en anderledes tilrettelæggelse af undervisningen på en uddannelse kan skabe mere tilfredse elever, der føler, at de lærer mere.

Endelig har vi argumenteret for, at praktik på studiejob-lignende vilkår vil kunne fastholde og tiltrække flere mønsterbrydere til uddannelserne.

⁵⁰ Læs mere om Trainee pædagoguddannelsen på <http://www.vejle.dk/page27409.aspx>

PERSPEKTIVERING

Vi har i denne rapport primært beskæftiget os med uddannelsespolitiske forhold. Vi har vist, at et mere sammenhængende og fleksibelt uddannelsessystem kan medvirke til at nedsætte den relative risikoaversion hos unge, der har potentialerne til at bryde deres sociale arv.

Et andet betydningsfuldt forhold, vi ikke har kigget på i rapporten, er afkastet af uddannelse. Tal fra OECD⁵¹ viser, at både når det gælder det personlige økonomiske afkast af ordinær uddannelse og videreuddannelse, ligger Danmark internationalt set helt i bund.

Et meget lille økonomisk afkast af uddannelse for de studerende vil alt andet lige medføre, at færre vælger at tage en uddannelse. Især unge fra ikke-uddannelsesvante familier vi have sværere ved at se udbyttet af at skulle investere i uddannelse.

► **Vi anbefaler derfor regeringen at sikre, at der i Danmark bliver bedre økonomisk incitament for den enkelte til at tage en uddannelse.**

Som vi har vist i kapitel 3 om mønsterbryderne, har de gennem deres baggrund nogle særlige personlige kvalifikationer med i bagagen. Forsknings- og Innovationsstyrelsen har i rapporten "Innovation og mangfoldighed"⁵² vist, at virksomheder, der har en mangfoldig medarbejdersammensætning, er dobbelt så innovative som andre virksomheder. I undersøgelsen er der ikke taget højde for social mangfoldighed, men vi er overbeviste om, at også den form for mangfoldighed er med til at skabe en dynamisk og innovativ kultur i virksomhederne.

► **Vi anbefaler derfor virksomhederne, at de har fokus på mønsterbrydernes særlige styrker samt på de fordele, en social mangfoldighed i medarbejder-skaren giver.**

Med regeringens globaliseringsstrategi er der sket en klar opkvalificering af uddannelse og forskning, og fra samfundets side er der således et stort ønske om at tilføre danske virksomheder veluddannede medarbejdere, der kan bidrage til at skabe den nødvendige vækst i virksomhederne. Målsætningen om, at 95 pct. af en ungdomsårgang skal have en ungdomsuddannelse, og at 50 pct. skal have en videregående uddannelse, kan dog ikke nås, hvis ikke virksomhederne spiller endnu mere sammen med uddannelsesinstitutionerne, end de gør i dag.

Virksomhederne bør tage deres del af ansvaret for, at de unge får en uddannelse, der svarer til deres potentiale. Virksomheder, der rekrutterer unge til ufaglært arbejde, når der er travlt, bør have øje for at sende samme unge tilbage til uddannelsessystemet, når de unge er motiveret for uddannelse, samt når der er en vækstpause i virksomheden.

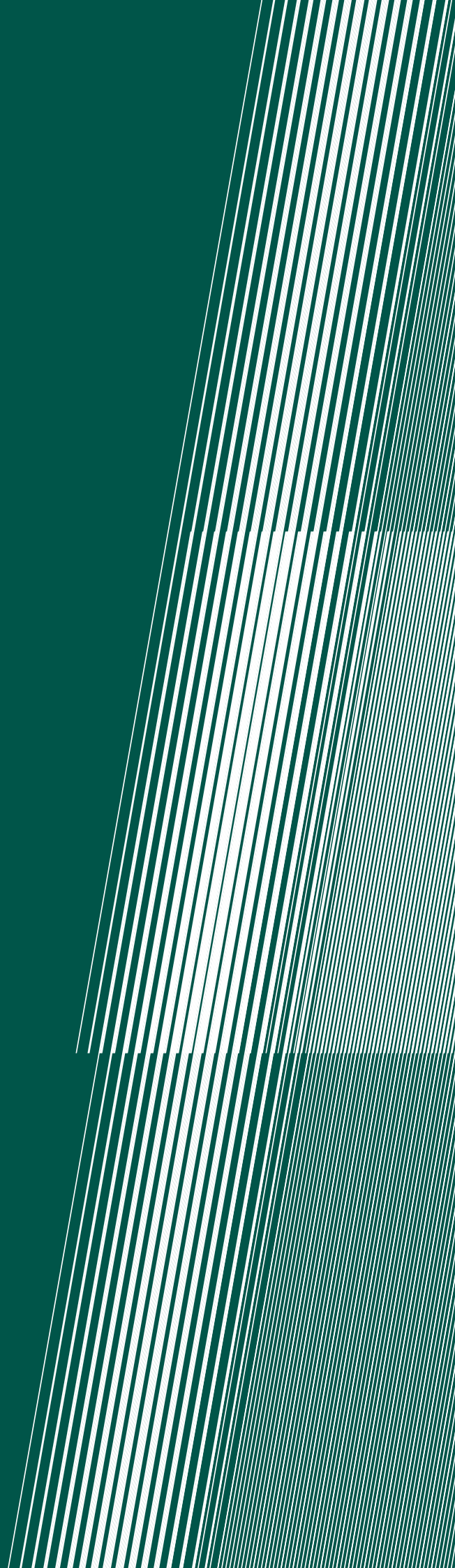
► **Vi anbefaler derfor virksomhederne, at de tænker uddannelse og samspillet med uddannelsesinstitutionerne som en del af deres CSR-strategi.**

En større kobling mellem HR – her tænkes særligt på arbejdet med strategisk kompetenceudvikling – og CSR kan bidrage til at styrke virksomhedernes profil og kan være et centralt middel til at tiltrække, fastholde og udvikle medarbejdere.

⁵¹ OECD, Education at a Glance – 2007 – OECD indicators

⁵² Forsknings- og Innovationsstyrelsen, Innovation og mangfoldighed – Ny viden og erfaringer med medarbejderdriven innovation, oktober 2007

BILAG 1

Bilag 2

Spørgeskemaundersøgelse om uddannelse og social baggrund blandt studerende på erhvervsrettede uddannelser, FBE-studenterpanel, 2009

Antallet af respondenter i spørgeskemaundersøgelsen, og deres studieretninger.

	Respondenter	Procent
Erhvervsuddannelse	65	14,0%
Kort videregående merkantil uddannelse – fx finans- eller markedsøkonom	90	19,4%
Kort videregående teknisk uddannelse – fx datamatiker, laborant eller maskintekniker	38	8,2%
Mellemlang videregående merkantil uddannelse – fx professionsbachelor i finans, HA	58	12,5%
Mellemlang videregående teknisk uddannelse – fx diplomingeniør	56	12,0%
Lang videregående merkantil uddannelse – fx cand. Merc.	101	21,7%
Lang videregående teknisk uddannelse – fx civilingeniør	56	12,0%
Andet – skriv	1	0,2%
I alt	465	100,0%

Bilaget indeholder 3 dele:

1. Taltabeller til spørgeskemaundersøgelsens figurer i rapporten
2. Spørgeskemaundersøgelsen med alle respondenternes svar
3. Links til spørgeskemaundersøgelsen med krydstabulering

DEL 1

Taltabel bilag til Figur 8: Mænd og kvinder delt op efter om de på vej til et højere, lavere eller det samme uddannelsesniveau som deres forældre – kun merkantile område (uden "ved ikke" svar)

	Mænd	Kvinder	I alt
Højere	41, 8%	53,0%	47,9%
Det samme	26, 2%	29, 2%	27,8%
Lavere	31,9%	17,9%	24,3%
Respondenter	141	168	309

Taltabel bilag til Figur 9: Hjalp dine forældre dig med lektierne?

	GS	EUD	KVU	MVU	LVU	I alt
Ja – og det gør de stadig	2,3%	6,5%	14,3%	9,3%	24,0%	12,5%
Ja – så længe de kunne følge med	51,2%	77,2%	74,0%	75,7%	61,5%	69,7%
Nej	46,5%	16,3%	11,7%	15,0%	14,6%	17,8%
Respondenter	43	92	77	140	96	472

Taltabel bilag til Figur 10: I hvilken grad føler du, at det er svært at forstå, hvad det du lærer, skal bruges til i virkeligheden?

	GS	EUD	KVU	MVU	LVU	I alt
I høj grad	5,1%	1,1%	5,2%	2,2%	4,3%	3,5%
I nogen grad	28,2%	20,7%	27,3%	21,3%	25,5%	23,8%
I mindre grad	38,5%	32,6%	31,2%	35,3%	30,9%	33,5%
Slet ikke	28,2%	42,4%	35,1%	41,2%	38,3%	38,1%
Ved ikke / ikke relevant	0,0%	3,3%	1,3%	0,0%	1,1%	1,1%
Respondenter	39	92	77	136	94	462

Taltabel bilag til Figur 11: I hvilken grad føler du, at der er mange svære ord og begreber i de skriftlige tekster?

	GS	EUD	KVU	MVU	LVU	I alt
I høj grad	20,5%	13,0%	9,1%	8,8%	11,7%	11,3%
I nogen grad	23,1%	42,4%	45,5%	50,0%	37,2%	42,9%
I mindre grad	35,9%	31,5%	31,2%	26,5%	33,0%	30,3%
Slet ikke	20,5%	10,9%	11,7%	13,2%	16,0%	13,6%
Ved ikke / ikke relevant	0,0%	2,2%	2,6%	1,5%	2,1%	1,9%
Respondenter	39	92	77	136	94	462

Taltabel bilag til Figur 13: Jeg får kun en karakter, når jeg afleverer opgaver

	Altid	Oftest	Nogle gange	Slet ikke	Ved ikke/Ikke relevant	I alt
Jeg får kun en karakter, når jeg afleverer opgaver	23,3%	22,6%	27,5%	17,6%	9,0%	100%
Respondenter	106	103	125	80	41	455

Taltabel bilag til Figur 14 Hvad synes du om underviserne på din uddannelse, i hvilken grad er du enig?

	I høj grad	I nogen grad	I mindre grad	Slet ikke	Ved ikke/Ikke relevant	Respondenter
Lærerne er gode til at forklare os hvad vi skal gøre, når vi skal lave gruppearbejde	15,4%	50,1%	24,8%	4,6%	5,1%	455
Lærerne er gode til at forklare, hvad det vi lærer, skal bruges til i virkeligheden	20,7%	46,6%	27,3%	4,0%	1,5%	455
Lærerne er gode til at forklare, hvordan vi skal løse vores hjemmeopgaver	10,5%	46,4%	28,4%	5,7%	9,0%	455

Taltabel bilag til Figur 15 Min uddannelse blev foreslået af en vejleder

	GS	EUD	KVU	MVU	LVU	I alt
Uddannelsen blev foreslået af vejleder	10,3%	3,3%	8,0%	4,4%	4,3%	5,3%
Respondenter	4	3	6	6	4	24

Taltabel bilag til Figur 16 Hvad slags grundskole gik du i? krydset med Hvordan vil du vurdere din skoletid? (uden "ved ikke" svar)

	Privatskole	Folkeskole	I alt
Der var generelt arbejdsro i klassen	70,1%	34,4%	40,39%
Der var så megen uro i klassen, at det gik ud over undervisningen	6,5%	15,7%	14,19%
Det var blandet	23,4%	49,6%	45,19%
Respondenter	77	381	458

Taltabel bilag til Figur 17 Har du overvejet eller overvejer du at droppe ud? (uden "ved ikke" svar)

	EUD	KVU	MVU	LVU	I alt
Ja? Men jeg overvejer det ikke mere	11,7%	14,4%	26,8%	20,6%	19,16%
Ja? Og jeg overvejer det stadig	6,7%	12,0%	10,7%	10,4%	10,35%
Respondenter	62	125	112	155	454

Taltabel bilag til Figur 19: I hvilket omfang finder du, at det faglige niveau er for højt, for lavt eller tilpas? Kun studerende på erhvervsuddannelser (uden "ved ikke" svar)

	Erhvervsuddannelse
For højt	1,6%
Tilpas	68,8%
For lavt	26,6%
Respondenter	62

DEL 2

I denne del af undersøgelsen vil vi stille dig nogle baggrundsspørgsmål:	Hvad er dit køn?	
	Respondenter	Procent
Mand	261	53,7%
Kvinde	225	46,3%
I alt	486	100,0%

Hvor gammel er du?	Respondenter	Procent
Op til 19 år	65	13,5%
20-21 år	105	21,7%
22-23 år	111	23,0%
24-25 år	92	19,0%
26-27 år	44	9,1%
28-29 år	24	5,0%
over 30 år	42	8,7%
I alt	483	100,0%

Hvor voksede du op? KOMPLET	Respondenter	Procent
I en by med et universitet	84	17,4%
I en by - tæt på et universitet	134	27,8%
I en by på landet - langt fra et universitet	166	34,4%
På landet	81	16,8%
I udlandet	17	3,5%
Andet - skriv	0	0,0%
I alt	482	100,0%

Hvilke fritidsaktiviteter dyrker du?	Respondenter	Procent
Jeg går til sport i en forening/klub/center	216	45,0%
Jeg går i ungdomsklub	7	1,5%
Jeg går til spejder	23	4,8%
Jeg går i ungdomsskole	3	0,6%
Jeg går til dans, musik, teater, tegning mv.	32	6,7%
Jeg dyrker sport i min fritid, med mine venner - fodbold, skater mv.	135	28,1%
Jeg er politisk aktiv i et politisk parti eller i en græsrodsorganisation	30	6,2%
Jeg hygger med vennerne	371	77,3%
Jeg læser bøger	202	42,1%
Andet - skriv	103	21,5%
I alt	480	100,0%

Hvilken slags grundskole gik du i? KOMPLET	Respondenter	Procent
Privatskole, hvor under halvdelen af eleverne i klassen havde anden etnisk baggrund	75	15,8%
Privatskole, hvor mere end halvdelen af eleverne i klassen havde anden etnisk baggrund	2	0,4%
Folkeskole med højst 3 elever med anden etnisk baggrund i klassen	332	69,9%
Folkeskole, hvor mellem 4 og halvdelen af eleverne i klassen havde anden etnisk baggrund	38	8,0%
Folkeskole, hvor mere end halvdelen af eleverne i klassen havde anden etnisk baggrund	11	2,3%
Jeg gik i skole i udlandet	17	3,6%
Andet - skriv	1	0,2%
I alt	475	100,0%

Hvordan vil du vurdere din folkeskoletid?	Respondenter	Procent
Der var generelt arbejdsro i klassen	191	40,1%
Der var så megen uro i klassen, at det gik ud over undervisningen	67	14,1%
Det var blandet	215	45,2%
Ved ikke	3	0,6%
I alt	476	100,0%

Havde du mange venner i folkeskolen?	Respondenter	Procent
Ja, jeg var blandt de populære i klassen	113	23,8%
Ja, ligeså mange som de andre	230	48,4%
Nej, ikke så mange, men det passede mig godt	77	16,2%
Nej - og jeg ville gerne have haft flere	53	11,2%
Andet - skriv	2	0,4%
I alt	475	100,0%

Er du vokset op sammen med begge dine forældre? Svar med et kryds, der hvor du boede mest mellem dit 7 og 16 år.	Respondenter	Procent
Jeg voksede op med begge mine forældre	379	80,0%
Jeg voksede op hos begge mine forældre på skift (som delebarn)	22	4,6%
Nej - jeg voksede op sammen med mor/far og en "papforælder"	32	6,8%
Nej - jeg voksede op sammen med enten min mor eller far	36	7,6%
Nej - jeg voksede ikke op sammen med mine forældre	5	1,1%
I alt	474	100,0%

Hvad er dine forældres højeste uddannelse? - Far		
	Respondenter	Procent
Ingen uddannelse	67	14,2%
Gymnasial uddannelse	16	3,4%
Faglært fx smed, HK mv.	157	33,3%
Kort videregående uddannelse fx Markedsøkonom mv.	44	9,3%
Mellemlang videregående uddannelse fx lærer, sygeplejerske, tek/diplomingeniør, HD	83	17,6%
Akademisk uddannelse fx Universitetsuddannelse	81	17,2%
Ved ikke	24	5,1%
I alt	472	100,0%

Hvad er dine forældres højeste uddannelse? - Mor		
	Respondenter	Procent
Ingen uddannelse	65	13,8%
Gymnasial uddannelse	35	7,4%
Faglært fx smed, HK mv.	81	17,2%
Kort videregående uddannelse fx Markedsøkonom mv.	71	15,0%
Mellemlang videregående uddannelse fx lærer, sygeplejerske, tek/diplomingeniør, HD	148	31,4%
Akademisk uddannelse fx Universitetsuddannelse	50	10,6%
Ved ikke	22	4,7%
I alt	472	100,0%

Hvor er dine forældre født? - Far		
	Respondenter	Procent
Danmark (inkl. Færøerne og Grønland)	402	85,2%
Vesteuropa, Australien eller Nordamerika	15	3,2%
Østeuropa	8	1,7%
Tyrkiet	15	3,2%
Mellemøsten	10	2,1%
Resten af Asien	14	3,0%
Resten af Afrika	4	0,8%
Syd- og Mellemerika	2	0,4%
Ved ikke	2	0,4%
I alt	472	100,0%

Hvor er dine forældre født? - Mor		
	Respondenter	Procent
Danmark (inkl. Færøerne og Grønland)	405	85,8%
Vesteuropa, Australien eller Nordamerika	15	3,2%
Østeuropa	9	1,9%
Tyrkiet	15	3,2%
Mellemøsten	8	1,7%
Resten af Asien	15	3,2%
Resten af Afrika	2	0,4%
Syd- og Mellemerika	2	0,4%
Ved ikke	1	0,2%
I alt	472	100,0%

Hvad var dine forældres holdning til uddannelse?		
	Respondenter	Procent
Uddannelse var vigtigt - de tjekkede at jeg havde læst mine lektier	177	37,5%
Uddannelse var vigtigt - men det var op til mig selv at holde styr på lektierne	272	57,6%
Mine forældre gik ikke så meget op i min uddannelse	16	3,4%
Andet - skriv	7	1,5%
I alt	472	100,0%

Hjælp dine forældre dig med lektierne?		
	Respondenter	Procent
Ja - og det gør de stadig	59	12,5%
Ja - så længe de kunne følge med	329	69,7%
Nej	84	17,8%
I alt	472	100,0%

Havde du andre der hjalp dig?		
	Respondenter	Procent
Ja - min bror eller søster	11	13,1%
Ja - mine venner i skolen	9	10,7%
Ja - der var mulighed for lektiehjælp på skolen	3	3,6%
Ja - en nabo, et familiemedlem eller andre	6	7,1%
Nej	51	60,7%
Andet - skriv	4	4,8%
I alt	84	100,0%

Undersøgelser har vist at der er en tæt sammenhæng mellem sociale og kulturelle aktiviteter i hjemmet og uddannelsesniveaet hos børnene. Derfor vil vi gerne stille dig nogle spørgsmål om de sociale og kulturelle aktiviteter i dit barndomshjem:

Kulturelle og sociale aktiviteter i hjemmet? - Var eller er der et leksikon i dit hjem?

	Respondenter	Procent
Ja	351	75,0%
Nej	117	25,0%
I alt	468	100,0%

Undersøgelser har vist at der er en tæt sammenhæng mellem sociale og kulturelle aktiviteter i hjemmet og uddannelsesniveaet hos børnene. Derfor vil vi gerne stille dig nogle spørgsmål om de sociale og kulturelle aktiviteter i dit barndomshjem:

Kulturelle og sociale aktiviteter i hjemmet? - Havde eller har I adgang til internettet?

	Respondenter	Procent
Ja	411	87,8%
Nej	57	12,2%
I alt	468	100,0%

Undersøgelser har vist at der er en tæt sammenhæng mellem sociale og kulturelle aktiviteter i hjemmet og uddannelsesniveaet hos børnene. Derfor vil vi gerne stille dig nogle spørgsmål om de sociale og kulturelle aktiviteter i dit barndomshjem:

Kulturelle og sociale aktiviteter i hjemmet? - Gik du mindst en gang hver måned til kunst og kultur med dine forældre – fx teater eller biografen?

	Respondenter	Procent
Ja	106	22,7%
Nej	360	77,3%
I alt	466	100,0%

Undersøgelser har vist at der er en tæt sammenhæng mellem sociale og kulturelle aktiviteter i hjemmet og uddannelsesniveaet hos børnene. Derfor vil vi gerne stille dig nogle spørgsmål om de sociale og kulturelle aktiviteter i dit barndomshjem:

Kulturelle og sociale aktiviteter i hjemmet? - Gik du mindst en gang hver måned til andre ting med dine forældre – fx sport, dyrskuer mv.?

	Respondenter	Procent
Ja	210	45,1%
Nej	256	54,9%
I alt	466	100,0%

Undersøgelser har vist at der er en tæt sammenhæng mellem sociale og kulturelle aktiviteter i hjemmet og uddannelsesniveaet hos børnene. Derfor vil vi gerne stille dig nogle spørgsmål om de sociale og kulturelle aktiviteter i dit barndomshjem:

Kulturelle og sociale aktiviteter i hjemmet? - Var eller er dine forældre aktive i politik, kirke, sport, fagforeningsarbejde, mv.?

	Respondenter	Procent
Ja	199	42,7%
Nej	267	57,3%
I alt	466	100,0%

Undersøgelser har vist at der er en tæt sammenhæng mellem sociale og kulturelle aktiviteter i hjemmet og uddannelsesniveaet hos børnene. Derfor vil vi gerne stille dig nogle spørgsmål om de sociale og kulturelle aktiviteter i dit barndomshjem:

Kulturelle og sociale aktiviteter i hjemmet? - Var der diskussioner om politik, bøger eller teater ved middagsbordet?

	Respondenter	Procent
Ja	241	51,7%
Nej	225	48,3%
I alt	466	100,0%

Undersøgelser har vist at der er en tæt sammenhæng mellem sociale og kulturelle aktiviteter i hjemmet og uddannelsesniveaet hos børnene. Derfor vil vi gerne stille dig nogle spørgsmål om de sociale og kulturelle aktiviteter i dit barndomshjem:

Kulturelle og sociale aktiviteter i hjemmet? - Snakkede I om din dag ved middagsbordet?

	Respondenter	Procent
Ja	417	89,5%
Nej	49	10,5%
I alt	466	100,0%

Undersøgelser har vist at der er en tæt sammenhæng mellem sociale og kulturelle aktiviteter i hjemmet og uddannelsesniveaet hos børnene. Derfor vil vi gerne stille dig nogle spørgsmål om de sociale og kulturelle aktiviteter i dit barndomshjem:

Kulturelle og sociale aktiviteter i hjemmet? - Læste dine forældre højt for dig flere gange om ugen, da du var mindre?

	Respondenter	Procent
Ja	357	76,6%
Nej	109	23,4%
I alt	466	100,0%

Undersøgelser har vist at der er en tæt sammenhæng mellem sociale og kulturelle aktiviteter i hjemmet og uddannelsesniveaet hos børnene. Derfor vil vi gerne stille dig nogle spørgsmål om de sociale og kulturelle aktiviteter i dit barndomshjem:

Kulturelle og sociale aktiviteter i hjemmet? - Spiste familien sammen de fleste aftener?

	Respondenter	Procent
Ja	431	92,5%
Nej	35	7,5%
I alt	466	100,0%

I denne del af undersøgelsen vil vi spørge til din aktuelle uddannelse. Vi vil bruge svarene til at komme med anbefalinger til, hvordan uddannelsessystemet kan indrettes bedre, så det passer til dine behov:

Hvor læser du nu?

	Respondenter	Procent
Universitet - fx DTU, CBS	213	45,7%
Erhvervsskole- eller erhvervsakademi	199	42,7%
Professions- eller ingeniørhøjskole	51	10,9%
Produktionsskole	3	0,6%
I alt	466	100,0%

Hvad læser du? KOMPLET

	Respondenter	Procent
Erhvervsuddannelse	65	14,0%
Kort videregående merkantil uddannelse – fx finans- eller markedsøkonom	90	19,4%
Kort videregående teknisk uddannelse – fx datamatiker, laborant, eller maskintekniker	38	8,2%
Mellemlang videregående merkantil uddannelse – fx professionsbachelor i finans, HA	58	12,5%
Mellemlang videregående teknisk uddannelse – fx diplomingeniør	56	12,0%
Lang videregående merkantil uddannelse – fx cand. merc	101	21,7%
Lang videregående teknisk uddannelse – fx civilingeniør	56	12,0%
Andet – skriv	1	0,2%
I alt	465	100,0%

Hvor langt er du på din uddannelse?

	Respondenter	Procent
Første år	202	43,4%
Andet år	108	23,2%
Tredje år	69	14,8%
Fjerde år	46	9,9%
Femte år	40	8,6%
I alt	465	100,0%

Hvilken ungdomsuddannelse har du læst, før du startede på din nuværende uddannelse? (Sæt gerne flere krydser)		
	Respondenter	Procent
Ingen – jeg kommer direkte fra Folkeskolen	39	8,4%
HHX – handelsgymnasium	88	19,0%
HTX – teknisk gymnasium	58	12,5%
HF	23	5,0%
STX – alment gymnasium	220	47,4%
Erhvervsuddannelse	35	7,5%
Kort videregående uddannelse – fx markedsøkonom, finansøkonom, mv.	15	3,2%
Andet – skriv	49	10,6%
I alt	464	100,0%

Har du holdt pause før du begyndte på din nuværende uddannelse? (Sæt gerne flere krydser)		
	Respondenter	Procent
Nej	111	24,0%
Ja, jeg har været på efterskole	71	15,3%
Ja, jeg har været på højskole	32	6,9%
Ja, jeg har rejst i udlandet	119	25,7%
Ja, jeg har haft erhvervsarbejde	249	53,8%
Ja, jeg har været i militæret	51	11,0%
Ja, jeg har læst en anden uddannelse, hvor jeg stoppede	80	17,3%
Andet – skriv	33	7,1%
I alt	463	100,0%

Hvad synes du om din nuværende uddannelse, i hvilket grad mener du? (Sæt gerne flere krydser) - Det faglige niveau er...		
	Respondenter	Procent
For højt	16	3,5%
Tilpas	378	81,8%
For lavt	65	14,1%
Ved ikke / ikke relevant	3	0,6%
I alt	462	100,0%

Hvad synes du om din nuværende uddannelse, i hvilket grad mener du? (Sæt gerne flere krydser) - Mængden af gruppearbejde er...		
	Respondenter	Procent
For højt	40	8,7%
Tilpas	375	81,3%
For lavt	40	8,7%
Ved ikke / ikke relevant	6	1,3%
I alt	461	100,0%

Hvad synes du om din nuværende uddannelse, i hvilket grad mener du? (Sæt gerne flere krydser) - Mængden af hjemmearbejde er...		
	Respondenter	Procent
For højt	59	12,8%
Tilpas	352	76,2%
For lavt	40	8,7%
Ved ikke / ikke relevant	11	2,4%
I alt	462	100,0%

Hvad synes du om din nuværende uddannelse, i hvilket grad mener du? (Sæt gerne flere krydser) - Mine forventninger til denne uddannelse var...		
	Respondenter	Procent
For højt	81	17,5%
Tilpas	330	71,4%
For lavt	29	6,3%
Ved ikke / ikke relevant	22	4,8%
I alt	462	100,0%

At der er mange svære ord og begreber i de skriftlige tekster		
	Respondenter	Procent
I høj grad	52	11,3%
I nogen grad	198	42,9%
I mindre grad	140	30,3%
Slet ikke	63	13,6%
Ved ikke / ikke relevant	9	1,9%
I alt	462	100,0%

At det er svært at forstå, hvad det I lærer, skal bruges til i virkeligheden		
	Respondenter	Procent
I høj grad	16	3,5%
I nogen grad	110	23,8%
I mindre grad	155	33,5%
Slet ikke	176	38,1%
Ved ikke / ikke relevant	5	1,1%
I alt	462	100,0%

At du føler dig godt tilpas på uddannelsen	Respondenter	Procent
I høj grad	274	59,3%
I nogen grad	155	33,5%
I mindre grad	24	5,2%
Slet ikke	6	1,3%
Ved ikke / ikke relevant	3	0,6%
I alt	462	100,0%

At du har mange venner på uddannelsen	Respondenter	Procent
I høj grad	203	43,9%
I nogen grad	171	37,0%
I mindre grad	74	16,0%
Slet ikke	10	2,2%
Ved ikke / ikke relevant	4	0,9%
I alt	462	100,0%

At der er gode fester på uddannelsesstedet	Respondenter	Procent
I høj grad	77	16,7%
I nogen grad	141	30,5%
I mindre grad	113	24,5%
Slet ikke	53	11,5%
Ved ikke / ikke relevant	78	16,9%
I alt	462	100,0%

At der er tilbud der giver mig lyst til at blive på skolen efter skoletid	Respondenter	Procent
I høj grad	40	8,7%
I nogen grad	112	24,2%
I mindre grad	164	35,5%
Slet ikke	119	25,8%
Ved ikke / ikke relevant	27	5,8%
I alt	462	100,0%

Hvad synes du om underviserne på din uddannelse, i hvilken grad er du enig? (Sæt gerne flere krydser) - Lærerne er gode til at forklare nye ord og begreber	Respondenter	Procent
I høj grad	93	20,4%
I nogen grad	274	60,2%
I mindre grad	72	15,8%
Slet ikke	9	2,0%
Ved ikke / ikke relevant	7	1,5%
I alt	455	100,0%

Hvad synes du om underviserne på din uddannelse, i hvilken grad er du enig? (Sæt gerne flere krydser) - Lærerne er gode til at forklare os hvad vi skal gøre, når vi skal lave gruppearbejde	Respondenter	Procent
I høj grad	70	15,4%
I nogen grad	228	50,1%
I mindre grad	113	24,8%
Slet ikke	21	4,6%
Ved ikke / ikke relevant	23	5,1%
I alt	455	100,0%

Hvad synes du om underviserne på din uddannelse, i hvilken grad er du enig? (Sæt gerne flere krydser) - Lærerne er gode til at forklare, hvad det vi lærer, skal bruges til i virkeligheden	Respondenter	Procent
I høj grad	94	20,7%
I nogen grad	212	46,6%
I mindre grad	124	27,3%
Slet ikke	18	4,0%
Ved ikke / ikke relevant	7	1,5%
I alt	455	100,0%

Hvad synes du om underviserne på din uddannelse, i hvilken grad er du enig? (Sæt gerne flere krydser) - Lærerne er gode til at skabe en god social stemning i klassen	Respondenter	Procent
I høj grad	46	10,1%
I nogen grad	184	40,4%
I mindre grad	139	30,5%
Slet ikke	48	10,5%
Ved ikke / ikke relevant	38	8,4%
I alt	455	100,0%

Hvad synes du om underviserne på din uddannelse, i hvilken grad er du enig? (Sæt gerne flere krydser) - Lærerne er gode til at inddrage eksempler fra erhvervslivet	Respondenter	Procent
I høj grad	151	33,2%
I nogen grad	205	45,1%
I mindre grad	80	17,6%
Slet ikke	16	3,5%
Ved ikke / ikke relevant	3	0,7%
I alt	455	100,0%

Hvad synes du om underviserne på din uddannelse, i hvilken grad er du enig? (Sæt gerne flere krydser) - Lærerne er gode til at holde ro i klassen		
	Respondenter	Procent
I høj grad	121	26,6%
I nogen grad	187	41,1%
I mindre grad	72	15,8%
Slet ikke	16	3,5%
Ved ikke / ikke relevant	59	13,0%
I alt	455	100,0%

Hvad synes du om underviserne på din uddannelse, i hvilken grad er du enig? (Sæt gerne flere krydser) - Lærerne er gode til at forklare, hvordan vi skal løse vores hjemmeopgaver		
	Respondenter	Procent
I høj grad	48	10,5%
I nogen grad	211	46,4%
I mindre grad	129	28,4%
Slet ikke	26	5,7%
Ved ikke / ikke relevant	41	9,0%
I alt	455	100,0%

Hvordan giver underviserne på din uddannelse dig feedback på dine opgaver? - Jeg får kun en karakter, når jeg afleverer opgaver		
	Respondenter	Procent
Altid	106	23,3%
Oftest	103	22,6%
Nogle gange	125	27,5%
Slet ikke	80	17,6%
Ved ikke / ikke relevant	41	9,0%
I alt	455	100,0%

Hvordan giver underviserne på din uddannelse dig feedback på dine opgaver? - Jeg får en skriftlig kommentar til min karakter		
	Respondenter	Procent
Altid	37	8,1%
Oftest	80	17,6%
Nogle gange	140	30,8%
Slet ikke	155	34,1%
Ved ikke / ikke relevant	43	9,5%
I alt	455	100,0%

Hvordan giver underviserne på din uddannelse dig feedback på dine opgaver? - Jeg får ud over karakteren en mundtlig tilbagemelding fra læreren		
	Respondenter	Procent
Altid	49	10,8%
Oftest	71	15,6%
Nogle gange	117	25,7%
Slet ikke	177	38,9%
Ved ikke / ikke relevant	41	9,0%
I alt	455	100,0%

Hvordan giver underviserne på din uddannelse dig feedback på dine opgaver? - Jeg får kun en skriftlig tilbagemelding		
	Respondenter	Procent
Altid	45	9,9%
Oftest	63	13,8%
Nogle gange	134	29,5%
Slet ikke	160	35,2%
Ved ikke / ikke relevant	53	11,6%
I alt	455	100,0%

Hvordan giver underviserne på din uddannelse dig feedback på dine opgaver? - Jeg får kun en mundtlig tilbagemelding		
	Respondenter	Procent
Altid	27	5,9%
Oftest	42	9,2%
Nogle gange	117	25,7%
Slet ikke	216	47,5%
Ved ikke / ikke relevant	53	11,6%
I alt	455	100,0%

Har du overvejet at droppe ud af din uddannelse?		
	Respondenter	Procent
Nej	308	67,7%
Ja - men jeg overvejer det ikke mere	87	19,1%
Ja - og jeg overvejer det stadig	47	10,3%
Ved ikke	13	2,9%
I alt	455	100,0%

Hvorfor valgte du din nuværende uddannelse? (Sæt gerne flere krydser)		
	Respondenter	Procent
Jeg vidste, at jeg ville være netop det, fordi emnet interesserer mig	321	70,5%
Jeg vidste, at jeg ville være netop det, fordi uddannelsen giver gode karrieremuligheder	220	48,4%
Uddannelsen blev foreslået af vejleder	24	5,3%
Uddannelsen blev foreslået af mine forældre	29	6,4%
Uddannelsen blev foreslået af andre fx venner eller bekendte	82	18,0%
Uddannelsen ligger tæt på, hvor jeg bor	51	11,2%
Uddannelsen er ikke så lang	72	15,8%
Jeg kunne ikke komme ind på min drømmeuddannelse	43	9,5%
Jeg kendte nogen på uddannelsen	37	8,1%
Jeg har haft kontakt med erhvervslivet på området - været i erhvervspraktik, haft studiejob eller haft besøg af virksomhed på uddannelsen	62	13,6%
Andet - skriv	59	13,0%
I alt	455	100,0%

Har du planer om at læse videre?		
	Respondenter	Procent
Ja - jeg ved allerede nu, at jeg gerne vil forsætte på en fuldtidsuddannelse på et højere niveau - (fx gå fra finansøkonom til Professionsbachelor i finans, eller fra diplomingeniør til civilingeniør)	113	24,8%
Ja - jeg vil gerne læse videre på en fuldtidsuddannelse, når jeg har arbejdet et par år	35	7,7%
Ja - jeg har planer om at læse videre ved siden af et arbejde til fx HD	33	7,3%
Nej - men jeg har overvejet, at forsætte på en fuldtidsuddannelse på et højere niveau - (fx gå fra finansøkonom til Professionsbachelor i finans, eller fra diplomingeniør til civilingeniør)	53	11,6%
Nej - jeg skal ud at arbejde og tjene nogle penge	151	33,2%
Andet - skriv	70	15,4%
I alt	455	100,0%

Forældres højeste uddannelse		
	Respondenter	Procent
Ingen uddannelse	43	9,1%
Gymnasial uddannelse	15	3,2%
Faglært fx smed, HK mv.	92	19,5%
Kort videregående uddannelse fx markedsøkonom mv.	77	16,3%
Mellemlang videregående uddannelse fx lærer, sygeplejerske, tek/diplomingeniør, HD	140	29,7%
Akademisk uddannelse fx universitetsuddannelse	96	20,3%
Ved ikke	9	1,9%
I alt	472	100,0%

Hvad læser du? Linje		
	Respondenter	Procent
EUD	65	14,0%
KVU	128	27,5%
MVU	114	24,5%
LVU	157	33,8%
Andet	1	0,2%
I alt	465	100,0%

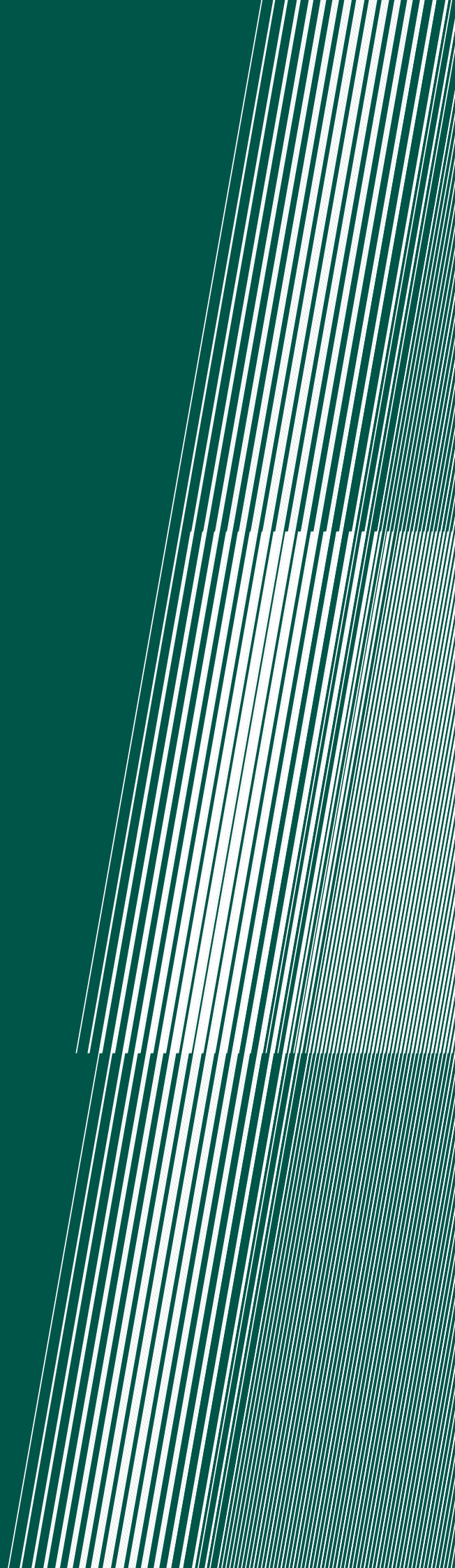
DEL 3

Følgende krydstabuleringer er tilgængelige på FBE's hjemmeside

www.fuhu.dk/fbe

- Spørgeskema delt op efter om respondenter har højere (mønsterbrydere), samme eller lavere uddannelse end den af forældrene med højest uddannelse
- Spørgeskema delt op efter forældres højeste uddannelse
- Spørgeskema delt op efter om respondenternes uddannelsesniveau
- Spørgeskema delt op efter om respondenterne har overvejet at droppe ud
- Spørgeskema delt op efter etnicitet

BILAG 2

Social arv og mønsterbrud på de merkantile uddannelser

Indholdsfortegnelse:

1.	Opsummering	2
2.	Indledning	4
3.	Mønsterbrud på de merkantile uddannelser	7
3.1	Tilgangen til uddannelserne	7
3.2	Fuldførte fra uddannelserne	10
3.3	Gennemførelse opdelt på forældrebaggrund	13
4.	Giver erhvervsuddannelsesbaggrund flere mønsterbrud?	14
5.	Giver reale afstigningsmuligheder på bachelorniveau flere mønsterbrud?	15
6.	Gav den øgede akademisering på ingeniøruddannelserne færre mønsterbrud?	17
7.	Giver uddannelsesveje via VEU flere mønsterbrud?	19
8.	Litteraturoversigt	21
9.	Bilag	22
9.1	Absolutte tal anvendt i figur 1 til 12	22
9.2	Tilgang på store enkeltuddannelser (udvidelse af afsnit 2.1)	25

1. Opsummering

Begrebet social arv anvendes ofte til at sige noget om sandsynligheden for, at børnene følger i forældrenes fodspor med hensyn til social position eller indkomst. Hvis sandsynligheden er lav, har den sociale arv en ringe indflydelse, hvis sandsynligheden er høj, har den sociale arv en stærk indflydelse.

Ligegyldigt om sandsynligheden er lav eller høj, er det dog væsentligt at påpege, at der netop er tale om en *sandsynlighed* for en bestemt livsbane, ikke en *lovmæssighed*. Det er også væsentligt at påpege, at al social arv jo ikke er af det onde. Lægesønnen, der selv bliver læge, er jo ikke et problem. Et problem er det derimod, hvis den sociale arv afholder forskellige grupper, der i øvrigt er kvalificerede, fra at realisere deres fulde uddannelsesmæssige potentiale.

I denne rapport vil vi søge at afklare fem hypoteser omkring uddannelse og sociale arv med specielt fokus på de merkantile uddannelser.

- 1) Tiltaler/rekrutterer de meget erhvervsrettede merkantile uddannelser i særlig grad mønsterbrydere?

Analyserne viser, at de merkantile bachelor- og kandidatuddannelser har en højere mønsterbryderandel, end der er normalt på bachelor- og kandidatuddannelser (9 hhv. 7 procentpoint flere). Dette står i modsætning til de merkantile erhvervsuddannelser og de merkantile korte videregående uddannelser, hvor mønsterbryderandelen ikke er højere end hvad der normalt er tilfældet på erhvervsuddannelser og korte videregående uddannelser.

- 2) Betyder gode muligheder for at påbegynde en videregående uddannelse med baggrund i en erhvervsuddannelse at flere mønsterbrydere tiltrækkes til de korte videregående merkantile uddannelser?

Analyserne viser, at der er betydeligt flere mønsterbrydere (17 procentpoint) blandt de, der optages på en kort videregående merkantil uddannelse med udgangspunkt i en erhvervsuddannelse frem for de, der optages via en gymnasial uddannelse.

- 3) Betyder reale afstigningsmuligheder på bachelorniveau at flere mønsterbrydere tiltrækkes til HA-uddannelsen?

Analyserne viser, at der optages lidt flere mønsterbrydere på de HA retninger, der har lav overgang til beskæftigelse end på de HA retninger, der har høj overgang til beskæftigelse. Analysen peger således altså ikke umiddelbart i retning af, at gode beskæftigelsesmuligheder efter bacheloruddannelsen tiltrækker flere mønsterbrydere.

- 4) Betød en øget akademisering af ingeniøruddannelserne i overgangen fra akademi/teknikumingeniøruddannelserne til diplomingeniøruddannelserne, at mønsterbryderne begyndte at fravælge diplomingeniøruddannelserne?

Analyserne viser, at der er markant færre mønsterbrydere på civilingeniøruddannelserne end der er på de øvrige ingeniøruddannelser. Analyserne viser også, at der er 2 procentpoint flere mønsterbrydere før reformen dvs. i 1990 tilgangen på teknikum/akademiingeniøruddannelserne end der er efter reformen, dvs. i 1995 tilgangen til diplomingeniøruddannelserne. Dette indikerer ikke umiddelbart, at reformen har haft nogen større effekt på andel mønsterbrydere på de kortere ingeniøruddannelser, men der er naturligvis en fejlkilde i forældrenes stigende uddannelsesniveau fra 1990 til 1995, og det er også muligt, at en sammenligning mellem 1990 og 1995 tilgangen ikke viser den fulde effekt af reformen, måske skal der flere år til, før effekten af den øgede akademisering kan ses på tilgangen til diplomingeniøruddannelserne. En sammenligning af 2007 tilgangen til civilingeniør- og diplomingeniøruddannelserne viser dog den samme forskel mht. mønsterbrud på de to uddannelser, som kunne iagttages i 1995.

- 5) Betyder adgangen til arbejde og uddanne sig samtidigt - at tage merkantile uddannelser via voksen- og efteruddannelsessystemet (VEU) – at der er flere mønsterbrydere blandt de, der får en merkantil uddannelse via VEU-systemet end blandt de, der får en merkantil uddannelse via det ordinære uddannelsessystem

Analyserne viser, at andel mønsterbrydere generelt er lavere via det ordinære uddannelsessystem end via VEU-systemet. At en kompetence kan tages via VEU-systemet fører altså tilsyneladende til, at flere bliver mønsterbrydere uafhængigt af om der er tale om kompetence på erhvervsuddannelsesniveau eller på kandidatniveau.

Det mønster der tidligere er identificeret for de ordinære uddannelser nemlig at der er færre mønsterbrydere på det merkantile erhvervsuddannelser og korte videregående uddannelser fremgår også af tabel 3, der dækker VEU-aktivitet. På de ordinære uddannelser var det sådan, at der var flere mønsterbrydere på de merkantile bachelor- og kandidatuddannelser. Det er ikke tilfældet vedr. VEU-aktiviteten. Her er lige så mange mønsterbrydere på merkantile og ikke-merkantile kandidatuddannelser

2. Indledning

Begrebet social arv anvendes ofte til at sige noget om sandsynligheden for, at børnene følger i forældrenes fodspor med hensyn til social position eller indkomst. Hvis sandsynligheden er lav, har den sociale arv en ringe indflydelse, hvis sandsynligheden er høj, har den sociale arv en stærk indflydelse.

Lige gyldigt om sandsynligheden er lav eller høj, er det dog væsentligt at påpege, at der netop er tale om en *sandsynlighed* for en bestemt livsbane, ikke en *lovæssighed*. Det er også væsentligt at påpege, at al social arv jo ikke er af det onde. Lægesønnen, der selv bliver læge, er jo ikke et problem. Det er derimod f.eks. arbejderbørnenes lavere sandsynlighed for at få en universitetsuddannelse, selv når der tages højde for gymnasiegennemsnit mv. (Idegruppen for at bryde den sociale arv på universitetsuddannelserne 2008)

Det er også centralt at påpege, at social arv ikke kan analyseres uafhængigt af samfundets generelle udvikling. Til illustration kan nævnes, at en studentereksamen ikke udgør samme væsentlige skridt op i uddannelseshierarkiet som tidligere. Mens knap 10 procent af en ungdomsårgang i 1960 påbegyndte en gymnasial ungdomsuddannelse, er det i dag mere end 60 procent.

Analyser af social arv foregår ofte ved at *oprindelse* (forældrenes position) og *destination* (børnene position) sammenlignes. På denne måde er det muligt at analysere mobilitet og få et indtryk af, hvor almindeligt det er at gå i forældrenes fodspor. I forhold til denne tilgang kan styrken af den sociale arv defineres som sandsynligheden for at børn ender samme sted som deres forældre mht. placering i samfundets stillings-, uddannelses eller indkomsthierarki.

I tabel 1 nedenfor følger de børn, hvis højest fuldført uddannelse befinder sig i diagonalen (de gule felter), i forældrenes uddannelsesmæssige fodspor og udviser altså ikke nogen uddannelsesmæssig mobilitet. De børn, hvis uddannelse befinder sig under diagonalen (de røde felter), repræsenterer en negativ uddannelsesmobilitet. Disse børn ender med at være dårligere

uddannet end deres forældre. De børn, hvis uddannelse befinder sig over diagonalen (de grønne felter), repræsenterer en positiv uddannelsesmobilitet. Disse børn ender med at være bedre uddannet end deres forældre.

Det er i de grønne felter, vi finder *mønsterbryderne*. Hvor mange, der er tale om, afhænger af, hvor stort et spring, der kræves for at kvalificere til betegnelsen mønsterbryder. I denne rapport regnes en person som mønsterbryder hvis vedkommende opnår et højere uddannelsesniveau end det forældrene har opnået.

Tabel 1: Analyseramme social arv / mønsterbrud

		Destination (børnene)					
		Grundskole	Erhvervs- uddannelse /Gymnasial	Kort videregående uddannelse	Mellemlang videregående uddannelse	Bachelor/ Kandidat- uddannelse	Ph.d. (forskerud- dannelse)
Oprindelse (forældrene)	Grundskole	0	+	+	+	+	+
	Erhvervsuddannelse /Gymnasial	-	0	+	+	+	+
	Kort videregående uddannelse	-	-	0	+	+	+
	Mellemlang videregående uddannelse	-	-	-	0	+	+
	Bachelor/ Kandidat- uddannelse	-	-	-	-	0	+
	Ph.d. (forskeruddannelse)	-	-	-	-	-	0

Det er et uhyre interessant spørgsmål, hvad der skaber uddannelsesmæssige mønsterbrydere.

Samfundet kan tage en række tiltag. Således er tiltag som gratis uddannelse og uddannelsesvejledning. Mange uddannelsesinstitutioner, der er geografisk spredte og en i international målestok høj SU plus muligheder for lån og kollegieboliger alt sammen tiltag, der må antages at fremme brud på den sociale arv.

Hvad angår den enkeltes overvejelser om og valg af uddannelse samt mulighed for at gennemføre uddannelsen er der også forskellige teoretiske forklaringer. Mattson & Munk sondres i *Social uddannelsesmobilitet på kandidat- og forskeruddannelser*, rapport fra Det Nationale Forskningscenter for Velfærd (SFI) imellem teorierne om hhv. relativ risikoaversion og sociologen Pierre Bourdieu's begreber om habitus og specielt begrebet kulturel kapital. (Mattsson & Munk 2008).

Kort fortalt peger teorien om relativ risikoaversion på, at uddannelsesvalg er et rationelt valg, der blandt andet træffes på baggrund af viden om omkostningerne ved uddannelse, fx uddannelsesetid og levevilkår under uddannelse, sammenholdt med gevinsterne ved uddannelse, dvs. mulighederne for efterfølgende beskæftigelse, status og indkomst mv. Denne teori peger på, at forhold som information eller mangel på information om omkostninger og gevinster ved uddannelse vil påvirke uddannelsesvalgene. Desuden

henviser teorien til, at unge typisk vil ønske at komme lige så langt i uddannelsessystemet som deres forældre for at fastholde deres samfundsmæssige position.

Bourdieu opererer bl.a. med *økonomisk, social og kulturel kapital*. Økonomisk kapital er adgang til penge og materielle goder. Social kapital henviser til værdien af en aktørs sociale netværk eller medlemskab af en specifik gruppe. Kulturel kapital omfatter dannelse, sociale konventioner, værdier, færdigheder og sproglige kompetencer, der er afgørende for, at man kan begå sig i sociale arenaer, fx i uddannelsessystemet. Social og kulturel kapital kan investeres og omdannes til økonomisk kapital og omvendt. Uddannelse er i dag en vigtig faktor for opnåelse af økonomisk succes og magt, og de studerende, der møder uddannelsessystemet med den form for social og kulturel kapital, der anerkendes der, vil have nemmere ved at klare sig. Børn fra akademiske familier vil i videre udstrækning end andre eje denne kapital, idet deres forældre har investeret i at lære dem, hvilke værdier, handlinger og færdigheder der er anerkendte i uddannelsessystemet. Børn fra ikke-akademiske familier vil derimod oftere mangle den kulturelle og sociale kapital, der anerkendes i uddannelsessystemet og derfor have sværere ved at begå sig i uddannelsessystemet.

I denne rapport vil vi søge at afklare følgende hypoteser:

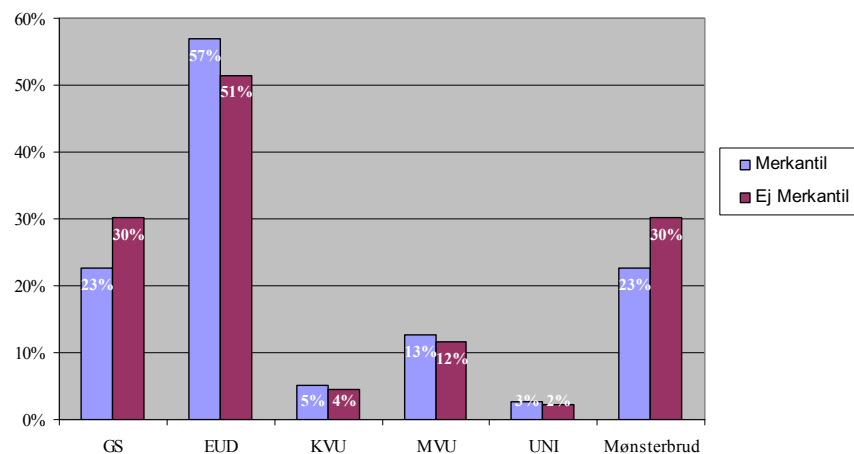
- 1) Tiltaler/rekrutterer de meget erhvervsrettede merkantile uddannelser i særlig grad mønsterbrydere?
- 2) Betyder gode muligheder for at påbegynde en videregående uddannelse med baggrund i en erhvervsuddannelse at flere mønsterbrydere tiltrækkes til de korte videregående merkantile uddannelser?
- 3) Betyder reale afstigningsmuligheder på bachelorniveau at flere mønsterbrydere tiltrækkes til HA-uddannelsen?
- 4) Betyder en øget akademisering af ingeniøruddannelserne i overgangen fra akademi/teknikumingeniøruddannelserne til diplomingeniøruddannelserne, at mønsterbryderne begynder at fravælge diplomingeniøruddannelserne?
- 5) Betyder adgangen til arbejde og uddanne sig samtidigt - at tage merkantile uddannelser via voksen- og efteruddannelsessystemet (VEU) - at der er flere mønsterbrydere blandt de, der får en merkantil uddannelse via VEU-systemet end blandt de, der får en merkantil uddannelse via det ordinære uddannelsessystem

3. Mønsterbrud på de merkantile uddannelser

I afsnit 2 om mønsterbrud på de merkantile uddannelser undersøges hvordan den sociale baggrund er for tilgang hhv. fuldførte på de merkantile erhvervsuddannelser, de korte videregående merkantile uddannelser, merkantile bacheloruddannelser og merkantile kandidatuddannelser. Der er også mellemlange videregående merkantile uddannelser, og merkantile ph.d.-uddannelser. Disse uddannelser inddrages ikke i dette kapitel, da der er tale om få påbegyndte, hhv. fuldførte.

3.1 Tilgangen til uddannelserne

Figur 1: Forældrenes uddannelsesniveau for de der påbegynder en hhv. merkantil, ikke-merkantil erhvervsuddannelse (1990-2007)

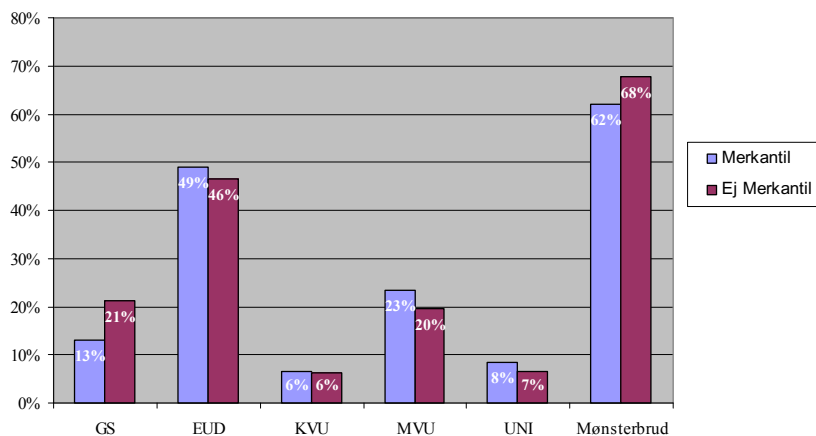
Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

Ann: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.

Det fremgår af figur 1, at der er færre mønsterbrydere på de merkantile erhvervsuddannelser end der er på erhvervsuddannelserne som sådan. Der er således 7 procentpoint flere af de, der påbegynder en erhvervsuddannelse,

end de der påbegynder en merkantil erhvervsuddannelse, der har forældre, der ikke har uddannelse ud over grundskolen. Selvom der ikke er tale om mønsterbrydere, er der også forskel på hvor mange, der har forældre med en erhvervsuddannelse. Det fremgår af figur 1, at der er 6 procentpoint flere med erhvervsuddannede forældre blandt de, der påbegyndte en merkantil erhvervsuddannelse i sammenligning med de, der påbegynder en erhvervsuddannelse.

Figur 2: Forældrenes uddannelsesniveau for de der påbegynder en hhv. merkantil, ikke-merkantil kort videregående uddannelse (1990-2007)

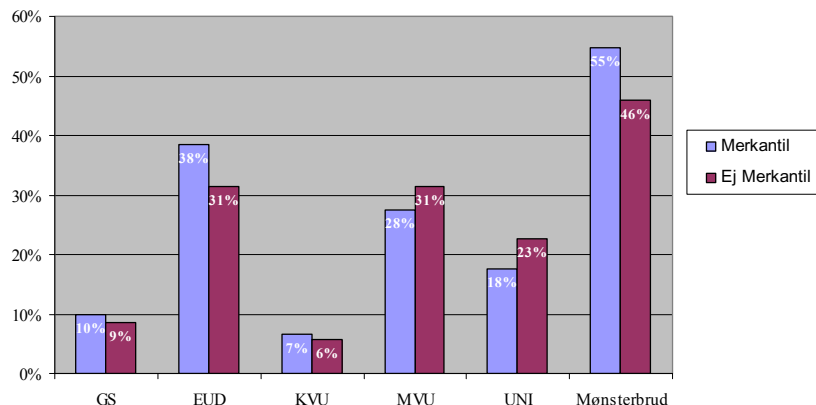

Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.

Det fremgår af figur 2, at der også på de korte videregående uddannelser er færre mønsterbrydere på de merkantile korte videregående uddannelser end der er på de korte videregående uddannelser som sådan. Der er således 6 procentpoint flere af de påbegyndte på en kort videregående uddannelse, der har forældre, der enten ikke har uddannelse ud over grundskolen, eller har en erhvervsuddannelse, når der sammenlignes med de, der påbegynder en kort videregående merkantil uddannelse. Billedet er dog ikke ens mht. de grundskoleuddannede forældres børn og så børn af forældre med en erhvervsuddannelse. I de sidste gruppe er der lidt flere mønsterbrydere i forhold til de merkantile uddannelser. Når der samlet set er færre mønsterbrydere på de merkantile uddannelser skyldes det, at der er betydeligt flere grundskoleuddannede forældres børn i tilgangen til korte videregående uddannelser i forhold til tilgangen til de korte videregående merkantile uddannelser.

Figur 3: Forældrenes uddannelsesniveau for de der påbegynder en hhv. merkantil, ikke-merkantil bacheloruddannelse (1990-2007)

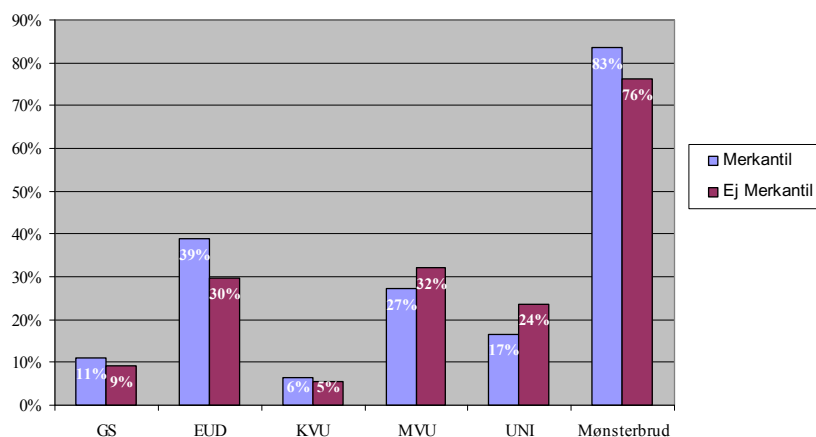

Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.

Det fremgår af figur 3, at der på bacheloruddannelserne er flere mønsterbrydere på de merkantile uddannelser end der er på bacheloruddannelserne som sådan. Der er således 9 procentpoint flere af de påbegynder en merkantil bacheloruddannelse end de der begynder en bacheloruddannelse som sådan, der har forældre uden universitetsbaggrund. Særligt markant er det, at de merkantile bacheloruddannelser lykkedes noget bedre end de almindelige bacheloruddannelser i forhold til at tiltrække børn af forældre med en erhvervsuddannelse. Forskellen er på 7 procentpoint.

Figur 4: Forældrenes uddannelsesniveau for de der påbegynder en hhv. merkantil, ikke-merkantil 2-årig kandidatuddannelse (1990-2007)

Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

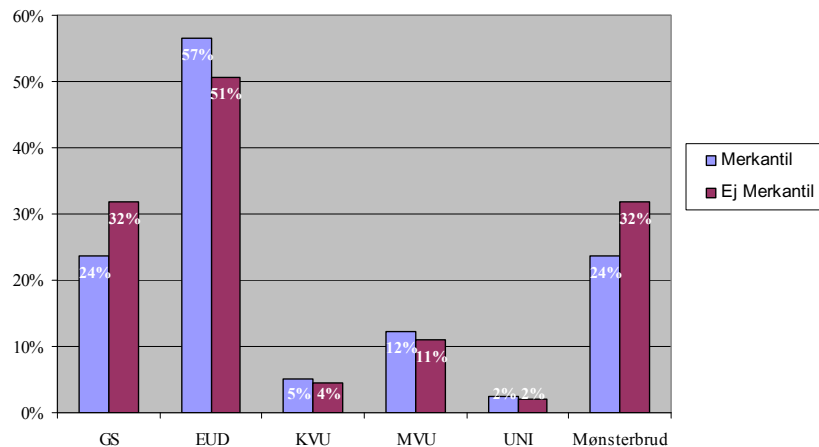
Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.

Det fremgår af figur 4, at også på kandidatuddannelserne er der flere mønsterbrydere på de merkantile uddannelser. Der er således 7 procentpoint fle-

re af de, der påbegynder en merkantil kandidatuddannelse end de der påbegynder en kandidatuddannelse som sådan, der har forældre uden universitetsbaggrund. Særligt markant er det, at de merkantile kandidatuddannelser lykkedes noget bedre end de almindelige kandidatuddannelser i forhold til at tiltrække børn af forældre med en erhvervsuddannelse. Forskellen er på 9 procentpoint.

3.2 Fuldførte fra uddannelserne

Figur 5: Forældrenes uddannelsesniveau for de der fuldførte en hhv. merkantil, ikke-merkantil erhvervsuddannelse (1990-2007)

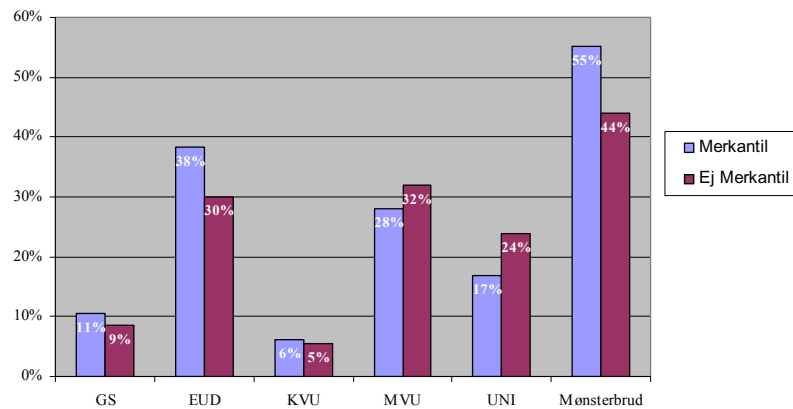

Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.

Det fremgår af figur 5, at der er 8 procentpoint færre mønsterbrydere blandt de fuldførte med en merkantil erhvervsuddannelse, når der sammenlignes med erhvervsuddannelser som sådan. Selvom der ikke er tale om mønsterbrydere, er der også forskel på hvor mange, der har forældre med en erhvervsuddannelse. Det fremgår af figur 5, at der er 6 procentpoint flere med erhvervsuddannede forældre blandt de, der fuldførte en merkantil erhvervsuddannelse i sammenligning med de, der fuldførte en erhvervsuddannelse.

Figur 7: Forældrenes uddannelsesniveau for de der fuldførte en hhv. merkantil, ikke-merkantil bacheloruddannelse (1990-2007)

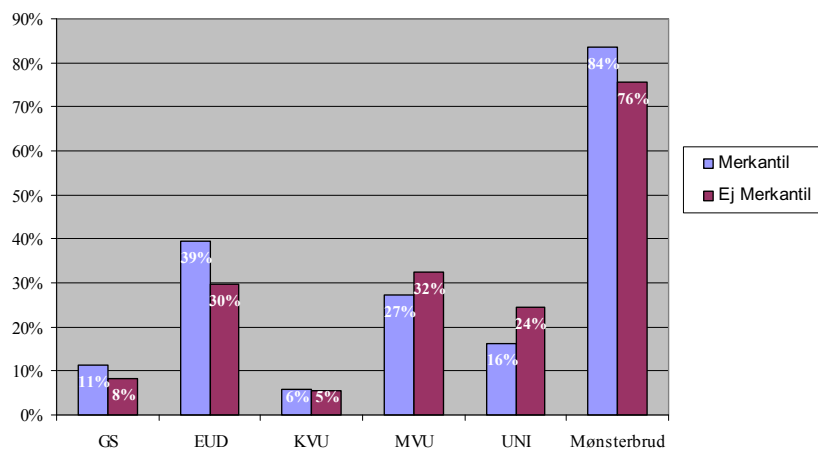

Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.

Det fremgår af figur 7, at på bacheloruddannelserne er der flere mønsterbrydere på de merkantile uddannelser end der er på bacheloruddannelserne som sådan. Der er således 11 procentpoint flere af de, der fuldfører en merkantil bacheloruddannelse end de, der fuldfører en bacheloruddannelse som sådan, der har forældre uden universitetsbaggrund. Særligt markant er det, at de merkantile bacheloruddannelser lykkedes noget bedre end de almindelige bacheloruddannelser i forhold til at få børn af forældre med en erhvervsuddannelse til at gennemføre. Forskellen er på 8 procentpoint.

Figur 8: Forældrenes uddannelsesniveau for de der fuldførte en hhv. merkantil, ikke-merkantil 2-årig kandidatuddannelse (1990-2007)

Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.

Det fremgår af figur 8, at også på kandidatuddannelserne er der flere mønsterbrydere på de merkantile uddannelser. Der er således 8 procentpoint flere af de, der fuldfører en merkantil kandidatuddannelse der har forældre

uden universitetsbaggrund, end det er tilfældet blandt de, der fuldfører en kandidatuddannelse som sådan. Særligt markant er det, at de merkantile kandidatuddannelser lykkedes noget bedre end de almindelige kandidatuddannelser i forhold til at få børn af forældre med en erhvervsuddannelse til at fuldføre. Forskellen er på 9 procentpoint.

3.3 Gennemførelse opdelt på forældrebaggrund

Analyserne i afsnit 2.1 og 2.2 samles i tabel 1 nedenfor for at give en indikation af, om mønsterbryderne er særligt frafaldstruede på de merkantile uddannelser. Hvis tilgang og fuldførte er ens mht. forældrenes uddannelsesbaggrund indikerer dette, at mønsterbryderne ikke er særligt frafaldstruede. Det er dog centralt at understrege, at der kun er tale om en indikation. Det er ikke de samme personer der følges, og derfor er der ikke taget højde for variationer i tilgangens sammensætning.

Tabel 2: Mønsterbryderandel i tilgang og fuldførte (1990-2007)

	Merkantil				Ikke-Merkantil			
	Tilgang	N	Fuldførte	N	Tilgang	N	Fuldførte	N
EUD	23	47.717	24	42.123	30	106.062	32	83.676
KVU	62	7.710	64	4.716	68	22.454	68	15.683
Bachelor	82	10.497	83	6.602	72	37.237	76	19.268
2-årig Kandidat	83	7.081	84	5.192	76	21.042	76	11.875

Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

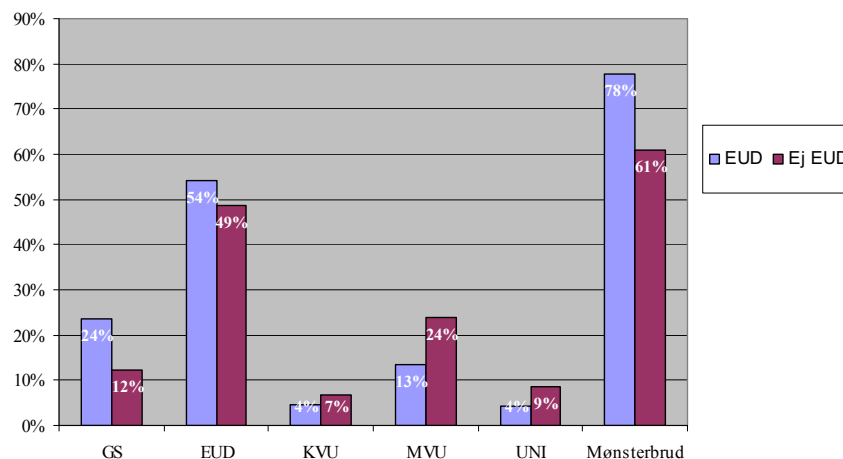
Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.

Det fremgår af tabel 2, at tilgang og fuldførte ser meget ens ud mht. andel mønsterbrydere både mht. de merkantile og de ikke merkantile uddannelser. Der er altså med udgangspunkt i denne opgørelse ikke umiddelbart grund til at tro, at mønsterbryderne har særlige udfordringer mht. at bestå uddannelserne, når de først er tilgået uddannelserne. Mere detaljerede analyser på universitetsniveau viser dog, at der er et større frafald blandt mønsterbryderne (Videnskabsministeriet 2008)

4. Giver erhvervsuddannelsesbaggrund flere mønsterbrud?

Hypotesen om at muligheden påbegyndelse af en videregående uddannelse med udgangspunkt i en erhvervsuddannelse skulle føre til flere mønsterbrud testes nedenfor alene med udgangspunkt i de korte videregående uddannelser. Det de eneste videregående uddannelser, hvor optag med udgangspunkt i en erhvervsuddannelse har et vist omfang.

Figur 9: Forældrenes uddannelsesniveau for de blev optaget på en kort videregående merkantil uddannelse med udgangspunkt i en erhvervsuddannelse, eller med et andet adganggrundlag. (1990-2007)

Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

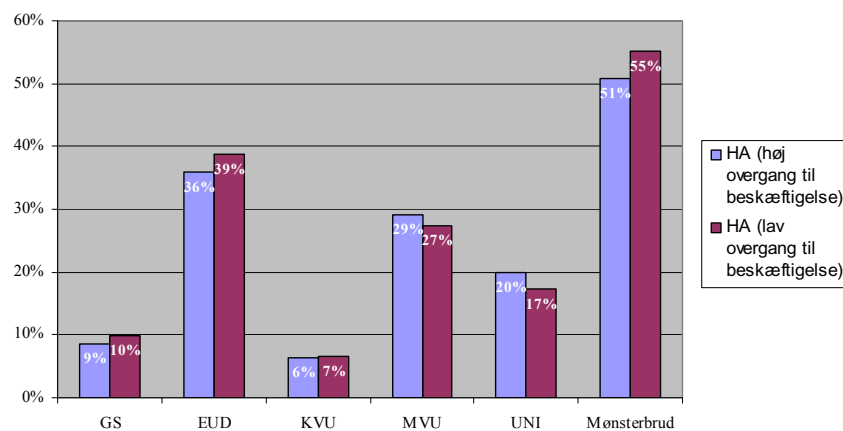
Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.

Det fremgår af figur 9, at der er flere mønsterbrydere blandt de optagne med baggrund i en erhvervsuddannelse end blandt øvrige optagne. Der er således 17 procentpoint flere mønsterbrydere i gruppen af optagne med baggrund i en erhvervsuddannelse, end der er blandt de øvrige optagne.

5. Giver reale afstigningsmuligheder på bachelorniveau flere mønsterbrud?

Hypotesen om, at reale afstigningsmuligheder på bachelorniveau giver flere mønsterbrydere testes ved at sammenligne andelen af mønsterbrydere på HA erhvervsret, kommunikation, samt service management med andelen af mønsterbrydere optaget på de øvrige HA retninger. Tal for de nyuddannedes beskæftigelse beregnet af Videnskabsministeriet viser, at de tre HA retninger har langt den højeste overgang til beskæftigelse. For alle bacheloruddannelser er overgangen til beskæftigelse 9 procent. Dette er også niveauet for de fleste HA regninger. Undtagelserne er de tre nævnte. Her var overgangen til beskæftigelse i 2006 hhv. 15 procent, 17 procent og 30 procent.

Figur 10: Forældrenes uddannelsesniveau for de blev optaget på HA-bacheloruddannelser med hhv. høj/lav overgang til beskæftigelse. (1990-2007)

Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

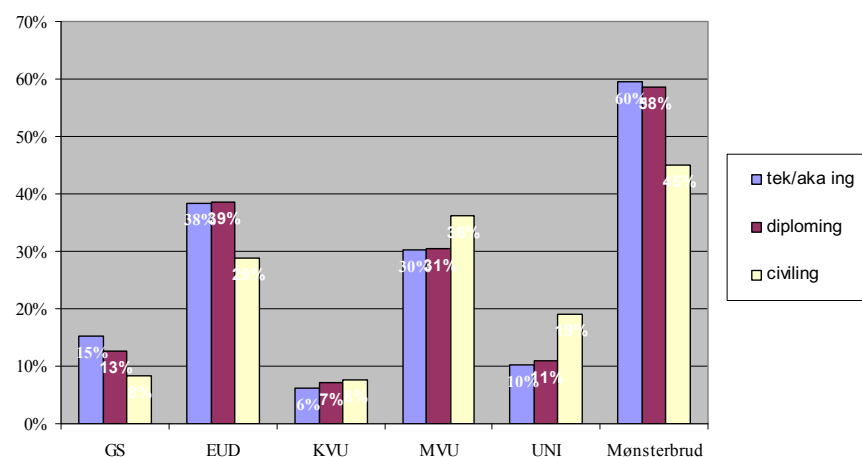
Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.

Det fremgår af figur 10, at der er optaget lidt flere mønsterbrydere på de HA retninger, der har lav overgang til beskæftigelse end på de HA retninger, der har høj overgang til beskæftigelse. Analysen peger altså ikke umiddelbart i retning af, at gode beskæftigelsesmuligheder efter bacheloruddannelsen tiltrækker flere mønsterbrydere.

6. Gav den øgede akademisering på ingeniøruddannelserne færre mønsterbrud?

Hypotesen om at den øgede akademisering på ingeniøruddannelser via overgangen fra akademi/teknikumingeniører til diplomingeniører skulle føre til færre mønsterbrydere testes nedenfor ved at sammenligne andelen af mønsterbrydere i optaget på akademi/teknikumingeniøruddannelserne i 1990 med diplomingeniør og civilingeniøroptaget i 1995.

Figur 11: Forældrenes uddannelsesniveau for de, der blev optaget på tek/aka ingeniører, diplomingeniører og civilingeniører. (1990-1995)

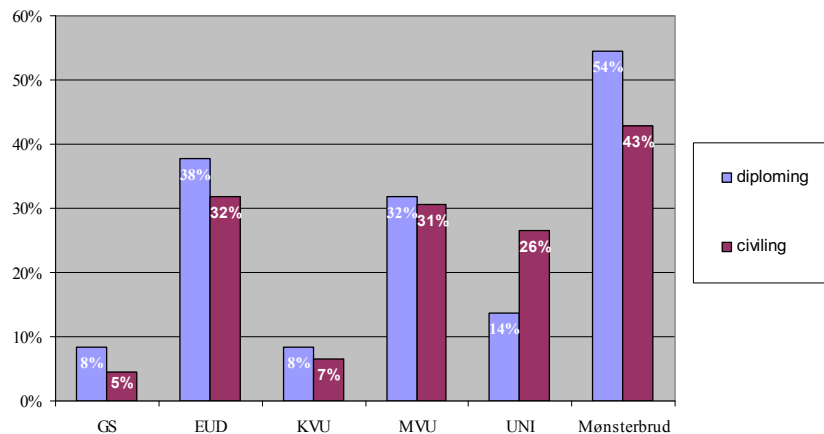
Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.

Når mønsterbrud for alle ingeniøruddannelserne defineres som andel optagne med forældre med enten en grundskoleuddannelse, en erhvervsuddannelse eller en kort videregående uddannelser fremgår det af figur 10, at der er markant færre mønsterbrydere på civilingeniøruddannelserne end der er på

de øvrige ingeniøruddannelser. Det fremgår også, at der er lidt flere mønsterbrydere før reformen dvs. på teknikum/akademiingeniøruddannelserne end på diplomingeniøruddannelserne. Men med en forskel på 2 procentpoint er forskellen ikke stor. Analysen peger altså ikke umiddelbart på, at overgangen fra akademi/teknikumingeniører til diplomingeniører har ført til færre mønsterbrydere på de mindst akademiske ingeniøruddannelser. Det skal dog nævnes, at analysen – for at få et billede af reformen – sammenligner 1990 tilgangen til akademi/teknikumingeniører med 1995 tilgangen til diplomingeniører og civilingeniører. Der er således en fejlkilde i forældrenes stigende uddannelsesniveau fra 1990 til 1995. Denne vurderes dog som værende af beskeden betydning. Det er også muligt, at denne sammenligning ikke til fulde viser effekten af reformen, måske skal der flere år til, før effekten af den øgede akademisering kan ses på tilgangen til diplomingeniøruddannelserne. At afklare dette forhold kræver dog mere tilbundsående analyser. At der er noget om denne hypotese kan dog afsløres ved at sammenligne 2007 tilgangen til hhv. diplomingeniør og civilingeniør. Som det fremgår af figur 12 nedenfor er forskellen imellem forældrenes uddannelsesniveau mellem diplomingeniører og civilingeniører faldet mellem 1995 og 2007. Forskellen i andel mønsterbrydere er faldet med 2 procentpoint fra 13 procentpoint til 11 procentpoint.

Figur 12: Forældrenes uddannelsesniveau for de der blev optaget på diplomingeniør og civilingeniører i 2007.

Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.

7. Giver uddannelsesveje via VEU flere mønsterbrud?

Hypotesen om, at uddannelsesveje via VEU giver flere mønsterbrydere kan undersøges ved at sammenligne andel mønsterbrydere blandt de der har opnået en erhvervsuddannelse, en kort videregående uddannelse og en kandidatuddannelse via VEU-systemet og det ordinære system. I afsnittet opgøres også særskilt andel mønsterbrydere blandt de, der har opnået en merkantil uddannelse via VEU

Tabel 3: Forældrenes uddannelsesniveau og andel mønsterbrydere blandt de, der fuldfører uddannelse via VEU-systemet (opdelt på merkantile- og ikke merkantile uddannelser, samt forældrenes uddannelsesniveau og andel mønsterbrydere blandt de, der fuldfører uddannelse via det ordinære uddannelsessystem. (1990-2007).

	Grundskole-uddannelse	Erhvervs-uddannelse	Kort videregående uddannelse	Mellemlang videregående uddannelse	Universitets-uddannelse	Andel mønsterbrydere	N
EUD - merkantile *	34 %	55 %	3 %	5 %	3 %	34 %	148
EUD - ej merkantile	41 %	41 %	3 %	12 %	3 %	41 %	299
EUD - ordinære uddannelser	29 %	53 %	5 %	11 %	2 %	29 %	125.799
KVU - merkantile	21 %	53 %	5 %	16 %	5 %	73 %	3.589
KVU - ej merkantile	30 %	45 %	5 %	16 %	4 %	75 %	483
KVU - ordinære uddannelser	21 %	46 %	6 %	20 %	6 %	67 %	20.399
MVU - merkantile	19 %	47 %	5 %	20 %	8 %	72 %	4.434
MVU - ej merkantile	26 %	39 %	5 %	22 %	9 %	70 %	4.194
MVU - ordinære uddannelser	20 %	42 %	5 %	25 %	8 %	67 %	44.232
Kandidat - merkantile *	18 %	41 %	2 %	25 %	14 %	86 %	137
Kandidat - ej merkantile	22 %	37 %	3 %	23 %	14 %	86 %	515
2 årig Kandidat - ordinære uddannelser	9 %	33 %	6 %	31 %	22 %	78 %	17.067

Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.. * indikerer at antal fuldførte kun er ca. 150.

Det fremgår af tabel 3, at andel mønsterbrydere generelt er lavere via det ordinære uddannelsessystem end via VEU-systemet. At en kompetence kan tages via VEU-systemet fører altså tilsyneladende til, at flere bliver mønsterbrydere uafhængigt af om der er tale om kompetence på erhvervsuddannelsesniveau eller på kandidatniveau.

Det mønster der tidligere er identificeret for de ordinære uddannelser nemlig at der er færre mønsterbrydere på de merkantile erhvervsuddannelser og korte videregående uddannelser fremgår også af tabel 3, der dækker VEU-aktivitet. På de ordinære uddannelser var det sådan, at der var flere mønsterbrydere på de merkantile bachelor- og kandidatuddannelser. Det fremgår af tabel 3, at det ikke er tilfældet vedr. VEU-aktiviteten. Her er lige så mange mønsterbrydere på merkantile og ikke-merkantile kandidatuddannelser.

8. Litteraturoversigt

"Hvordan øges den sociale uddannelsesmobilitet på universitetsuddannelserne? – Anbefalinger til videnskabsministeren" Idégruppen for at bryde den sociale arv på universitetsuddannelserne, 2008 www.ubst.dk

"Social uddannelsesmobilitet på kandidat- og forskeruddannelser", rapport fra Det Nationale Forskningscenter for Velfærd (SFI) Mattsson & Munk 2008 www.sfi.dk

9. Bilag

Bilagsmaterialet indeholder de absolutte tal bag figur 1 til 12, samt en opdeling tilgangsgørelserne fra afsnit 2.1 på store enkeltuddannelser.

9.1 Absolutte tal anvendt i figur 1 til 12

Bilagstabel 1: Absolutte tal bag Figur 1: Forældrenes uddannelsesniveau for de der påbegynder en hhv. merkantil, ikke-merkantil erhvervsuddannelse (1990-2007)

	GS	EUD	KVU	MVU	UNI	Mønsterbrud	total
Merkantil	10.846	27.145	2.450	6.018	1.258	10.846	47.717
Ej Merkantil	32.091	54.464	4.696	12.402	2.409	32.091	106.062

Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.

Bilagstabel 2: Absolutte tal bag Figur 2: Forældrenes uddannelsesniveau for de der påbegynder en hhv. merkantil, ikke-merkantil kort videregående uddannelse (1990-2007)

	GS	EUD	KVU	MVU	UNI	Mønsterbrud	total
Merkantil	1.004	3.772	500	1.794	640	4.776	7.710
Ej Merkantil	4.766	10.419	1.382	4.424	1.463	15.185	22.454

Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.

Bilagstabel 3: Absolutte tal: Forældrenes uddannelsesniveau for de der påbegynder en hhv. merkantil, ikke-merkantil mellemlang videregående uddannelse (1990-2007)

	GS	EUD	KVU	MVU	UNI	Mønsterbrud	total
Merkantil	11	24	6	17	7	41	65
Ej Merkantil	11.719	27.243	3.577	15.682	5.032	42.539	63.253

Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.

Bilagstabel 4: Absolutte tal bag Figur 3: Forældrenes uddannelsesniveau for de der påbegynder en hhv. merkantil, ikke-merkantil bacheloruddannelse (1990-2007)

	GS	EUD	KVU	MVU	UNI	Mønsterbrud	total
Merkantil	1.033	4.029	691	2.890	1.854	5.753	10.497
Ej Merkantil	3.221	11.705	2.144	11.713	8.454	17.070	37.237

Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.

Bilagstabel 5: Absolutte tal bag Figur 4: Forældrenes uddannelsesniveau for de der påbegynder en hhv. merkantil, ikke-merkantil 2-årig kandidatuddannelse (1990-2007)

	GS	EUD	KVU	MVU	UNI	Mønsterbrud	total
Merkantil	783	2.757	446	1.922	1.173	5.908	7.081
Ej Merkantil	1.915	6.222	1.139	6.775	4.991	16.051	21.042

Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.

Bilagstabel 6: Absolutte tal bag Figur 5: Forældrenes uddannelsesniveau for de der fuldførte en hhv. merkantil, ikke-merkantil erhvervsuddannelse (1990-2007)

	GS	EUD	KVU	MVU	UNI	Mønsterbrud	total
Merkantil	9.963	23.842	2.158	5.120	1.040	9.963	42.123
Ej Merkantil	26.565	42.388	3.755	9.237	1.731	26.565	83.676

Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.

Bilagstabel 7: Absolutte tal bag Figur 6: Forældrenes uddannelsesniveau for de der fuldførte en hhv. merkantil, ikke-merkantil kort videregående uddannelse (1990-2007)

	GS	EUD	KVU	MVU	UNI	Mønsterbrud	total
Merkantil	649	2.348	293	1.055	371	2.997	4.716
Ej Merkantil	3.601	7.117	972	3.066	927	10.718	15.683

Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.

Bilagstabel 8: Absolutte tal Forældrenes uddannelsesniveau for de der fuldførte en hhv. merkantil, ikke-merkantil mellemlang videregående uddannelse (1990-2007)

	GS	EUD	KVU	MVU	UNI	Mønsterbrud	Total
Merkantil	0	*	0	*	*	*	5
Ej Merkantil	8.685	18.711	2.328	11.073	3.430	29.724	44.227

Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik. Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen. * betyder at antal personer er mindre end 3

Bilagstabel 9: Absolutte tal bag Figur 7: Forældrenes uddannelsesniveau for de der fuldførte en hhv. merkantil, ikke-merkantil bacheloruddannelse (1990-2007)

	GS	EUD	KVU	MVU	UNI	Mønsterbrud	total
Merkantil	694	2.533	412	1.856	1.107	5.495	6.602
Ej Merkantil	1.655	5.790	1.051	6.181	4.591	14.677	19.268

Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.

Bilagstabel 10: Absolutte tal bag Figur 8: Forældrenes uddannelsesniveau for de der fuldførte en hhv. merkantil, ikke-merkantil 2-årig kandidatuddannelse (1990-2007)

	GS	EUD	KVU	MVU	UNI	Mønsterbrud	total
Merkantil	583	2.043	309	1.411	846	4.346	5.192
Ej Merkantil	976	3.511	642	3.849	2.897	8.978	11.875

Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.

Bilagstabel 11: Absolutte tal bag Figur 9: Forældrenes uddannelsesniveau for de blev optaget på en kort videregående merkantil uddannelse med udgangspunkt i en erhvervsuddannelse, eller med et andet adganggrundlag. (1990-2007)

	GS	EUD	KVU	MVU	UNI	Mønsterbrud	total
EUD	105	242	20	60	19	347	446
Ej EUD	899	3.530	480	1.734	621	4.429	7.264

Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.

Bilagstabel 12: Absolutte tal bag Figur 10: Forældrenes uddannelsesniveau for de blev optaget på HA-bacheloruddannelser med hhv. høj/lav overgang til beskæftigelse. (1990-2007)

	GS	EUD	KVU	MVU	UNI	Mønsterbrud	total
HA (høj overgang til beskæftigelse)	119	504	88	409	280	711	1.400
HA (lav overgang til beskæftigelse)	880	3.495	596	2.464	1.567	4.971	9.002

Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.

Bilagstabel 13: Absolutte tal bag Figur 11: Forældrenes uddannelsesniveau for de, der blev optaget på tek/aka ingeniører, diplomingeniører og civilingeniører. (1990-1995)

	GS	EUD	KVU	MVU	UNI	Mønsterbrud	total
tek/aka ing	384	960	153	756	257	1.497	2.510
diploming	157	478	88	377	136	723	1.236
civiling	68	235	63	294	155	366	815

Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.

Bilagstabel 14: Absolutte tal bag Figur 12: Forældrenes uddannelsesniveau for de der blev optaget på diplomingeniør og civilingeniører i 2007.

	GS	EUD	KVU	MVU	UNI	Mønsterbrud	total
Diploming	108	488	107	412	176	703	1.291
Civiling	62	437	90	421	364	589	1.374

Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.

9.2 Tilgang på store enkeltuddannelser (udvidelse af afsnit 2.1)

I bilagstabellen nedenfor er tilgangsopgørelserne fra afsnit 2.1 opdelt, så resultaterne for store enkeltuddannelser fremgår.

Bilagstabel 15: Forældrenes uddannelsesniveau og andel mønsterbrydere blandt de, der på begynder udvalgte merkantile uddannelser (1990-2007).

	Grundskole- Uddannelse	Erhvervs- uddannelse	Kort videregående uddannelse	Mellemlang videregående uddannelse	Universitets- uddannelse	Andel mønsterbrydere	N
Kontoruddannelse	23%	56%	5%	13%	3%	23%	20.313
Salgsassistent	23%	58%	5%	12%	2%	23%	18.258
Handelsuddannelse	20%	61%	5%	12%	2%	20%	3.349
Finansuddannelse	13%	60%	6%	17%	4%	13%	2.929
Edb-assistent	26%	48%	5%	17%	4%	26%	1.369
Merkantil EUD i alt	23%	57%	5%	13%	3%	23%	47.717
Markedsføringsøkonom	11%	48%	8%	24%	9%	59%	2.324
Markedsøkonom	14%	43%	6%	26%	11%	57%	1.524
Administrationsøkonom	16%	50%	6%	23%	7%	65%	1.311
Merkantil KVU i alt	13%	49%	6%	23%	8%	62%	7.710
HA	11%	41%	7%	26%	15%	59%	5.999
HA erhvervsret	9%	37%	6%	29%	19%	52%	1.249
HA sprog	8%	35%	7%	29%	20%	50%	1.242
Merkantil Bachelor i alt	10%	38%	7%	28%	18%	55%	10.497
C.merc.	10%	38%	6%	27%	19%	81%	4.294
C.merc.aud.	16%	47%	6%	23%	8%	92%	1.543
Erhvervsret,c.merc.	9%	34%	8%	32%	17%	83%	481
Merkantil Kandidat i alt	11%	39%	6%	27%	17%	83%	7.081

Kilde: TrendEduc, data fra Danmarks Statistik.

Anm: Alene data for årene 1990, 1995, 2000 og 2007 er benyttet i opgørelsen.

LITTERATURLISTE

PUBLIKATIONER

- Anne Maj Nielsen, Kirsten Fink-Jensen & Charlotte Ringsmose, "Skolen og den sociale arv", Socialforskningsinstituttet, 2005
- Cathrine Mattson, Martin D. Munk, "Social uddannelsesmobilitet på kandidat- og forskeruddannelser, SFI. 08:33
- Danmarks Statistik. Nyt fra Danmarks Statistik, nr. 34, 29. marts 2005
- DCUM, "Frafald og undervisningsmiljø – på erhvervsuddannelserne, EUD og social- og sundhedsuddannelserne, SOSU"
- Epinion Capacent, "Uddannelsesmæssige rollemodeller", marts 2007
- Forskning- og Innovationsstyrelsen, Innovation og mangfoldighed – Ny viden og erfaringer med medarbejderdrevet innovation, oktober 2007
- H. Holmegaard, L. Ulriksen og B. Simonsen, "Læringsmiljø og naturvidenskab på HTX", Danmarks Erhvervspædagogiske Læreruddannelse, 2008
- Hanne Shapiro m.fl., Teknologisk institut, "God praksis for fastholdelse af elever i erhvervsuddannelserne. Skolernes erfaringer og eksempler på værktøjer" 2005
- James McIntosh & Martin D. Munk, "Family background and educational choices over five Danish cohorts", Working Paper, SFI, 18:2007
- Jens Peter Thomsen, "Young peoples choice of higher education – sociocultural or individual strategies", Nyris paper, januar 2006
- Jens Peter Thomsen, "Social differentiering og kulturel praksis på danske universitetsuddannelser", Roskilde Universitet, 2008
- Kristine Flagstad, "UNI-C Statistik og analyse, Profilresultater for kommunerne, 14. august 2008
- Kristine Flagstad, "Ungdomsårgangenes kommende uddannelsesniveau – profil resultater" UNI-C, 31. juli 2008
- Lars Benjaminsen, "Chanceulighed i Danmark i det 20. århundrede", Københavns Sociologiske Institut, 2006
- Lars Benjaminsen, Tabelappendiks, "Chanceulighed i Danmark i det 20. århundrede", Københavns Sociologiske Institut, 2006
- Lars Olsen, "Den nye ulighed", Gyldendal 2007
- Lars Olsen, "Uddannelse til alle kræver opgør med uligheden", notat til Fagbladet, juli 2008

- Lars Ulriksen, Susanne Murning, Aase Bitch Ebbensgaard og Birgitte Simonsen, "Fra gymnasiefremmed til student", Gymnasieskolernes lærerforening GL, oktober 2007
- Martin D. Munk, "Køn, social mobilitet og socialreproduktion", Pædagogisk tidsskrift, nr. 2, 2008
- Martin D. Munk, "Social mobilitet – social mobilitet i Danmark – set i et internationalt perspektiv", Martin D. Munk, SFI, Arbejdspapir 9, 2003
- Martin D. Munk og Cathrine Mattsson, "Social uddannelsesmobilitet – på kandidat og forskeruddannelser", SFI 08:33
- Mette Pless og Noemi Katznelson, "Unge et år efter niende klasse", Center for Ungdomsforskning, DPU, 2006
- Niels Ploug (red.), "Social arv og social ulighed", Hans Reitzels Forlag, 2007
- OECD "Education at a glance 2007 – OECD indicators
- Rambøll Management, "Uddannelses- og Erhvervsvejledning i Uddannelsessektoren", december 2008
- Regeringen, "Fremgang, fornyelse og tryghed – strategi for Danmark i den globale økonomi", 2006
- Roland Svarrer Østerlund, Uddannelsesdirektør, UVM, "Sådan har vi tænkt erhvervsuddannelsesreformerne", HBF, 2006
- Social mobilitet – social mobilitet i Danmark – set i et internationalt perspektiv, Martin D. Munk, SFI, Arbejdspapir 9, 2003
- Steen Elsberg, Ulla Højmark Jensen & Peter Seeberg, DPU, "Udvikling og forskning i samspil. Mønsterbryderperspektiv på de gymnasiale uddannelser", Syddansk Universitetsforlag, 2006
- Stephen J. Ball, "Education Policy and Social Class", Routledge, 2006
- Syddansk Universitet, Årsrapport for Center for Entreprenørskab og Småvirksomhedsforskning, 2008
- Theodor Geiger, "Forskydninger I nutidens sociale lagdeling", Nationaløkonomisk tidsskrift, Bind 3, række 42, 1934
- Torben Pilegaard Jensen & Leif Husted, "De unges vandring i uddannelsessystemet", AKF, 2008
- Torben Pilegaard Jensen, Anne Katrine Kanstrup og Søren Hasselmann, "Professionsbacheloruddannelserne – De studerendes vurdering af studiemiljø, studieformer og motivation for at gennemføre", AKF, 2008
- Torben Tranæs (red.), "Indvandrere og det danske uddannelsessystem", Gyldendal, 2008
- Torben Weinriech, Folkeskolen, "Læseindsats virker", Folkeskolen, 19. oktober 2000
- TrendEduc, "Merkantile uddannelser – uddannelser, arbejdsmarked og fremskrivelser" januar 2009
- Trond Beldo Klausen, Aalborg Universitet, "Et spørgsmål om klasse", 2007
- Ugebrevet A4, nr. 40, 2008
- Ulla Højmark Jensen & Torben Pilegaard Jensen, "Unge uden uddannelse", Socialforskningsinstituttet, 2005
- Undervisningsministeriet, "Frafald i erhvervsuddannelserne – årsager og forklaringer", temahæfteserie nr. 1, 2005
- Undervisningsministeriet, "Identitet, arbejdsmarked, rekruttering", Sorø mødet, 2008

- Undervisningsministeriet, "Redegørelse om talentudvikling til Folketingets Uddannelsesudvalg", 2008
- Undervisningsministeriet, "Øgede tilskyndelser til kommunerne til at bruge EGU", 4. november 2008
- Undervisnings- og Finansministeriet, "Analyse af økonomien på hhx- og htx-uddannelserne og sammenligning af økonomiske vilkår på de gymnasiale uddannelser", juni 2007
- Økonomi- og erhvervsministeriet, "Innovation i Danmark – hvordan danske virksomheder omsætter nytænkning til værdi", november 2008
- VTU, "Hvordan øges den sociale uddannelsesmobilitet på universitetsuddannelserne? – Anbefalinger til videnskabsministeren", Idegruppen for at bryde den sociale arv, november 2008

WEBKILDER

- Fagbladet 3F, "Uddannelse er et lukket land for mange 3F-børn", Fagligt Fælles Forbund,
- RUC, "Store sociale skævheder blandt danske universitetsstuderende", www.ruc.dk, 2006
- Socialministeriet, "Vidensopsamling om social arv", 2003, www.sm.dk/netpublikationer/2003/p2socialarv0407/

ARTIKLER OG DEBATINDLÆG

- Agenda, "Erhvervsskolernes uenige om nedbringelse af frafald", af Louise Jaaks Sletting, 11. december 2008
- Berlingske Tidende, "Lønchecken lokker mere end SU'en", af Isabella Hundt Røhmann, 13. september 2008
- Berlingske Tidende, "Firma betaler for studerende", af Jens Ejsing, 9. oktober 2008
- Berlingske Tidende, "For mange frække børn smides ud af skolen", af Bodil Jessen, 9. oktober 2008
- Berlingske Tidende, "Skolerne kan rumme flere problembørn", af Bodil Jessen, 9. oktober 2008
- Berlingske Tidende, "Her skælder vi ikke ud", af Bodil Jessen, 9. oktober 2008
- Berlingske Tidende, "Mere undervisning er et must", debatartikel af Sine Sunesen & Charlotte Rønhof, 12. oktober 2008
- Erhvervsbladet, "Behov for unge med praktiske erfaringer", debatindlæg af Peter Højland, 23. december 2008
- Fagbladet 3F, "Uddannelse er et lukket land for mange 3F-børn", Fagligt Fælles Forbund, af Asger Havstein Eriksen, 17. september 2008, www.3f.dk
- Fagbladet 3F, "3F: Uddannelsesmangel skaber større ulighed", Fagligt Fælles Forbund, af Lene Petersen, 18. august 2008, www.3f.dk
- Fagbladet 3F, "Sådan kan du få en uddannelse", Fagligt Fælles Forbund, af Anne Lund Petersen, 10. september 2008, www.3f.dk
- Fagbladet 3F, "S: Kriseplan for ufaglærte unge", Fagligt Fælles Forbund, af Asger Havstein Eriksen, 18. september 2008, www.3f.dk
- Kristeligt Dagblad, "Regeringens indsats mod negativ social arv kritiseres", af Nathalie Ostrynski, 21. oktober 2008

- LO Ugebrev, "Den sociale mobilitet er gået i stå", af Lars Olsen, juli 2006
- LO Ugebrev, "Færre uddannede kan koste Danmark dyrt", af Iver Houmark Andersen, 18. august 2008, nr. 26
- LO Ugebrev, "Mange vælger den forkerte uddannelse", af Marie Preisler, 25. august 2008, nr. 27
- LO Ugebrev, "For få arbejderbørn finder vej til universitetet", af Per Michael Jespersen, 15. september 2008, nr. 30
- LO Ugebrev, "Studievejlederne kan bryde den sociale arv", af Trond Bendo Klausen, 13. oktober 2008, nr. 34
- LO Ugebrev, "Ufaglærte vil tilbage på skolebænken", af Gitte Redder, 24. november 2008, nr. 40
- LO Ugebrev, "Harder: Lyt til de ufaglærte", af Gitte Redder, 24. november 2008, nr. 40
- Mandag Morgen, "Danskerne risikerer at ende som digitale analfabeter", af Mikael Lindholm, 28. april, 2008
- Mandag Morgen, "Skoleudvikling kræver plads til ledelse", af Carolina Kamil, 10. november 2008
- Politiken, "Har børn ret til undervisning?", debatindlæg af Pernille Frahm, MF (SF), 30. september 2008
- Socialrådgiveren, fagbladet, "Den sociale mobilitet er gået i stå" af Lars Olsen, 9. august 2006
- Social forskning, "Chanceulighed i Danmark i det 20. århundrede" af Lars Benjaminsen, nr. 4, 2006

